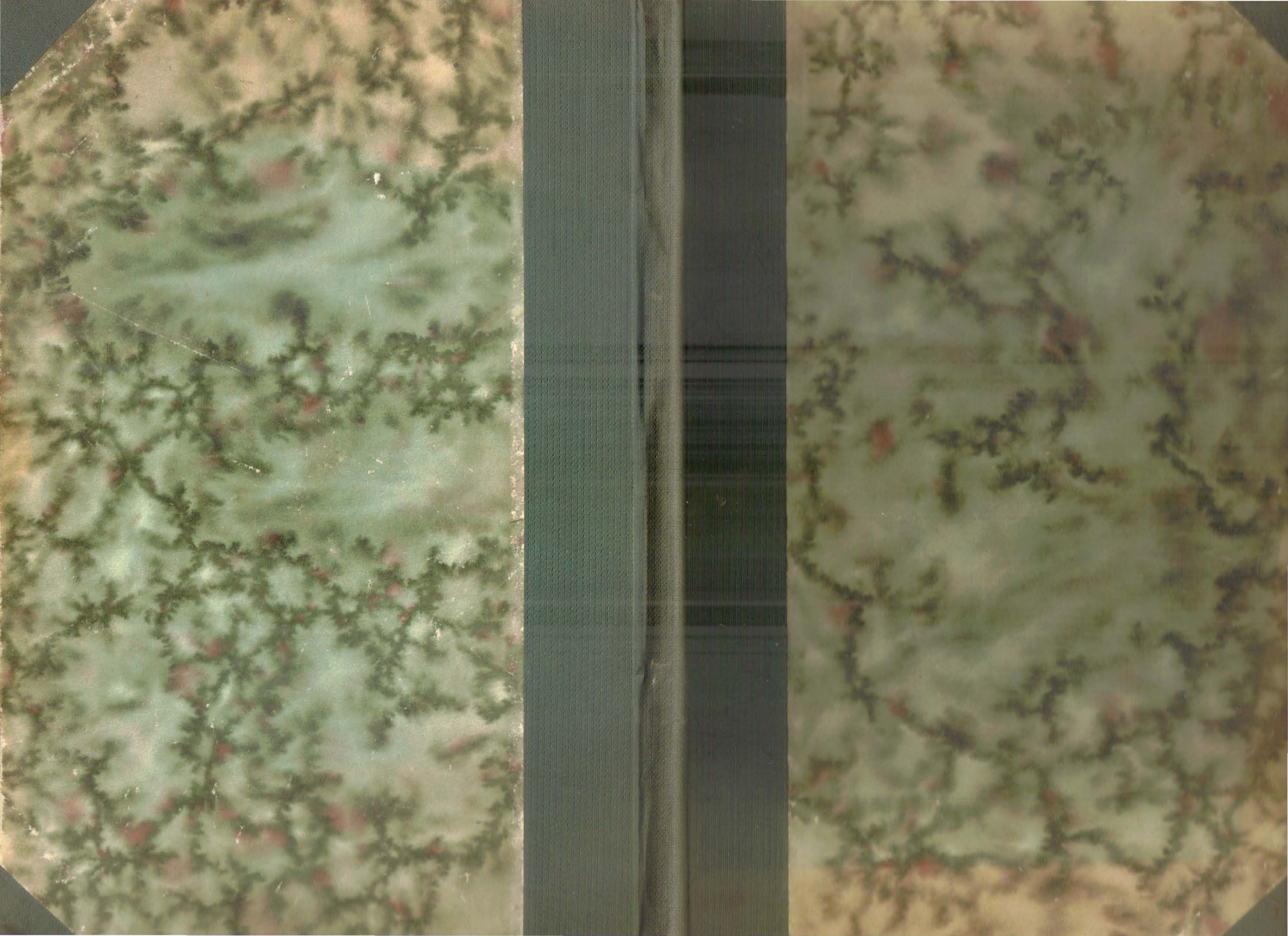




BIBLICKÝ DEJ POTOPY

ZO STANOVISKA VEDECKÉHO

DEA

KALMETA, BOSIZIA

A INÝCH

PROSTOROZUMNE OBJASNENÝ

OD

ŠTEFANA MIŠÍK,

KŇAZA BISKUPSTVA SPIŠSKÉHO.

TURČ. SV. MARTIN.

KNIHTLAČIARSKY ÚČASTNÁRSKY SPOLOK. — NÁKLADOM SPISOVATEĽOVÝM.

1879.

S dovolením najdostojnejšieho Ordinariátu spišského ddo 14. okt. 1878
pod č. 2586.

Predmluva.

Ako katecheta v ľudových školách mal som často nemilú príležitosť, byť svedkom istej „vysokoučenej“ mrzutosti na tvárach nektorých, za školstvo ovšem zaujatých, ale za prúdom novovekej prevrátenej osvety voslep sa ženúcich pánov, kedykoľvek počas skúšky počuli od školských detí vyprávať biblické deje starého i nového zákona, menovite o stvorení prvých ľudí, o potope Noemovej atď. I dozvedel som sa neraz, že páni títo nič menej si neprajú, ako aby školské deti biblickým dejepisom vôbec — ponevác dla jich pochopov tolké a také „zastaralé bájky“ vypráva a s obrovskými pokrokmi terajšej vedy vraj v tak kriklavej protive stojí — „morené“ neboly.

Ct. čítatelia vedeli by snád aj z vlastnej skúsenosti vyprávať mnoho príkladov, ako neočate počína si u nás nevera istých mudrlantov nielen v škole, lež aj inde, keď je reč o nejakých vážnych príbehoch zo sv. Písma. Bolo by to ozaj často len daromnou prácou, keby usiloval sa niekto takýchto ľudí k pravému náhľadu priviesť, ponevác vidiac nevidia a slyšiac rozumeľ nechcejú. Ale sú bohužiaľ mnohí, čo jich blúznivé reči a neslané vtipy s istou záľubou počúvajú, až octnú sa konečne tam, kde by to predtým ani neboli tušili — v kaluži pustež nevery.

Môže-li teda priateľ Boha a ľudí dívať sa lahostajne na to, ako pyšné rozumkárstvo, hmotárstvo a nevera so svojími zlými dcérami rychlosťou parostrojov pracujú, aby ubohému ľudu nášmu s pravou vierou v Boha vyrvaly zo srdca jediné potešenie na trnistej púti života, zkazily starootcovský mrav a pripravily mu hanebnú porobu?

Vo Spiši je jeden pahorok, „Zámčisko,“ o ňomž okolitý slovenský ľud báji, že zdržuje sa na blízku velikánsky had, ktorý — ako ten drak v Nibelungoch — stráži zlaté poklady tam uložené. Had ten má vraj v pysku kľúč od pokladov, ale neprepustí ho iba tomu, čo smelo mu pozre do strašných ohnivých okálov; toto že sa však dosavád ešte nikomu nepošťastilo. Takto báj.

Je vskutku svrchovaný čas, aby všetci k tomu povolaniu oblekli sa v brnenie viery a s dôverou v pomoc Božiu zastali si k odvážnemu boju so „starým hadom,“ týmto „lhárom od počiatku,“ ako ho Písmo sv. menuje, ktorý aj v tichých dolinách tatránskych tak drzo si počína, — aby mu smelo pozreli do očí, zmocnili sa osudného kľúča, otvorili ním oči a srdce ľudu, i vyniesli von na úslnie skryté poklady časného a večného šťastia.

Myšlienka táto viedla aj mňa k písaniu prítomného pojednania o potope. Záležalo mi hlavne na tom, abych vážnosť sv. Písma a vierohodnosť jeho oproti nepriateľskej kritike objasnil. Že som k tomuto účelu práve len dej potopy a nie aj iné biblické deje za predmet si zvolil, má príčinu svoju predne v tom, že pojednanie moje určené je nielen pre pospolitý ľud, lež aj pre vyššie vrstvy jeho tak, že keby aj ostatné deje biblické dostatočne vyčerpať malo, bolo by nielen priobšrným, — k čomu slabé sily moje veru sotvy dostačujú — lež v mnohom ohľade aj málo prístupným. Má ono byť len pobúdkou, aby iné povolanejšie perá o ostatných biblických dejoch písali, nakoľko to k hájeniu sv. Písma a cti Božej vôbec potrebné je; bo k tomu, aby všetky deje biblické proti rozličným námietkam nevereckej vedy nadostač objasnené boli, potrebné sú knihy a knihy. Vyvolil som ďalej biblický dej potopy k pojednaniu aj preto, ponevác ho zvlášte výdobytky najnovšej vedy v mnohom ohľade skvele potvrdzujú. Myslím, že podnik tento je práve tak na čase, ako je ono vždy a menuvite dnes časuprimerané, aby sme vážnosť biblie proti útokom svetskej vedy vôbec a prírodovedy zvlášte zastávali. Veď u nás Slovákov želajú si všetci šlachetní ľudomilovia skôr než inde, aby prebývalo medzi nami kráľovstvo Božie a spravodnosť jeho, aby kresťanstvo vždy hlbšie korene

púšťalo. Akože sa to ale stane, keď vážnosť biblie v očiach ľudu bude rozvyklaná? — Čo je pocestný bez sprievodného listu, to je kresťanstvo bez biblie. Každý nedouk bude ho upodozrievať a Cirkev, túto božskú, jedine oprávnenú vykladateľku a opatrovnicu sv. Písma i ústneho podania, považovať za púhy ústav ľudský, ktorý, ako nejaká akciová spoločnosť, kedykoľvek rozpadnúť sa môže.

Spisy, odo mňa pri zostavení tohoto pojednania viac alebo menej upotrebené, sú: „Dictionnaire de la bible“ od Kalmeta, „Die Geologie und die Sündfluth“ od Bosizia, „Die Keilschrift-Urkunden und die Genesis“ od Dr. Scholza, a mnohé iné¹⁾, už prostredne už bezprostredne uvádzané.

Uznávam, žeby skromná práca táto dôkladnejšou a snád aj správnejšou bola, keby mi potrebné literárne pomôcky neboly zehádzaly; avšak za skutok nech platí dobrá vôľa.

Vo *Veľkom Hudeci* na sviatok Nanebevstúpenia Kr. P.

Š. M.

¹⁾ Zvláštnou povďačnosťou zaviazaný som dôst. a vysokoúčenenému pánu Martinovi Alth, profesorovi bohoslovía v seminári spišskom, ktorému od najdôst. Ordinariátu sverené bolo posúdenie môjho spisu. Dľa návrhu jeho pripojil som ku predošlým poznámkam doktoré nové hviezdičkon značené; opravil som dľa rady jeho nektoré miesta a vynechal to, čo omylom zle napísané bolo.

Diel I.

I. Príčina, okolnosti a rozsiahlosť potopy.

Potopou nazýva sa vo sv. Písme nielen tá strašná povodeň, ktorou vyhubil Boh všetkých ľudí so všetkými zvieratmi na zemi a v povetrí, čo nenachádzaly sa v korábe Noemovom, lež vôbec každá povodeň alebo mimoriadne rozvlnenie vôd¹⁾. Avšak pod menom potopy rozumieme tu hlavne len onú velikánsku povodeň, ktorá prišla za časov Noemových, a v nejž — ako píše sv. Peter (I. 3, 20) — len „osem duší zachránené sú.“ O potope vypráva nám Mojžiš (kn. stv. 6.): „Ako mužovia z pokolenia Setovho pokazili sa s dcérami z pokolenia Kainovho, uzavrel jich Boh vyhubiť a riekol sám k sebe: Duch môj nebude viacej prebývať v človekovi, ponevác je len telo, a život jeho nebude vyššie stodvadsať rokov.“ — Poslednie slová dopúšťajú dľa Kalmeta viaceraký smysel, na pr. zkrátim život človeka a znížim ho na stodvadsať rokov z tých 800—900, ako predtým býval; abo aj: nedám žiť ľudom iba stodvadsať rokov od terajška až do potopy — ponevác celý tento čas mal byť potrebný Noemovi, aby vybudoval koráb a nashromaždil v ňom rozličné zásoby. — „Ako teda,“ pokračuje Mojžiš, „uzavrel Boh vyhubiť človeka hriješneho a zvieratá, ktoré pre neho bol stvoril, riekol k Noemovi: Urob jeden koráb na spôsob skryne z otesaného a hladeného dreva: urobíš v ňom malé príbytky a obtiahneš ho smolou vniutri i zvonku . . . Ja privediem na zem vody potopy, abych usmrtil všetko telo, v ktorom

¹⁾ Žalmista hovoriac o vodách morských abo o náramnej búrke, vyjadruje to menom potopy. Tak v žl. 28, 10: „Pán dal prebývať potope.“ — V duchovnom a allegorickom smysle hovorí sa o potope zlého, súžení a zármutku. V slohu sv. Písma označujú veľké vody aj veľké nehody a strasti. Joh. 3, 24; žl. 17, 17; 68, 2 a 15; 123, 4 atď.

je dych života pod nebom a všetko, čo je na zemi, bude vyhubené. Uzavrem s tebou smluvu; vôjdeš do korábu ty a synovia tvoji, žena tvoja a ženy synov твоich s tebou.“ Noe vykonal všetko, čo mu prikázal Pán — a „mal šesťsto rokov, keď vody potopy zem zaplavily“ (kn. stv. 7, 11.) „Tohoto samého roku, dňa sedemnásteho druhého mesiaca pretrhnuté sú všetky pramene veľkej prepasti a otvorené sú žľaby nebeské . . . Potopa rozlievala sa po zemi za štyridsať dní a rozmnožené vody povzniesly koráb hore od zeme . . . Najvyššie vrchy, ktoré sú pod nebom, boli od nich pokryté, a voda vystúpila pätnásť lokfov nad najvyššie hory . . . zomreli všetci ľudia, a vôbec všetko, čo žije a dýcha na zemi.“

Zločiny a neprávosti ľudské dosiahnuvšie najvyššieho stupňa boli teda príčinou potopy, ako to Mojžiš na viacej miestach potvrdzuje. Prečo zvolil si Boh k potrestaniu hriešneho ľudstva práve túto a nie inú cestu, to zhlbať človekovi nesvobodno; a hoc by si bol vyvolil aj nejakú inú cestu, všeetčná zvedavosť ľudská bola by zaiste hotová predkladať ešte iné otázky nie menej početilé a opovážlivé.

Veľmi dobre shodujú sa vykladači Písma sv. ohľadom roku potopy, ktorá prišla r. 1656 po stvorení sveta*); viac ťažkostí ale zapríčiňuje jim mesiac, v ktorom potopa sa započala. Viacerí sv. Otcovia mysleli, že počala a skončila sa na jar. Oni brali mesiac, o ktorom Mojžiš hovorí, za druhý mesiac svätého leta, počínajúceho sa v takrečenom mesiaci nisan, ktorý zodpovedá nášmu marcú okolo jarnej rovnodennosti, uvádzajúc za to medzi inými dôvodami: že holub doniesol Noemovi ratolesť olivovú, ktorá bola vraj čerstvým výhonkom (mladiakom) toho roku. Kalmet s najdôvtipnejšími chronológistami má za to, že na spomenutom mieste hovoril posvätný pôvodca o druhom mesiaci občianskeho roku, ktorý začínal sa v jaseň asi v našom mesiaci oktobru, a že druhý tento mesiac zodpovedal čiastočne oktobru a novembru, tak že potopa započala sa v jaseň s počiatkom zimy.

Otázka o rozsiahlosti potopy je najdôležitejšia. Niektorí domnievali sa, že potopa nebola všeobecná, t. j. že nerozprestierala

*) Mojžiš naznačil (kn. stv. kap. 5), v ktorom roku veku svojho Adama splodil Setha a Seth Enosa atď. až po Noema, a (v kn. stv. 7, 11) v ktorom roku veku Noemovho potopa sa počala. Chronológisti spočítajú roky, v nichž arcitecovia splodili, s rokmi Noema až do potopy dohromady, a takto vychádza 1656 rokov od stvorenia človeka až do potopy.

sa po všetkých končinách suchej zeme, lež iba po istých krajinách. Tvrdili, že všeobecnosť potopy odporuje prírode a rozumu, a žeby teda bláznivé bolo ju zastávať. Hovorili: Veď možno dokázať dôvodami mathematicko-fyzikálnymi, že ani všetky chmáry v povetří, keby na zem ztiekli, nepokryly by jej povrch na poldruhej stopy vysoko, a všetky vody riečne a morské, keby na zem sa vyliali, nedosiahly by nikdy výšku 26.000—27.000 stôp, akú najvyššie vrchy majú, leda by snáď nejakým mimoriadnym spôsobom sa rozriedily, a v takom páde neboly by už v stave uniesť ľarchu korábu. A keby všetko zem obkľučujúce povetrie na vodu sa obrátilo, obnášala by výška takej vody len asi 31 stôp. — Dážď prší na najvyššie vrchy len po istú časť, ponevác vyšie tejto panuje zima, pre ktorú on ani vzniknúť nemôže; zkaže teda vezme sa voda, ktorá by zakryla končiare najvyšších vrchov? — Snáď povie sa, že dážď opačne pršal? — Abo akože mohly rastliny zachovať sa tak dlho pod vodami potopy? — Ako mohly zvieratá z korábu vyšle rozšíriť sa po celej zemi? — Áno celá zem ani nebola ešte zaľudnatená pred potopou: i prečože teda mala táto byť všeobecnou? — prečo jej nemalo byť dostatočným, rozprestret sa len na tie krajiny, kde ľudia žili? — Ako dajú sa previesť do korábu zvieratá z najvzdialenejších krajov sveta? — Okrem toho nepodáva nám ani sv. Písmo úplnú istotu, že potopa všeobecnou bola, ačkoľvek zdá sa ovšem na takú ponkazovať.

Podobné a iné námietky proti všeobecnosti potopy počul aj dnes, a preto dobre bude, keď vec dôkladnejšie uvážime.

Potopa je dla svedectva samého Písma sv. trestný súd Boží nad tehďajším v neprávosti pohrúženým ľudstvom. Tak ponímala sa aj od cirkevných učiteľov a vykladačov Písma sv. po všetky časy. Nielen ľudstvo, lež pre toto malo zahynúť aj všetko ostatné, čo sa na zemi nachádzalo a žilo; všetko malo prepadnúť smrti a záhube, mimo osem osôb rodiny Noemovej. Sv. Ján Zlatoústý poukazuje na význam tohoto trestného súdu Božieho vo svojich homiliách o knihe stvorenia, keď medzi iným takto hovorí: „Povážte, ako Pán Boh touto strašnou hrozbou a károu dosvedčuje veľkosť ľudskej zlosti; bo trestný ortiel jeho znie: Potrestám ľudí, rozumné tvory tieto, tak ako nerozumné; lebo svojou nepravosťou zbavili sa prednosti pred týmito a upadli do divokosti zvierat. Nech teda nebude ani v pokute rozdiel medzi nimi a týmito. — A aby ste vedeli, že nič živého neujde, dokladá: Všetko, čo žije na zemi, vydýchne a zomre, bo zem potrebuje celkovitého očistenia! —

Ponevác teda zem všeobecného očistenia potrebovala, musela byť z nej zmytá každá škvrna, zničený všetek kvas bohapráznosti, tak aby z neho neostalo na nej ani stopy a nastúpilo úplné obnovenie. Boh jednal tu sťa múdry umelec, ktorý vidiac, ako umelá nádoba jeho vždy viac hrdzavie a zkázu bere, do ohňa ju hodí, aby od žravej hrdze osvobodená a celkom očistená svoj prvotný lesk poznovu obdržala. Tak aj Pán Boh obnovil celú zem kroz túto potopu, očistil ju od neprávosti ľudskej, od všetkej nákazy, a tvár jej opäť obnovil, krajšie nežli predtým, tak že neostalo na nej ani najmenšej špiny z bývalej špatnosti a zkazenosti.“

Dľa súhlasného výkladu sv. Otcov a dľa toho, čo sv. Písmo udáva, zdá sa teda, že potopa bola všeobecná, ktorá celé povrchie našej zeme pokrývala. Ba aj tí novší vykladači, čo zprávu sv. Písma o potope len v istom ideálnom smysle brať chceli, dopúšťajú, že dľa biblického opisu — nakoľko ho čo taký uvážime — na čiastočnú (miestnu) potopu pomýšľať nemožno. A naozaj, keď biblickú listinu o potope noachovskej považujeme len za bedlive vedený denník svetovej udalosti tejto, jehož pôvodcovia boli očitými svedkami toho, čo dialo sa, a ktorých najbližší potomci s biblickým dejepiscom po viacej sto rokoch ešte súčasne žili, nemôžeme vonkoncom pochopiť mienku: že zpráva o potope noachovskej predstavuje vraj len takú miestnu povodeň, akých v šedej dávnotečnosti viacej bolo. Bo akýže smysel mal by potom výraz, ktorým Boh Noema a jeho rodinu ujisťuje, že „zahynie vo vodách všetko, čo žije?“ — Čože by značily slová: „Vody potopy boly nad mieru veľiké a naplnily všetko na okršleku zemskom; pokryly všetky vysoko čnejúce vrchy, čo sú pod celou oblohou nebeskou?“ — Áno aj sám spôsob, akým Boh patriarchovi Noemovi tento trestný súd oznamuje, poukazuje na všeobecnosť potopy: „Prichádza koniec všetkého tela, urob si teda koráb . . . bo privediem na zem vody potopy a vyhubím všetko telo, v ktorom je dych života pod nebom.“ — A konečne vykonanie trestosúdu: „Ohromne veľiká bola voda potopy a zničená je každá živá bytosť na zemi, od človeka až po zviera, čo plazí sa po zemi, ako aj vtáctvo v povetrí. Len Noe ostal na živu, a čo s ním bolo v korábe.“ Všetko to poukazuje zrejme na všeobecnú, veľmi vysoko siahajúcu potopu, ktorá celý okršlek zemský pokryla a zpusťovala. Uznať nutno, že sám Mojžiš a jeho predchodcovia, od ktorých mu zpráva táto o potope zachovaná a sdelená bola, držali ju skutočne za všeobecnú, ohromnú povodeň celej zeme. Keby tento biblický opis potopy bol len takým svetským (profánnym)

podaním, nepodliehalo by pochybnosti, že ho ináč považovať nemožno, než za opis všeobecného zaplavenia zeme, ako opakuje sa on aj v tradiciách všetkých národov sveta¹⁾. Toto samé nedávalo by nám ovšem ešte žiadnej historickej istoty o tolkej rozsiahlosti potopy, lež jedine svedectvo, že opisovatelia ju ako takú všeobecnú predstaviť chceli. Avšak v Mojžišovej dejopise potopy máme pred sebou knihu Bohom vnuknutú (inspirovanú), ktorá teda historickú pravdu obsahuje. Z toho však ešte vonkoncom nenasleduje, žeby sme potahom na rozsiahlosť potopy z dosavád rečeného už spoľahlive tvrdiť mohli aj všeobecnosť potopy; ba musíme tu skôr zachovávať veľkú opatrnosť a nesmieme absolutne povedať: „Len tento musí a môže byť výlučne pravý význam sv. osnovy o rozsiahlosti potopy.“ Nečo takého rozhodnúť prichodí len vážnosti Cirkve; táto sa však o tom dosavád ešte rozhodne nevyslovila. A ponevác v otáznom bode jedná sa vlastne len o čisto prírodovedecký alebo zemepisný moment, či totižto smierčivé vody potopné celý okršlek zemský zastihly, t. j. či ponad najvyššie hory oboch zemských pologúl sa rozlievaly, alebo nie, nuž sotvy smieme úfať, žeby sa cirkevná vážnosť o tom jasne vyslovila.

Zo strany Cirkve vieme len, že kongregácia „soznamu pre zapovedané knihy“ v 17. storočí dva protestantské spisy — jeden za všeobecnosť potopy, druhý proti nej — na „Index“ postavila dekrétom od 2. júla 1686. Istý Izák Voss totižto uverejnil vo spise „de aetate mundi“, v liste ku A. Kolvovi a v odpovediach písaných A. Skotanovi a D. Hornovi rozličné námietky proti všeobecnosti potopy. Náhlady Vossove skúmané boly v Ríme r. 1685, a keď radcovia sv. kongregácie „soznamu pre zapovedané knihy“ požiadali o sempoľaznú mienku slovutného J. Mabillona, ktorý na ten čas práve tam sa baval, vyložil jim tento dôvody, aké mohly by sa predniesť proti Vossovi, avšak súčasne i také, ktoré daly by sa uviesť k ospravedlneniu jeho. Mabillon myslel, že mienka Vossova neobsahuje žiadon hlavný blud proti viere alebo dobrým mravom; on prednáša vraj sústavu čiastočnej potopy len preto, aby ľahšie podvrátil námietky svobodomyseľníkov, ktorí to, čo tvrdí sa o všeobecnosti potopy, používajú k zoslabeniu vážnosti sv. Písma. Voss nepovedá vraj nič urážlivého proti Cirkvi alebo proti náhľadu protivnému, lež mienku svoju prednáša jednoducho čo pravdepodobnejšiu. Cirkvi je prospešné prijať alebo aspoň trpeť rôzne mienky pri vy-

¹⁾ Viď dolunižej podania rozličných národov o potope.

kladaní sv. Písma, nakoľko neodporujú docela zjavnej vážnosti svätých kníh a Cirkve samej. Výrazy, ako: „Celá zem,“ „všetky vrchy,“ „všetko telo,“ môžu sa brať nie v prísnom smysle slova a berú sa tak aj dosť často vo sv. Písme, áno aj niektorí katolícki učenici — ako Kajetán — mali za to, že vrch, kde dľa domnenia mal sa nachádzať zemský ráj, vodami potopy nebol zakrytý. Na každý pád ale, chce-li kongregácia mienku Vossovu cenzúrou bilagovať, musí najprv odsúdiť podvrátenie, aké písal proti nemu Horn pre urážlivé reči proti Cirkvi atď. Také bolo dobrozdanie učeného Mabillona.

Z výpovedí týchto, ktorým každý nepredpojatý milerád prisvedčí, vysvitá najprv: že katolíckemu vykladačovi sv. Písma strana cirkevnej vážnosti nenie zabránené vysvetľovať potopu ohľadom jej veľkosti a rozsiahlosti dľa svojho najlepšieho zdania, a že výrazy „nad všetky vrchy“ a iné nie sú dosť smerodajnými, žeby na ne opierať sa mohol dejepisne zistený dôvod za všeobecnosť potopy. Ďalej vidíme, že aj za našich časov katolícki a písmuverní protestantskí zástupcovia mienky o nevšeobecnej potope práve tak, ako vtedy Voss k hypotese tejto hlavne preto sa klonia, ponevác ufajú tým odňať nevercom príležitosť k vystupovaniu proti vážnosti biblie, ako aj, aby shodovali sa tak s panujúcimi náhľadmi geologie. Avšak, dopustíme-li aj, že výrazy sv. Písma „nad všetky vrchy,“ „vody naplnily celý okršlek zemský“¹⁾ a iné nesmieme doslovne brať, a preto ani nie sú dostatočné, aby sme z nich o veľkosti potopy dačo pozitívneho záverkovať mohli, ponevác celkom dobre aj v relatívnom smysle vykladať sa dajú, máme predsa s Bosiziom²⁾ za to, že vo sv. Písme a síce v kn. stv. 8. kap., 4—5. v., nachádza sa aj také pozitívne udanie, ktoré na veľkosť, áno na všeobecnosť potopy jasne poukazuje. Bo stojí tam, že dňa 27. (v hebrejskej osnove 17.), 7. mesiaca*) ako koráb sa zastavil,

1) Staré národy držali krajinu svoju za „zem.“ Hebrejovi je haarez tak dobre jeho vlastná krajina, ako aj okršlek zemský. Jozef obdržal (kn. stv. 41, 45) ako spasiteľ (zachrániteľ) Egypta názov: Spasiteľ sveta. Starí mezopotámski kráľovia menujú sa „kráľ sveta.“ „kráľ štyroch krajov,“ t. j. zeme; áno aj Rimanovi bola ríša jeho *οικουμένη* alebo *orbis terrarum*.

2) „Die Geologie und die Sündfluth.“

*) Ten 27. deň 7. mesiaca berú niektorí od počiatku potopy; keď ale pozorujeme na to, čo píše Mojžiš v kn. stv. 7, 11. 8, 13. 7. 24. 8, 3, má tenže 7. mesiac a 27. deň jeho počítaný byť od započatia sa

všetky najvyššie končiare vrchov v obzore korábu pod vodou stály a len o 2 mesiace a 3 dni (abo dľa hebr. osnovy o 2 mesiace a 13 dní) potom, totižto v 1. deň 10. mesiaca z vody vyčnievajú sa objavily. Z toho teda nutne nasleduje: že potopné vody

600. roku života Noemovho. O Mojžišovi čo znamenitom dejepiscovi nemožno myslieť, žeby čas potopného deju — keďže to sám nevyslovil — počítal už dľa rokov Noema, už dľa času po vzniknutí potopy. Keď Mojžiš v kn. stv. 7, 11. takto začína vyprávať počiatok potopy: „Roku šeststého života Noema, druhého mesiaca, sedemnásteho dňa mesiaca, pretrhnuté sú všetky pramene veľkej prepasti, a otvorené sú žľaby nebeské:“ aj potom, keď udáva čas nejakej potopnej udalosti — krome ak to zreteľne vyslovil — počíta ho dľa rokov Noemových, čo vysvitá z kn. stv. 8, 13. kde takto hovorí: „Šeststého prvého roku, prvého mesiaca, prvého dňa mesiaca, umenšené sú vody na zemi: a otvoriac Noe strechu korábu, pohliadol a videl, žeby bol osušený povrch zeme.“ Teda ten 7. mesiac a 27. deň mesiaca, v ktorom koráb sa zastavil na vrchu Ararat, nenie 7., lež 5. a 10. dňami započatý 6. mesiac po vzniknutí potopy.

K objasneniu času potopy nech stojí tu krátka chronologia:

2. mesiaca 17. dňa toho mesiaca roku 600 života Noemovho počala sa potopa dľa kn. stv. 7, 11.

7. mesiaca 17. dňa toho mesiaca roku 600 života Noemovho bol 150. deň po vzniknutí potopy dľa kn. stv. 7, 24. 8, 3. po ktorom počaly vody opadovať.

7. mesiaca 27. dňa toho mesiaca roku 600 života Noemovho zastal koráb na vrchoch Armenie dľa kn. stv. 8, 4.

10. mesiaca 1. dňa toho mesiaca roku 600 života Noemovho ukázaly sa končiare hôr dľa kn. stv. 8, 5.

1. mesiaca 1. dňa toho mesiaca roku 601 života Noemovho bol povrch zeme od vôd odokrytý, to jest — ako hovoríme — ukázala sa zem dľa kn. stv. 8, 13.

2. mesiaca 27. dňa toho mesiaca roku 601 života Noemovho bola zem uschnutá dľa kn. stv. 8, 14. Zároveň vypráva Mojžiš, že Noe z korábu vyšiel, z čoho môžeme zavierať, že Noe bol v korábe za rok a 10 dní, totižto od 2. m., 17. d. roku 600 až do 2. m., 27. d. roku 601 života Noemovho.

K vysvetleniu chronologie tejto nutno poznamenať: a) 17. deň 7. mesiaca je 150. od započatia sa potopy, po ktorom vody počaly opadovať, ponevác Mojžiš píše (v kn. stv. 7, 24. 8, 3.): „I trvaly vody na zemi 150 dní“ — „A počaly sa umenšovať po 150 dňoch.“ Trvaly však vody na zemi od počiatku potopy, t. j. od toho času, v ktorom pretrhnuté sú všetky pramene veľkej prepasti a otvorené žľaby nebeské (kn. stv. 7, 11). Tými 150 dňami zjavne počíta Mojžiš čas od vzniknutia potopy a nie dľa rokov Noema. Za tých 150 dní počaly totižto vody čiastočne zem pokrývať, riasly a po-

v čas najvyššej výšky svojej a ešte potom, ako už klesať začaly (t. j. od 17. dňa 7. mesiaca až do 1. dňa 10. mesiaca), všetky vrchy v obzore korábu až nad najvyššie končiare jích úplne zakrývaly.

vznesly sa na 15 loktov nad vrchami, trvaly vo výške svojej až do 150. dňa, po ktorom počaly opadovať. Keď bereme, že 1 mesiac má 30 dní, a keď spomenutých 150 dní kroz 30 podelíme, obdržíme 5 mesiacov od počiatku potopy. Pripočítajúc týchto 5 mesiacov k 17. dňu 2. mesiaca roku 600 života Noemovho: obdržíme 17. deň 7. mesiaca tohož roku 600, a to je ten deň, o ktorom teraz v hebrejskej osnove knihy stvorenia 8, 4. stojí, že v ňom koráb sa zastavil na vrchoch Ararat. Toto miesto Písma sv. — ako povedá Cornelius a Lapide — prekladali 70., Vulgata a všetci sv. Otcovia tak, že koráb zastavil sa 27. dňa 7. mesiaca, teraz ale, ako sme podotkli, v hebrejskej osnove stojí tam: „7. mesiaca 17. dňa mesiaca.“ Sedemdesiati prekladači započali prekladať Písmo sv. do gréčtiny takmer 300 rokov skôr než Ježiš Kristus sa narodil, tak že tento preklad Písma sv. považuje sa za najstarší. To, že 70., Vulgata a sv. Otcovia čítali tam „27. dňa,“ značí: že predtým v hebrejskej osnove tak stálo, alebo že to, čo stálo, aj tak čítať sa dalo, totižto „27. dňa.“ A vskutku, že uvedené miesto Písma sv. tak má byť čítané, ako ho čítali 70., Vulgata a všetci sv. Otcovia, požaduje to, čo vypráva Mojžiš v kn. stv. 7, 19. 20.; tam totižto píše, že keď voda potopy nariastla: prikryté boli vodou všetky vrchy pod nebom, a o 15 loktov bola voda vyššie než vrchy, ktoré prikryvala. Teda v 150. deň po vzniku potopy, t. j. 17. dňa 7. mesiaca nemohol sa koráb zastaviť na vrchu Ararat, pretože len po 150. dni počala voda opadovať i muselo minúť niekoľko dní, až koráb zastaviť sa mohol. Tých dní je 10, podľa toho, ako čítali 70., Vulgata a sv. Otcovia. Koráb zastavil sa totižto 27. dňa 7. mesiaca. Aj vtedy ešte prikryvala voda vrch, na ktorom koráb odpočinul, pretože loď siaha bruchom svojím pod vodu na niekoľko loktov dľa toho ako je zbudovaná a ťažká. Cornelius a Lapide píše, že ten, ktorý hebrejskú osnovu prepisoval, slovo znamenavšie „dvadsať“ písaním na dvojce roztiahol, tak že teraz tie dve slová v hebrejskej osnove znamenajú „desať.“ — b) 40 dní dážďa a rozvodňovania (kn. stv. 7, 4. 12. 17.) zahrnuté sú v spomenutých 150 dňoch od počiatku potopy; bo ináč vychádzalo by 190 dní, t. j. nasledovalo by z toho, že nie v 7., lež v 10. mesiac 7. dňa mesiaca koráb sa zastavil, čo svätej osnove odporuje. — c) Dni, za ktoré Noe čakal a vtákov z korábu vypúšťal (kn. stv. 8, 6—12.), sú medzi tým časom, v ktorom uzel Noe temená hôr a potom suché povrchie zeme. — d) Prvého dňa 1. mesiaca roku 601 života Noemovho bol povrch zeme suchý, t. j. nebol už vodou pokrytý, ale blatom a hlenom; preto čakal Noe, dokiaľ zem vyschla, a tak vyšiel potom z korábu 27. dňa 2. mesiaca roku 601 života svojho.

Nemožno síce určite udať, ktoré vrchy boli z počiatku potopy v obzore korábu; že ale 27. dňa 7. mesiaca (abo dľa hebrejskej osnovy 17. dňa 7. mesiaca — čo ostatne pre otázku túto zvláštneho významu nemá) boli to armenské hory, na ktorých koráb sa zastavil, vysvitá s úplnou istotou z kn. stv. 8, 3—5. Svätá osnova v hebrejskej pôvodine vypráva ovšem, že koráb zastal na horách araratských. Tieto sú ale bezpochyby oné dva vrchy Armenie, čo pod menom veľkého a malého Araratu po celom svete známe sú¹⁾. Najvyšší končiar Araratu obnáša asi 17.000 stôp. Keďže ho teda dľa svätej osnovy potopné vody vyššie dvoch mesiacov zakrývaly, musela voda dosiahnuť výšku, ktorá, vynímajúc dve najvyššie temená a jednu časť hôr himalájskych, najvyššie brdá hôr²⁾ na celej zemi zastihnúť mohla. Ponevác ale pri takej výške vody jej odrazenie alebo zahatenie bez zvláštneho zázraku predpokladať nemožno, musela zaliať celé povrchie zeme, a síce všade v rovnakej hladine (niveau), aby za 3 abo 3²/₃ mesiace³⁾ nad výškou Araratu udržal sa mohla.

Otázka je už: ktorý bol domnele najvyšší stav potopnej vody? — S historickou istotou dá sa ovšem výška potopnej vody nad končiarimi Araratu len na tolko určiť, že tieto za viac mesiacov úplne vodou pokryté boli. Preto povedáme, že skutočná a neupierateľná výška táto obnášala asi 17.000 stôp. Ale pravdepodobné je, že voda ešte vyššie vystupovala, a síce hlavne z nasledujúcich príčin: V kn. stv. 8. kap. 3. v. stojí, že vody po uplynutí 150 dní od počiatku potopy sem i tam sa vlniac opadovať

¹⁾ Obširnejšie o tom doľnižej, kde je reč o Ararate.

²⁾ Ako známe, sú najznačnejšie vrchy na pevnine aziatickej: Gaurisankar (predtým od Angličanov Mount Everest zvaný) dľa trigonometrického určenia 8837 metrov vysoký — najvyšší na zemi; Kančimčinga 8579 m., Dhavalagiri 8173, m., Sihsur 8470, m. atď. Najvyšší vrch americkej pevniny je Akoncagu; výška jeho obnáša 7009, m.

³⁾ Zo slov sv. Písma (na konci 7. kap. kn. stv.): „Vody pokrývaly zem za 150 dní,“ potom ako už vo verš. 17—22 sa vyprávalo, že vody po prvých 40 dňoch náramne nabehly, všetky vrchy zakryly a všetko živé usmrtily; ako aj zo slov (8. kap. 3. v.): „A počaly ubývať po 150 dňoch“ dalo by sa zatvárať, že vody síce v 150. deň potopy počaly opadovať, že však nielen v 150. deň, lež o veľa skôr najvyššiu výšku svoju dosiahly. Snáď dosiahly ju hneď po 40. dni, teda asi 50—60 dní od počiatku potopy. Takto by ale stav vody nad výškou Araratu bol trval 3 mesiace.

začaly. Bolo to dňa 18. 7. mesiaca. Ďalej v 5. v. stojí, že vody v 1. deň 10. mesiaca už natolko opadly, že ukázaly sa najvyššie vrcholce hôr armenských. V 13. veršu konečne vypráva sa, že Noe, ako v 1. deň 1. mesiaca nového roku strechu na korábe otvoril, zbadal, že je okolitá zem už bez vody. Keď ale od 1. dňa 10. mesiaca až do 1. dňa 1. mesiaca nového roku minulo 90 dní a výška Araratu od päty nahor asi 12.000 stôp obnáša, nuž nasleduje z toho, že rýchlosť opadovania vody obnášala denne asi 134 stopy. Ponevák však vo v. 3—5. stojí, že voda opadovala za 74 dni, dokiaľ končiare Araratu sa objavily, môžeme celkom správne následkovať, že voda od 17. dňa 7. mesiaca až do 1. dňa 10. mesiaca asi o 10.000 stôp padnúť musela, podľa čoho by domnelá výška jej pri najvyššom stave asi 27.000 stôp bola obnášala a tak nielen končiare Araratu, lež aj Himaláje a Andesov dosiahla. Povážime-li ďalej, že dľa najdôkladnejších historicko-etnografických skúmaní pravlast ľudského pokolenia v hornatých krajoch strednej Azie sa nachádzala, a že práve v týchto krajoch sú početné vrchy, končiare Araratu o 1000—10.000 stôp prevyšujúce, ťažko je myslieť, žeby mnohí z millionov ľudí, čo tam žili, na vrchoch týchto neboli sa zachránili pred potopnými vodami, keby tieto len vo výške Araratu boli sa povznášaly. Veď nebolo by jim tam zchádzalo ani povetrie ani skrovné jedlo; bo keď teraz, kde mohutná kôra ľadová tamejších vrchov na povetrnosť tak škodlive pôsobí, rastie tam bujná tráva ešte aj na výšinách 16.400 stôp angl. a vyššie, áno dľa Schlagintweita na úbočinách brda ibi-gammského aj fanerogamy sa nachádzajú, tým viac mohlo rastlinstvo vyvinúť sa vtedy, keď počas potopy v pomeroch povetrnosti zmena nastúpila. Aj zvierací život je tam nielen zastúpený, lež dľa spomenutého cestovateľa v žiadnom kraji sveta nenachádzajú sa ssavci na takých výšinách, ako v Karakorumu a Künlüne, kde ešte aj 19.000 stôp vysoko, keď aj nie stále, predsa dočasne sa zdržujú. Také zachránenie aspoň niekoľko ľudí počas potopy, ktorá by zem len asi vo výške Araratu bola zaplavila, nedalo by sa rozumne za nemožné vyhlásiť, leďaby sme ho snáď podvrátili chceli hypothesou nejakého nadprirodzeného príčinenia Božieho. Nie bezzákladná je teda mienka, že domnelá výška potopnej vody 26—27 tisíc stôp obnášala. Mienka táto srovnáva sa veľmi dobre s potopou čo s trestným súdom Božím, dľa ktorého zahynúť malo „všetko telo, v ktorom je dych života pod nebom“¹⁾.

¹⁾ Bosizio, „die Geologie und die Sündfluth.“

2. Námitky proti všeobecnosti potopy.

Teraz držíme už za primerané odpovedať aspoň na niektoré vážnejšie námitky, proti všeobecnosti potopy prednášané.

Hájitelia sústavy tak zvanej čiastočnej alebo miestnej potopy hovoria, že nebolo potrebné, aby potopa celú zem zaplavila, ponevák by bolo dostačilo jej vyliť sa len na tie krajiny, kde ľudia žili. Ale — pýtame sa — ktože to dokáže, že celý svet po 1656 (abo dľa časopočtu takzvaných sedemdesiat prekladateľov biblie po vyššie 2200) rokoch ešte nebol zaludnatý? — Snáď potrebný bol k tomu dlhší čas? — Stojí-li vôbec hypothesis miestnej potopy, prečože bolo potrebné s toľkými útrovami spojené stavanie ohromného korábu pre všetky druhy zvierat a 8 ľudí? — Snáď preto, aby zabezpečilo jich pred povodňou, ktorá pokryť mala iba jednu čiastku zeme? — Či nebolo ľahšie a jednoduchejšie nariadiť, aby ľudia odstehovali sa do krajín, kde potopa rozprestierať sa nemala a priviedli ta so zvláštnou opatrnosťou aj zvieratá, akých tam ešte nebolo? Ako to môže byť, že vody povznášaly sa 15 loktov nad najvyššie vrchy armenské, na pr. nad Chaldeou alebo Perziou bez toho, žeby do súseďných krajín boli sa preliali? Ako mohol konečne koráb Noemov udržať alebo plaviť sa za viac mesiacov po jednom vodovrchu tak, že nezošmyknul sa vlastnou ťarchou dolu strminou jeho? Takéto bolo by však polozenie korábu na vodách miestnej alebo čiastočnej potopy dľa soznania samého Vossa a jeho stúpcov.

Povedá sa, žeby rastliny a stromy boli vyhynuly, keby potopa celý okršlek zemský bola pokryla. Avšak Noe po opustení korábu osadil sa s rodinou a zachovalými zvieratmi práve v tých krajinách, kde potopa — aj dľa sústavy čiastočného zavodnenia — pustošila, t. j. v okolí hôr araratských, v Mezopotámii, Chaldei atď. Keď stromy alebo rastliny nevyhynuly v týchto krajoch, prečo mali vyhynúť na iných miestach? — Zkadeže bola tá ratolesť olivová, Noemovi od holuba donesená (kn. stv. 8, 11.), keď stromy vyhynuly? — A potom máme aj mnoho skúseností, aká nevyčerpatelná je sila prírody v rozplodzovaní rastlín; poznáme mnohé zázračné účinky zachovalosti semien vo vodách, v zemi a na površí zemskom¹⁾. Vieme aj to, že je voda ohľadom rastlín princípom plod-

¹⁾ Pšeničné zrná v egyptských mumiách nájdené a do zeme zasiate vyhlasyli mohutné klasonosné stebľa.

nosti, ďaleko prístupnejším k jich zachovaniu, nežli ku zničeniu; veď mnohé z nich rastú pod vodou, a všetky potrebujú vlahu, aby rástly a množily sa. Zoraný prieloh (Neubrich) povetriu vystavený vydáva rastliny, aké tam nik nezasial; podobne aj zem z vody vytiahnutá. Ani ten najostrovtipnejší pozorovateľ nemôže sa vystatovať, že pozná už všetky múdre poriadky bezpečnosti, ktoré porobil pôvodca prírody k zachovaniu rozmanitých druhov. Videné boli pne stromov, ktoré 10—11 rokov od koreňov svojich odtrhnuté boli a potom sa zazelenaly a rodily. Z toho však, čo zpráva Mojžišova o priebehu potopy udáva, je jasné, že všetky rastliny a semená ani len za jeden celý rok pod vodou neboli. Ako teda Noe z korábu vyšiel, mohlo mu rastlinstvo poskytovať aspoň skromnú potravu pre zvieratá, zvlášte keď povážime, že zvieratá mäsožravé bezpochyby aj v pozostatkoch potopného zpusťovania dostatočný krm nachádzali. A konečne z čohože živia sa na pr. vlci, kamzíci, divé kance a i., keď zima dlho trvá? ¹⁾

Ani ťažkosť priviesť k Noemovi zvieratá zo všetkých končín sveta nebola tak veľká, za akú ju považujú. Všemohúcemu Tvorcovi nebolo zaiste ani ťažko ani nemožno pôsobiť na pud zvierat tak, aby neodolateľnou nutnosťou hnané boli ku korábu Noemovmu. Okrem toho počet stvorených zvierat z počiatku sotvy bol tolký a pofažne druhov (species) tak rozmanitý, ako sa tu i tam predpokladá. Boh stvoril jedného muža a jednu ženu, a pravdepodobne jeden pár každého plemena zvierat, samca a samicu. Z týchto párov na pr. koní, psov, kozí atď. povstali behom času všetky zvieratá v rozmanitých druhoch svojich, ktoré poznáme. Veď rozdiel medzi rozličnými druhmi zvierat není väčší od toho, aký panuje medzi rôznymi druhmi ľudí, z nichž jedni sú pleti bielej, iní nažltkastej, medenej, čiernej atď.; jedni dľa Cuviera majú leb okrúhly, iní na temeni končité a iní široké. ²⁾ Vieme ďalej, že vďaka zem-

ského rája boli všetky druhy zvierat, pretože jich Boh všetky doviedol k Adamovi, aby jich pomenoval (kn. stv. 2, 19.). Veľmi je tiež k uvereniu, že zemský ráj nebol ďaleko od Armenie, od prameňov Tigrisa a Eufrata, ktoré rieky Mojžiš vo svojom opise zahrady tejto (kn. stv. 2, 14.) výslovne menuje. Ponevác však takmer ani nepochybuje sa, že koráb Noemov staváň bol v Mezopotámii a oproti Chaldei, nuž dľa všetkého zdania zdržovali sa v tomto a okolitom kraji všetky zvieratá, ktoré do korábu vpratáť sa mali. Sú-li niektoré z nich, čo teraz pre dlhú navyklosť, ktorá už takrečeno prirodzenosťou sa stala, v tomto kraji vyžiť nemôžu — čo iuáť ťažko je dokázať — nenasleduje, že bolo tak aj za Noema. Keby zvieratá z najhorúcejších krajín Afriky prešli odrazu do najchladnejších krajov severu, ľahko dá sa veriť, žeby zahynuli; ale nestalo by sa tak, keby presťahovali sa tu len zponáhla, alebo keby tam od mladí sa živili. Jestvujú-li isté zvieratá dnes už len v istých krajoch, netreba z toho vôbec zatvárať, že na iných miestach nikdy nebývaly; veď vieme, že bolo kedysi v jednom kraji mnoho zvierat istého druhu, kde dnes alebo veľmi sú zriedkavé alebo vonkoncom nežijú, na pr. vodnie kone v Egypte, vlci a bobrové husy ¹⁾ v Anglicku a i.

Námitka, žeby skutočná alebo domnelá výška potopy bájočne veľkú masu vody požadovala, aká v prírode vraj ani nejestvuje, je tu vlastne nemiestna a daromná. Sv. Písmo označuje nám jasne výšku, ktorú potopná voda dosiahla. Historická udalosť táto pevne stojí, nasledovne aj možnosť jej. I bolo by neslušné, túto jasnú a určitú udalosť zapierať jedine z tej príčiny, pretože tak veľikánske zavodenie zeme dľa terajších atmosferických pomerov zdá sa byť nemožným. Pritom označuje sv. Písmo zavodenie toto čo také, aké v obyčajnom behu prírody neleží, čo mimoriadne a pozitívne

¹⁾ Scalig. in Cordan. Exercit. 14. Licet. l. III. c. VII. de his, quae diu vivunt sine alimento.

Bezpochyby mal Noe pre trávonožné zvieratá v korábe toľko potraviny, že mu z nej niečo zbývalo, keď z korábu vyšiel; že v korábe bolo dosť priestoru k uschovaniu veľkého množstva potravín, o tom dolunižej.

²⁾ Rozumie sa, že ďaleko je od nás, aby sme dľa theorie Darwinovej „o pôvode druhov“ všetky druhy organismov na jeden prvotný pravek alebo na akúsi prapodobu redukovali chceli. Darwinova theoria, akokoľvek umná a s odbornou dôkladnosťou veľkého skúmateľa prí-

rody zostavená, je na poli vedeckom už prekonaným stanoviskom; odzvonili jej menovite Wigand a Scheidemacher. — Darwin medzi iným tvrdí aj to, že človek a opica sú potomci jedného otca. No rodostrom tento odsúdený je na anthropologickom sjažde v Stuttgarte a prírodoskúmatelia terajší s málo výnimkami sú vonkoncom proti nemu; bo mnohé odvodzovania Darwinove sú ovšem geniálne kombinácie, ale zchádza jim prísna nutnosť a dôslednosť. Ostatne viď o tomto spis „Die Hypothese Darwin's“ od Eberlinga.

¹⁾ Bobrová hus je vodný vták s dlhým, zubkovitým, na konci zkriveným zobákom; má na šiji hrebeň, chrát popolavý, brucho nabelasé, nohy načervenasé.

trestosúd Boží. Avšak massa vody, potrebná k zakrytiu zemského povrchu až po výšku Araratu, není vonkoncom tak bájočne veľká, keď ju nečo bližšie uvážime. Výška jej, bereme-li ju aj ďaleko vyššie Araratu, na pr. na jednu zemepisnú míľu, obnáša v porovnaní k celému telesu zemskému asi toľko, ako šiesta časťka jednej čiarky nad povrchom zemegule, ktorá mala by v priemere 2 stopy, alebo dľa iného vypočítania má sa ona k zemskému telesu ako pot jedného celkom vypoteného človeka k masse jeho tela.

Medzitým, ako z jednej strany spomenutá massa vody v prírode upierať sa nedá, tak z druhej strany dá sa dosť dobre vysvetliť, ako ona pomocou jestvujúcich síl prírodných — ovšem spôsobom docela mimoriadnym, kroz pozitívne pôsobenie Božie — na povrchu zemskom shromaždiť sa mohla.

Známo je, že vody morskej na povrchu zemského okršleku asi dvojnásobne toľko¹⁾, čo suchej zeme sa nachádza, a síce v pomernej hĺbke 400—2000 nítí (1 niť = 6 st. ang.). Učenci ubezpečujú, že mesiac počas prítoku vyťahuje každodenne dohora ohromné množstvo morskej vody, asi 70 billionov centov²⁾. Okrem tejto pravidelnej premeny veľikánskej hladiny morskej udaly sa s ňou behom mnohých tisícročí tak značné premeny, že — a síce aj dľa domnenky tých zemeznalcov, čo na biblickú zprávu o potope s opovržením hľadia — nejestvuje na zemi ani len jedna štvorcová stopa, ktorá by kedysi pod vodou nebola sa nachádzala. Takéto premeny majú byť konečným výsledkom pomerne malých účinkov. Áno dľa theorie týchže učencov musí prítomne južná pologula zeme byť prevažne oceanickou a more bude tam vraj ešte asi za 5000 rokov vždy viac sa rozširovať; potom ale obrátia sa pomery, v osmom tisícročí nášho časopočtu započne sa čiastočné prelievanie vodnej massy na severnú pologulu, a zakiaľ po ďalších 5000—6000 rokoch európejská hlboká planina a amerikánske prerie pod hladinou morskou pochované ležať budú, vynoria sa časom v južnom mori súvislé skupeniny krajín, a dnešnie malé ostrovy austrálske tvoríť budú potom najznačnejšie výšiny hôr v tejto novej čiastke sveta. Má sa to diať dľa mienky jich pôsobením sluca, ktoré vo veľkých

¹⁾ Povrch zeme našej obnáša 9,266.003 zemepisných štvorcových míľ; z týchto pripadá na suchú zem 2,453.000 a na povrch zemské morom pokryté 6,813.003 □ míľ.

²⁾ „Ansichten aus Natur und Wissenschaft“ von Hermann J. Klein, str. 61.

časodobách — práve tak, ako mesiac počas prítoku a odtoku — značnú časťku morských vôd z jednej pologule zemskej na druhú preťahuje. Rozumie sa, že theoriu túto bereme „cum grano salis“; ale uvádzame ju len preto, aby sme označili pomer, v akom dľa náhľadu učencov morskej vody k suchej zemi stoja, a zároveň poukázali na možnosť zaplavenia celej zeme od týchže vôd. Áno sami moderní zemeznalci, aby rozmanité zjavy a tvary¹⁾ v zemskej kôre alebo na povrchu jej vysvetliť mohli, predpokladajú diluviálne (záplavné) pomery. Netrpí teda pochybnosti, že voda morská ako taká už sama dostačuje k celkovitému zaplaveniu suchej zeme. Či ale dostačuje, aby zaplavila ju vo výške 17, áno 27 tisíc stôp? To netvrdíme; bo veľikánske korytá oceánov nie sú ešte ohľadom hĺbky tak premerané, žeby sme krychlový objem (volumen) morských vôd aspoň s obstoynou určitostou vypočítať mohli, a Brooke-ho hĺbkomerací prístroj nie tak skoro bude v stave poučiť nás dôkladne o všetkých priemerných hĺbkach morských. To však netvrdí ani Mojžišova dejoprava, ponevác výslovne len povedá, že „pretrhnuté sú všetky pramene veľkej prepasti a otvorené sú žľaby nebeské.“ „Pramene veľkej prepasti“ sú nesmierne drzadlá vody (vodojemy) vo vnútri zeme našej. Že vnútri zeme má dostatočný priestor pre množstvo vody, ktorá vystúpiac, povrch zemskej vo výške 17, áno 27 tisíc stôp zaplavíť by mohla, je nepochybné. A kto bude dnes pochybovať, že, ako pod dnom morským, tak aj pod kôrou suchej zeme ohromné žily²⁾ vodnie sú rozvetvené, ktoré s právom za „pramene veľkej prepasti“ považovať môžeme? Mnohonásobnou skúsenostou je potvrdené, že celé jazerá zmizly, a naopak, že vznikly tam, kde jich predtým snáď nikdy vídať nebolo. V prvom

¹⁾ Na pr. tvary kriedové, ktoré sú pozostatky malých živočíchov morských, takzvaných foraminiferov; ohromné ľadovce v Nemecku, Rusku, Švajciarsku atď.

²⁾ Slovný učenc 17. st. Athanas Kircher bol toho náhľadu, že morá kroz podzemné žľaby medzi sebou mnohonásobne sú spojené. Skúmajúce pozorne morskú úžinu messinskú zbadal mimo vlnobitia na hladine morskej aj akési podmorské hučanie vody, čo pripisoval tomu, že vlnobitie aj na dne morskem sa deje, dno prerýva a tam ležiace kamene jedon ku druhému váľa. Dľa toho prelievalo by sa tyrrhenské more jedným žľabom, ktorý asi popod juhovýchodnou Siciliou beží, do veľkého koryta stredozemného mora. Domnenka táto našla prekvapujúce stvrdenie v tom predpokladaní Delasse-a, že zásoby vody pod povrchom zemským množstvo nadzemných vôd prevyšujú. — „Handbuch der Geographie“ von Dr. H. Daniel.

páde môžeme sa pýtať, kde sa podely, v druhom, z kade sa tu vzaly? — Sú to ohromné priestory v útrobach zemských, do nichž jazerá nazpät ztekli, a veličzné vodojemy, z ktorých hore vystúpili. Takéto výjavy podzemného sveta sú dostatočným svedectvom, že tam živel vody vo veľkých rozmeroch panuje. Veľké množstvo vody vo vnútornosti zemskej predpokladá konečne aj theoria o zemetraseniach a vulkanických výbuchoch. Z podzemnej vody vyvíňujú sa horúčosťou pary, zapríčiňujúce mohutné otrasy, následkom ktorých často už celé ostrovy na mori povstali, celé nábrežia a značné plochy na pevnine sa prepadly. Tak na pr. prepadla sa následkom zemetrasenia pri ústí (delte) Indusu plocha 94 □ míľ veľká a bola morom pokrytá. Ponevác podobné otrasy na rozličných miestach zeme pozorované bývajú, môžeme za isté mať, že vodnie pary viac alebo menej všade vo vnútornosti zemskej vyvíňovať sa môžu, a nasledovne že nachádza sa tam aj značné množstvo vody. Že však množstvo tejto podzemnej vody nenie tolké, aby povrch zeme našej vo výške 17, áno 27 tisíc stôp zaplavil mohlo, to tvrdiť mal by ovšem právo jedine ten, čoby ho premeral a vypočítal. Máme teda dobré právo slová sv. Písma: „pretrhnuté sú všetky pramene veľkej prepasti“ vykladať s Dosiziom v horespomenutom smysle jednoducho tak: že podzemné vody, preboriac na všetkých miestach dno oceánu, čo pramene jeho vybúšili, neobyčajne ho zvätšili, a uderiac na nábrežia, suchú zem vo výške 17, áno 27 tisíc stôp zaplavily. Keď už more — nakoľko poznáme pomernú hĺbku jeho — nebolo dostatočné k zaplaveniu suchej zeme v takejto výške, mohlo ju podzemnými vodami zvätšené snáď ešte vyššie zaplaviť.

Ale biblická osnova spomína aj iného činiteľa potopy, a síce dážď, ktorý za štyridsať dní a nocí pršal. Dážď tento bol tak náramný, že charakterizuje sa slovami: „otvorené sú žlaby nebeské.“ Nebude snáď od veci, keď ho tu bližšie uvážime.

Javištom rozličných zjavov počasia je vôbec povetrie alebo vzduch, ktorý zem našu zo všetkých strán obkľučuje. Jak vysoko vznáša sa povetrie nad povrchom zeme, nevieme, avšak našlo sa, že ono už poldruhej hodiny pred východom a po západe slnca od pruhov slnečných ožiarené býva. Čím vyššie ale nachádza sa nejaký predmet nad povrchom zemským, tým skôr je osvetlený od papršlekov vychádzajúceho slnca a tým dlhšie svieti naň zapadajúce slnce. Dá sa teda ľahko vypočítať, jak vysoko musí istý predmet nachádzať sa nad povrchom zemským, aby lúče slnca už 1½ hodiny pred vy-

chodom naň padaly, a nájde sa k tomu výška asi 8½ míľ. Aspoň po túto výšku musí sa vzduch (atmosféra) rozprestierať; ale pravdepodobne je výška tá o veľa značnejšia, a najvyššie čiastočky povetria snáď nie sú dosť husté, aby sa nám prezradily¹⁾. Že povetrie čo plynné teleso má aj svoju váhu, o tom dnes po skúškach Toricelliho (žiaka Gallileiho 1643) niet žiadnej pochybnosti. Vieme, že tlak povetria unesie vodní stĺp 32 stôp vysoký, ponevác rovná sa tlaku 28 colov vysokého stĺpu ortuti (živého sriebra), ktorá je 13⅓krát ťažšia, nežli voda, teda $13\frac{1}{3} \times 28 \text{ col.} = 32 \text{ stôp}$ alebo 5 siah a 2 stopy. Tento tlak povetria ubýva, čím vyššie niekde na pr. na vrch vystupujeme, ponevác tu mnoho povetria pod ortuťou leží, ktoré ju tlačíť nemôže²⁾. Najväčšia hustota povetria je teda na samej zemi, potom nahor rýchlo uhúda, tak že vo výške 9 míľ je povetrie už 250krát redšie nežli na zemi. Takým spôsobom môžeme ľahko vypočítať aj váhu veškerého vzduchu; bo táto musí byť rovná váhe jedného oceánu vody, ktorý by celé povrch zemskej v hĺbke 32 stôp pokrýval. Tento oceán vody mal by objem (volumen) 165.600 billionov krychlových stôp, a ponevác 1 krychl. stopa vody asi 31 kilogrammov váži, obnáša váha celého vzduchu 31×165.600 billionov kilogrammov alebo asi 91.671 billionov centov³⁾.

Z uvedeného vysvitá, že keď by počas potopy aj celý vzduch na vodu sa bol zrazil, nebol by vydal také množstvo vody, ktoré by suchú zem 17, áno 27 tisíc stôp vysoko bolo pokrylo; okrem toho boli by v takom páde všetci ľudia a zvieratá v korábe z nedostatku povetria zahynuli. Ale ďaleko buď od nás, žeby sme slovám sv. Písma „otvorené sú žlaby nebeské“ takýto smysel podkladali. Slová tieto bližšie označujú dážď, ktorý Noemovi pred 120 rokmi bol oznámený a 40 dní a nocí trval. Výraz „žlaby nebeské sú otvorené“ značí očividne, že dážď lial sa, ako vidáme to pri pretrhnutí mračien; a ponevác slovo „žlaby“ v množnom počte stojí, udáva sa tým, že pretrhnutia mračien na viac miestach sa dialy. Môže-li teda pretrhnutie mračien, aké v malom vidáme,

¹⁾ Tá okolnosť, že meteorické železo niektorých povetroňov — ako bol na pr. aj r. 1814 v uhorských horách blízko Haliče nájdený, takzvaný „lenartovský“ — dľa rozboru od Grahama prevedeného aj vodík obsahovalo, zavadala podajedným vedomcom príležitosť k postaveniu hypotézy, že okršlek zemský ešte vyššie vlastnej atmosféry svojej je vodíkom otočený.

²⁾ Na základe tomto, ako známo, spočíva aj barometrické meranie výšin.

³⁾ „Naturwissenschaftliche Bilder u. Skizzen“ v. H. J. Klein, str. 170.

strašnú povodeň zapríčiniť, jak ohromné množstvo vody zlialo sa na zem, keď náramný leják, pretrhnutiu mračien podobný, za 40 dní a nocí sa cedil!

Tu pozastavia sa meteorologi a povedia: Veď pásmo naše má priemerne 120—150 dážďových dní a celé množstvo dážďovej vody obnáša ročite asi 18—23"; za koľko dní bolo by teda muselo pršať, až by celá Himalája bola pod vodou bývala? Po tom, čo sme o činiteľoch potopy vôbec a o potopnom dáždi zvlášte povedali, držíme s právom za zbytočné na otázku túto odpovedať; ale poznamenávame, že práve z meteorologického stanoviska dá sa dosť dobre vysvetliť, ako ohromné množstvo potopnej vody pomocou jestvujúcich prírodných síl — ovšem spôsobom mimoriadnym a kroz pozitívne pôsobenie Božie — shromaždiť sa mohlo. Pripomenuli sme, že rozličné zjavy počasia majú príčinu a javište svoje len v rozličnom stave vzduchu. Vzduch ale nachádza sa len zriedka v stave pokoja; takmer vždy dejú sa viac alebo menej silné prúdenia povetria, ktoré vetrami menujeme. Prudkosť vetru je rozličná, avšak sila jeho závisí vždy od jeho rýchlosti; pri rýchlosti 70 stôp za 1 sekundu môže sa už menovať víchrom, pri 120—140 st. najstrašnejšou povíchou alebo orkánom. Mechanická sila orkánu je ohromná, rúca najpevnejšie budovy, pustoší celé mestá, krajiny a ostrovy. Príčina vetrov leží predovšetkým v nerovnom oteplení povetria na rôznych miestach. Oteplené alebo zohriate povetrie je totižto ľahšie, než studené; preto vystupuje do výšky, roztiahne sa (zredne) — a tu priteká zo všetkých strán chladnejšie povetrie, aby prázdne priestory jeho zaujalo a naplnilo. Na tomto priebehu a či vlastne kolobehu povetria zakladá sa vznik takzvaných krajinských a morských vetrov, ktoré blízko morských pobreží s veľkou pravidelnosťou každodenne sa striedajú a najsilnejšie dujú menovite tam, kde denný rozdiel oteplenia poľahom na krajinu a more je najznačnejší a najpravidelnejší. Sú to však len miestne vetry, ktoré vo väčšej diali od nábreží už nebadáme. Naproti tomu ďalej na oceáne stretáme sa s vetrami, ktoré ohromné priestranstvá zaujímajú a nepretržene dujú. Takýto vietor je východný či „passátny.“ On duje na atlantickom oceáne po našej pologuli smerom severovýchodným, a čím viac blíži sa k rovníku, tým viac prúdi ku východu. Tenže vietor ukazuje sa aj na veľkom (tichom) oceáne¹⁾. Na južnej pologuli má on smer juhovýchodný,

¹⁾ Vid' dobrý zemevid od C. F. Baura.

ktorý ale s blížiením sa k rovníku vždy viac východným sa stáva. Miesto, kde stykajú sa tieto dva passáty, je takzvané pásmo vetrotíšín alebo kalmov, pretože v pásme tomto deje sa najväčšie oteplenie; ono leží viacmenej severne blízko rovníka a mení sa podľa toho, ako slnce pri ročnom behu svojom od rovníka na sever (t. j. keď je u nás leto) alebo za rovník na juh sa obracia (t. j. keď je u nás zima). Tento — ináč nepatrný — pohyb kalmového pásma má veľký vplyv na priebeh počasia. — Charakteristickú vlastnosť týchto dvoch hlavných vetroprúdov tvorí nielen rozlične veľký tlak povetria (duje-li severovýchodný a či točnový prúd, ktorý je studený, vystupuje tlakomer hore, pretože tlak povetria rastie, — duje-li ale prúd juhozápadný či rovníkový, donášajúci zohriate a tak aj ľahšie povetrie, tlakomer nízko stojí, pretože tlak povetria slabne), lež aj jich nerovná vlhkosť; bo s jedným prichádza viacmenej jasné počasia, s druhým dážď a búrka. Podľa toho teda, ktorý z vetroprúdov týchto panuje, mávame suchú alebo dáždivú chvíľu. Isté je tiež, že rozličné čiastky sveta dľa podoby svojej majú rozličný vplyv na počasia; a to také platí aj z ohľadu jich polohy. V Norvéžsku nachádzajú sa severne od polárneho (točnového) kruhu mestecká a dediny s najčulejším obchodom, keď v Severnej Amerike pod týmže stupňom šírky početné ľadové ostrovy ležia. Protivu túto a podobné zapríčiňuje nielen teplo vyrovnávajúce pôsobenie mora¹⁾, pretože na pr. Severná Amerika práve tak leží pri oceáne, ako Európa, lež menovite rozličný smer vetrov, aký od podoby a zemepisnej polohy jednotlivých pevnín (kontinentov) podstatne závisí²⁾.

Že príčiny rozličného stavu počasia pred 4000 rokmi tie také boli, čo dnes, t. j. rozličné zmeny vzduchu následkom prúdenia

¹⁾ Krajiny v blízkosti mora ležiace majú pomerne viac tepla, pretože sú viac pod vplyvom morského náteplia, ktoré behom roku stálejšie trvá, nežli náteplie na pevnine.

²⁾ Európa má okrem toho zadržiavať klimatické výhody svoje aj mohutným prúdom teplej vody v atlantickom oceáne, takzvanému prúdu gulfóvemu. Teplé vlny tohoto prúdu ženú sa pozdĺž európskych nábreží preto, pretože jím Severná Amerika v ceste stojí a jich k Európe odráža. Ináč ovšem bolo by to, keby nejestvoval mohutný morský záliv mexikánsky alebo keby Anglicko — ako kedysi za starodávnych časov — s európskou pevninou spojené bolo. — Severná Amerika nemá takého stáleho zohrievania, ako blízko jej atlantických nábreží ľahajú sa na juh ohromné, z arktických krajov pochádzajúce prúdy studenej vody, nesúc veľikánske ľadovce až k tým miestam, ktorým naša zemepisná šírka zodpovedá.

vetrov a morských vôd, je isté. Môžeme teda rozumne za to mať, že dážď potopný mimoriadnym a pozitívnym pôsobením Božím vyvolaný nepretržené trvanie svoje za 40 dní a nocí jestvujúcim prírodným silám, ako na pr. stálemu prúdeniu južného passátu mal zaťažovať. Dážď takýto skúsenostiam terajšej meteorologie ovšem odporuje¹⁾; ale musíme povážiť, že: 1. meteorologia pri všetkých doterajších chvalitebných snahách a skúsenostiach svojich je ešte len, ako povedá sa, „v plienkach,“ a vela času môže uplynúť, až pravidlá povetnosti natoľko „ustálené“ budú, aby sa s pozitívnou určitostou vypočítat mohlo: ten alebo onen prúd povetria potrvá v tomto alebo inom smere toľko dní a nocí, s toľkou intenzívnosťou, s takým počasím a naopak, — 2. že, nepríí-li potopný dážď dnes, nenasleduje, žeby raz nebol mohol pršať, pretože potopa patrí do počtu takých udalostí, ktoré sa každodenne neopakujú a jíchž možnosť rozumne zapierať nemôžeme, — 3. že doteraz známe pravidlá povetnosti nesmieme v každom ohľade aplikovať na dej potopy, ktorý pred asi 4000 rokmi sa odohrával, pretože nepoznajúc tehďajšiu tvárnosť pevnín, nemôžeme s istotou určiť ani smer vetrov, ani jích mohutnosť.

Aj otvorenie morského dna, aby podzemné vody do mora vybúšili — ačkoľvek mimoriadnym pôsobením Božím zapríčinené bolo — mohlo sa stať pomocou jestvujúcich síl prírodných, na pr. strašným zemetrasením alebo činnosťou vulkanickou. Predstavíme-li si také zemetrasenie alebo vulkanické pustošenie zemnej kôry pod dnom morským vo veľkej rozsiahlosti, čo k prírodným nemožnostiam vonkoncom nepatrí, ľahko pochopíme, že vody podzemné takýmto spôsobom na mnohých miestach do koryta oceánov vniknúť mohli. Žeby ale následkom toho spôsobené náramné vlnobitie na hladine morskej bolo zostalo bez vplyvu na povetrie, ťažko je myslieť, keď

¹⁾ Ostatne nepovedá sv. Písmo, že dážď pršal na celom okršleku zemskom za 40 dní a nocí, čoby zo stanoviska meteorologického čírou nemožnosťou bolo, lež vôbec len, že za toľký čas pršal; podľa toho obmedzoval sa snáď len na väčšie alebo menšie skupeniny krajín v obzore korábu, čo nenie tak ťažko pochopiť. povážime-li, že 3—4 týždne s málo prestávkami trvajúce dážde v podajedných, zvlášte hornatých krajoch, nepatria k zriedkavostiam. Ani neprotiví sa taký na nektoré kraje obmedzený dážď mienke našej o všeobecnosti potopy, pretože túto, ako sme ukázali, zapríčinil nielen dážď, lež aj tá okolnosť, že „pramene veľkej prepasti“ pretrhnuté boly. —

skúsení pozorovateľa povetnosti na mori jednosvorne ubezpečujú, že často veľmi nepatrné príčiny dostačujú, aby povetrie do mohutného pohybu prišlo a velikánskym orkánom pôvod dalo. Keď ale také orkány — ako na pr. nedávno na indickom nábreží¹⁾, kde asi 200.000 ľudských životov vo vodách zahynulo — na mnohých miestach a ešte vo väčších rozmeroch zúrily, čože bolo ľahšie, ako že rozmnožené vodyorské s náramnou prudkosťou na pevninu vystúpily a svojimi vlnami i najvyššie temená hôr zaliali?²⁾

Na otázku: kde asi podela sa tak ohromná massa potopnej vody? — ľahká je odpoveď. Krychlový obsah celého zemského telesa, berúc polpriemer jeho na 8587 míľ, obnáša 2,652,238.842 krychl., površie jeho ale 9,266.003 □ míľ. Massa potopnej vody, keďby sme ju vzali aj vo výške jednej celej míle, obnášala by teda 9,276.274 krychl. míľ. Predpokladáme-li, že celá táto vodomassa po potope do vnútra zeme vnikla, ostalo by predsa ešte 2,642,962.469 krychl. míľ zemského vnútra nedotknutých. Avšak samo sebou rozumie sa, že tomu nebolo tak; značná čiastka tejto vodomassy pozostala na površí prepadnutej pevniny a zväčšila priestranstvo mora, druhá bola vssatá od pevnej kôry zemskej, a tretia čiastka konečne mohla viac alebo menej hlboko ztieknúť do vnútra zeme. Že v pradope bolo viac suchej zeme, nežli prítomne, potvrdzujú aj učení zemeznalci Boué a L. F. Peters, čo náhľad tento o ďalšom priebehu a umiestnení potopnej vodomassy značne podopiera.

3. Potopa pri svetle viery a prírodovedy.

Sv. Písmo vypráva (kn. stv. 1, 2—3.), že na počiatku stvorenia zem naša bola chaosom, t. j. pustá a prázdna. Ona bola vodami pokrytá; lebo Mojžiš povedá, že „Duch Boží vznášal sa nad vodami a tmy zahalovaly tvár prepasti.“ Nie menej jasne vyslovuje to žalmista: „Založil si zem na základe jej, nebude pohnutá na veky. Prepasť obkľučovala ju sťa rúcho: vody stály nad horami. Ale

¹⁾ V západnej čiastke indického oceánu zúrievajú povíchrice, ktoré známe sú tam pod menom „cyklonov“ alebo „orkánov mórícovských;“ podobne aj v Západnej Indii takzvané „hurrikany“ a na východnej čiastke Spojených štátov amerických „tornadosy.“

²⁾ Už pohľad na plastický zemevid od Ravensteina ukazuje nám, že všeobecné rozširovanie sa potopnej vody nemohly htiť brdú hôr v jednotlivých čiastkach sveta ani v tom páde, keby táže len výšku Araratu bola dosiahla.

hrozby tvoje jich preč zahnaly, hlas hromu tvojho bážňou jich naplnil. Hory vystúpily a doliny znížily sa na mieste, ktoré si jim vyznačil. Predpísal si vodám hrádze, ktoré neprekročia, a nenavrátia sa viac, aby pokryly zem“ (103, 5—9.). Tu hľa líči sa dobre všeobecná potopa na prapočiatku sveta. Kroz druhú všeobecnú potopu mala prísť zem takmer do prvotného stavu, v akom na počiatku stvorenia sa nachádzala, aby po vyhladení hriešneho ľudstva tvár jej obnovená bola. Aby sme poznali premenu, aká počas tejto druhej všeobecnej potopy v prírode nastúpila, vypráva Mojžiš, že pretihly sa pramene veľkej prepasti a otvorily sa žlaby nebeské, a že dážď pršal za štyridsať dní a nocí, t. j. staby povedal, že zem takmer do toho stavu prešla, v ktorom na počiatku stvorenia sa nachádzala, do akéhosi chaosu. Stavidlá a hate vôd morských sa pretrhly, žlaby na oblohe nebeskej sa otvorily, vody pod oblohou a vody nad oblohou shromaždily sa, ako na počiatku sveta. V kn. stv. 1, 6—8 čítame: „I riekol Pán: buď obloha, a nech oddelí vody od vôd, ktoré sú nad ňou.“ Vody pod oblohou sú nepochybne vody morské a riečne, vody nad oblohou ale chmáry v povetrí a pravdepodobne vzduch sám. Rozumie sa však, že počas potopy nemohol byť celý vzduch na vodu zmenený, pretože by ináč ľudia a zvieratá v korábe boli zahynuli, lež iba istá čiastka jeho, nakoľko to pre 40 dní a nocí trvajúci leják potrebné bolo¹⁾. Vôbec musíme za to mať, že Boh „vody nad oblohou“ a „vody pod oblohou“ bez narušenia svetového poriadku práve tak shromaždiť mohol, ako jich na počiatku sveta bol oddelil. Na každý pád nemá všeobecná potopa v sebe nič, čoby protivilo sa zdravému rozumu alebo nekonečnej moci Božej nemožným bolo. Týmto ale nechceme povedať, že udalosť potopy nič neobyčajného na sebe nemá alebo dľa známeho nám behu prírody všestranne vysvetliť sa dá, lebo veď predstavuje sa nám vo sv. Písme s úplnou určitosťou ako veľiký trestný súd Boží nad neprávostami ľudstva; mohli by sme ju teda vykladať jednoducho v tom smysle, v akom ponímali ju sv. Otcovia a vykladači biblie zo všetkých století. Tak na pr.

¹⁾ Bezzákladné je aj to, žeby ľudia alebo zvieratá v korábe na výške, akú potopa dosiahla, z nedostatku povetria neboli žiť mohli, pretože s rastúcou výškou vody aj vrstvy povetria na nej spočívajúce sa povznášali, keďže redšie k dýchaniu nesúce povetrie pre svoju menšiu špecifickú váhu tým vyššie vystupovať muselo. Vid' „Sebastian Mutzl, die Urgeschichte der Erde und des Menschengeschlechtes,“ 1854, str. 54.

ohľadom veľkej massy potopnej vody mohli by sme rozumne súdiť, že ju Boh práve tak zázračne vyvolal, ako na počiatku sveta všetko, čo je, a teda aj vodu, z ničoho stvoril. Bo ktože opováži sa klásť hrádze všemohúcnosti Božej a tvrdiť, že Stvoriteľ neba, zeme a všetkých živlov (elementov), jehož morá a vetry poslúchajú, nemôže robiť zázraky, t. j. skutky, ktoré krom obyčajného behu prírody ležia? — Bolby to polutovania hodný slepec, čoby nenahliadal, že Ten, ktorý prírode zákony dal, môže jich zastaviť (abo suspendovať), kedykoľvek to veľmúdrost jeho za potrebné uzná. V takom páde nejedná Boh proti prírode, lež mimo nej. Je to ozaj smiešne, keď rozumuje sa takto: Beh prírody určujú isté mathematické zákony, ktoré zastaviť sa nemôžu bez toho, žeby celý svetový poriadok sa nenarušil, a Boh, keby to urobil, sám sebe by odporoval, i prestal by byť večným, nezmeniteľným! — Boh je bytnosť absolútna, nestvorená, od nikoho neodvislá, žiadnym zákonom nepodliehajúca. Mathematické zákony dané sú prírode od Boha, ktorý jich pristaviť (suspendovať) môže všemohúcnosťou svojou. Či viazal sa On na mathematické zákony, keď z ničoho všetko stvoril? Kdeže je ten mathematický zákon, dľa ktorého môže Boh z nečoho nič urobiť tak, ako z ničoho niečo stvoril? A potom, keď nezmenil sa Boh (pretože je večný) tým, že svet stvoril, ktorého predtým nestávalo, nezmení sa ani, keď ho zničí, a tým menej vtedy, keď zákony svetobehu predpísané na čas suspenduje, t. j. keď zázraky abo divy tvorí. Čo Boh koná v čase, to chce od večnosti konať; vôľa Božia je večná. Pod prítomnosť, minulosť a budúcnosť padajú len veci stvorené, nie ale Stvoriteľ večný. U Boha je všetko v jednej idei. Keď svet stvoril, nemal vôľu stvoriť niečo takého, čoby predtým od večnosti nebol chcel, a keď s obľúbeným riadneho behu prírody zázraky robí, chce jich robiť od večnosti práve v tom čase, v ktorom jich robí. Musíme vždy na zreteli mať, že slovo Božie, t. j. sv. Písmo, a dielo Božie, t. j. príroda protirečiť si nemôžu, a zdá-li sa nám nekedy, že si protirečia, pochádza to len ztade, že abo sv. Písmo zle rozumieme, abo v knihe prírody na každej strane dobre čítať ešte nevieme.

Medzitým nenie potrebné, aby sme v neobyčajných príbehoch sv. Písma zázraky hľadali tam, kde nenie docela vytvorená možnosť, že dajú sa rozumne vysvetliť aj spôsobom prirodzeným. Tak je to aj s mimoriadnou udalosťou potopy a menovite s veľkým množstvom vôd, ktoré povznášali sa nad najvyššie vrchy. Mohli by sme — ako rečeno — za to mať, že Boh vody potopné zázračným spô-

sobom rozmnožil; ale to uenie potrebné, pretože môžeme ešte vždy rozumne myslieť, že také množstvo vody aj v prírode sa nachádza, a že teda Boh k prevedeniu všeobecnej potopy upotrebil len takú silu, ktorá už skutočne tu jestvovala. Takto snáď skôr docielime to, že neverci, ktorí zázrakom možnosť upierajú¹⁾, nadobudnú si presvedčenia, že veru nemáme príčiny báť sa prísno-vedeckého skúmania istých neobyčajných príbehov, o nichž len z biblie istotu čerpáme, a že hypotheses, akými neverecká veda proti nim bojuje, ostávajú len hypothesesami. Dej potopy zakladá sa na slove sv. Písma v prvej knihe Mojžišovej, v evanjeliu (Mat. 24.) a v kanonických listoch sv. Petra (1. 1. 3.); on stojí tu pred nami čo dejepisné faktum, nasledovne musí stáť aj možnosť jeho. Ale môžeme pozvať nevercov aj k poprehliadaniu zemegule našej a zo svedkov rozbúrania, akých na povrch jej v hojnosti nachádzame, zaopatriť jim istotu, že potopa skutočne jestvovala a že premeny zemskej kôry v jej rozličných útvaroch nie starobylosť sveta, akú mnohí v prírodovedeckých románach tak dojímavo opisujú, lež skôr tamtú (t. j. potopu) čo dokonaný čin dokazujú. Upravíme-li k prírode pravú otázku, dostaneme aj pravú odpoveď. Ako slovutný nemecký spisovateľ Veith, tak vyslovili aj zemeznalci Kutorga, Laurent a iní tú mienku, že všetky takzvané fossilovité útvary v zemskej kôre sú účinky potopy. Učený jezuita Athanasius Bosizio, ktorý zahlbil sa do prísneho štúdia otázky tejto, uverejnil nedávno zvláštny spis²⁾, v ňomž dokazuje, že najnovšie theorie, od zemeznalcov o pôvode zeme a jej ústrojnosti (organismov) navymýšľané, nemajú žiadneho základu, pretože geologické tvary, o ktoré sa opierajú, môžu byť dobre vysvetlené zo všeobecnej potopy. Prv než mienku túto v osobytom náčrtku sdelíme, buď nám dovolené zmieniť sa ešte o anglickom spisovateli T. Burnetovi, ktorý v knihe svojej „Telluris theoria sacra“ (1681) odvážil sa čisto-fyzickým spôsobom vysvetľovať, ako potopa stať sa mohla. On do-

¹⁾ Držia za pravdu len to, čo pod smysly padá alebo rozumom ľudským vystihnúť sa dá. Akési zatmenie slnca, ktoré pred asi 2000 rokmi pr. Kr. bolo a v čínskych pamätníkoch označené je, má u nich vieru, pretože ho hviezdári navlas vypočítali; sv. Písmo ale, táto najstaršia listina pokolenia ľudského, býva u nich predmetom ne-japných vtipov. Bolo by to ozaj smutné, keby pravda iba tam bola, kde ju štyridsaťročné refraktory odhalia alebo spektrálna analýza vypátra.

²⁾ „Die Geologie und die Sündfluth.“ V Mohuči (Mainz), str. 284.

mníeva sa, že zem z počiatku bola guľatá¹⁾, všade rovná bez dolín a horstva; že v stredu zeme bola veľiká prepasť, plná vody; že zem potom, ako na viacerých miestach k rozličným otrasy sa poprepadovala a povýšila, dala otvory vodám, ktoré zo stredu, kde zatvorené boli, sa vyrútily a ju celú zaliali; že otrasy a rozpadliny utvorili vrchy a údolia; že os zeme zachovávala zprvu úplný parallelism s osou sveta, pohybujúc sa vždy priamo pod rovníkom a zapríčiňujúc ustavičnú rovnodennosť; že horúce pásmo vskutku vonkoncom nebolo k obývaniu, ale na náhradu toho panovala večitá jar na ostatnej zemi; že v prasevete neboli ani morá, ani dážď, ani dúha; a že konečne zem, na než bývame, keď prejde cez oheň, jedného dňa prvotnú podobu svoju opäť obdrží, až v deň posledného súdu na stálicu (Fixstern) zmenená bude. — Dost je, keď sme sústavu túto pripomenuli; pri terajšom stave vedy chcet ju podvracať, bolo by naivné. Veď zo zprávy Mojžišovej vysvitá, že pred potopou už boli vrchy, morá i štyri časti roku. Proti Burnetovi písal Leidekker a iní protestantskí spisovatelia. — Jeho krajan Woodward v knihe „Naturalis historia telluris illustrata“ (1714) domnieva sa, že potom, ako už celá zemská massa v potopných vodách sa roztavila, utvorila sa v týchže z rozličných ložísk a usadlín složená nová zem, ktorá po tekutine plávala; že ložiská ustlaly sa jedno po druhom zponenáhla dľa rozličných stupňov tiaže svojej tak, že vo vodách ešte nezničené rastliny a živočíchy, menovite ryby a mušle (alebo mäkkýši) s látkami nerostov a fossilí (t. j. kopanín alebo skamenelín) pomiešané zostali. Dľa hypotheses tejto vysvetľoval Woodward mušle, ktoré na miestach od mora veľmi vzdialených nachádzame, slonové zuby, kosti zvieracie, skamenelé ryby atď. On myslel, že všetko to počas všeobecnej potopy do zeme zahrabané, smolnou látkou (naftou) a solami v celistvosti zachované alebo v kameň zmenené (petrifikované) bolo²⁾.

¹⁾ Zem naša, ako známe, má podobu sferoidálnu.

²⁾ Okrem spomenutých písal o predmete tomto: Ray's „Consequences of the deluge,“ Scheuchzer „Piscium querelae,“ E. Halley „Dissert. in actis philosophicis,“ Trévoux „Dictionnaire,“ Cuvier „Discours sur les révolutions du globe terrestre,“ Vallisnieri, Buffon a iní.

4. Vplyv potopy na rozličné, zvlášte fossilné útvary v zemskej kôre dľa A. Bosizia.

Zástupcovia najnovších teorií o pôvode zeme a jej organismov sami soznávajú, že všetko, čo v ohľade tomto písali a píšú, sú iba hypotézy. Ale možno aj pozitívne dokázať, že hypotézy tieto nezodpovedajú dejinám vzniku zeme a ústrojného života. Bo tvrdia, že terajšie zostavenie zemskej kôry patrí k pôvodným dejinám zeme a fossilie (skameneliny) že sú deti práve toho času, kde organický život bol stvorený; že len celkom zponenáhla vo veľkých medzidobách povstala flora a fauna; že rastliny a zvieratá predstavujú postupnú čiaru rozvoju, pretože ich fossilné pozostatky určitým radosledom, od nedokonalých ku vždy vyššie ustrojeným typom, postupujúce v zemskej kôre sú pochované a nasledovne aj týmže spôsobom vzniknúť musely. Naproti tomu poznamenávajú odborní znalci, že už v takzvaných najstarších útvaroch všetky hlavné triedy z ríše zvierat zastúpené sa vyskytujú a pozostatky rastlín v postupných typoch ustlané ani sa nenachádzajú. Učenci títo tvrdia teda, že nutno predpokladať rozličné, dlhými časodobami predelené stvorenia ústrojného života, t. j. periody, z nichž každá obsahuje sebe vlastné druhy a rody, nie však typy, ktoré by sa postupne boly vyvinuly. Odhliadnuc od toho, že domnenka, akoby fossilovité vrstvy patrily k dejinám pôvodu zeme našej, je docela bezdôvodná, podáva ona taký rozvrh ich vzniku, ktorý je veľmi nejasný; zároveň ale vonkoncom sa nesrovnáva s teoriou postupných typov (Progressionstheorie), ani zvlášte so základným biologickým (životoslovným) zákonom o vzájomnej spolupatričnosti a odvislosti najrozmanitejších druhov alebo rodov. Tento biologický zákon siaha tak ďaleko, že podliehajú mu nielen niektoré hlavné skupeniny zvieracieho a rastlinného života, lež celý ústrojný svet od najvätsieho až do zdánlive najnepatrnejšieho, a nasledovne odlúčenie rôznych skupení na stá a tisíce rokov robí nemožným. Keď už spomenuté teórie exaktnú vedu neuspokojujú, akože možno rozlúštiť veľkú pohádku túto? — Zo všeobecnej potopy. Storočia boly potrebné, aby sem tam luniace sa potopné vody až po hladinu (niveau) terajších mŕ naších docela opadly; bo náhle zmiznutie vody požadovalo by predpokladanie zázraku, čo nie je ničím odôvodnené. Rôzne orografické pomery zeme musely opadovanie vody prekážať. Zprvu bolo síce opadovanie toto rovnaké; akonáhle však vkročila voda do krajov hornatých, bolo zdržované. Mnohé baluze

hôr musely voľnému odtoku početné prekážky klásť a vodu hatiť, tak že tu i tam veľké jazerá alebo pevnozemske morá na dlhší čas sa utvorily až prúdy prietržou do nového koryta sa dostaly, zkaďe po dlhšom pobudnutí opäť vytrhly a na ďaleké plochy pevniny alebo do svetomora sa vyliaty. Mnohonásobne muselo sa tiež opakovať zrútenie skalísk a zaborenie podzemných priestorov, čím zčistky veľké prekážky alebo odrážky vznikly, zčistky ohromné massy vôd do vnútra zeme vtrhly a nejedon vulkanický otras a výbuch zapríčinily. Všetko to muselo mať za následok mnohostranné prevraty polohy a plochy na zemskej kôre, dávať toku vôd tie najrôznejšie smery; i musely storočia uplynúť až táto činnosť prúdov prestala.

Tu sme už v stave objasniť vplyv noachovskej katastrofy na geognostické a paläontologické pomery zemskej kôry. Povážime-li najsamprv pomery petrografické (kamenopisné), vidíme v takzvaných prahorninách massy kamenia, aké neupierateľne patria k dobe vzniku zeme našej; spôsob ich navrstvenia označuje ich čo najďávnejšie údy zemskej massy a ich zostavenie, neobsahujúce žiadne známky zborenia, dľa ktorých mohli by sme ich držať za výtvary z iných kameňov alebo ústrojných živlov, poukazuje na to, že sú útvary pôvodné. Pozdejších pôvodu, nežli prahorniny, dokazujú sa byť naproti tomu na nich ustlané fossilné útvary; lebo tieto pozostávajú zo zlomkov ssutiny a hľenu pôvodného kamenia, ako aj z iných čiastok prvotného povrchu zemského, chovajúc v sebe početné fossilné pozostatky zahynulých organismov. Fossilné útvary tieto môžu sa deliť na klastické a limmatické kameniny, podľa toho, či pozostávajú z väčších alebo menších úlomkov, a či len výlučne z rozkladného hľenu. Podoby ich ustlania sú veľmi rôzne: vodorovné, kolmé, kosmé, pokrútené, lámané atď. Zemeznalci vysvetľujú vzniknutie týchto tvarov kroz veľké zátopy, snívajú o morách kambricko-silurických, devonických, karbonických, triasových, o jurasových kriedomorách atď.; my však za to máme, že všeobecná potopa musela vyvieť všetky zjavy, aké dosavád skutočne pozorované boly. Hľadáme-li na neústrojné tvary hôr, nemôžeme pchybovať, že ich materiál mohla nasášať ohromná voda potopná svojím návalom na prahorniny a iné miesta zemského povrchu; bo veď beztak je isté, že ho len vodnia sila prihrnúť a složiť mohla. Ale aj zvláštne pomery ustlania týchto kamenín dajú sa vysvetliť. Ako známo, neleží vskutku nikde viac útvarov jedon na druhom, nežli tri alebo štyri, a ani tie nenásledujú sa takmer nikdy vo všetkých údoch svojích; veškerá mohutnosť všetkých

jedna nad druhou ustlaných vrstiev neobnáša však niky vyššie 4000 stôp nad prahorninou. Je to ovšem málo, porovná-li sa s celým telesom zemským a s množstvom potopnej vody, ktorá skutočne 17.000 a domnele 27.000 stôp vysoká bola. Pád Niagary má mechanickú silu, ktorá je 40-krát väčšia, nežli celý anglický priemysel, a rieky celej zeme našej rozvážajú za jeden rok viac massy, nežli by to v stave boli ruky všetkých ľudí, čo dosavád žili. Keby teda potopná voda už aj po jednom roku bola zmizla, sila jej bola by dostačovala k prevedeniu zhorenín na prahorninách a k nasňasaniu vrstiev, aké v klastických a limatických ložiskách pred sebou vidíme. Avšak nie za rok, lež za stá rokov zúrily a borily potopné vlny!

Priročíme k otázke paläontologickej. Niet pochybnosti, že udat sa muselo veľiké porúchanie organismov (živočíchov, zvierat a rastlín) na suchej zemi a vo vode jestvovavších. Trebárs aj vodnie zvieratá na mnohých miestach zachovať sa mohli, musely predať premeny morskej a sladkej vody tu i tam nesčíselné množstvo z nich usmrť. Podmorské vulkanické výbuchy, žriedla horúcej vody a azotické výpary pôsobili mnoho premien. Ohnivé lávoprúdy, ohromné nánesy piargu, hlen a štrku musely všakové zvieratá a rastliny zničiť i pochovať v tvoriacich sa vrstvách. Nepočtené lesy musely byť silou vody rozbúrané, rozkusované a so základom a pôdou preč odplavené. Z takých zpusťení lesného a močiarneho rastlinstva vysvetľuje sa utvorenie mnohých ložísk kamenného uhlia tým viac, ponevác podajedny fossilie uhlia na massy plavného dreva poukazujú. V jednom ramene rieky Mississipy tvoril sa behom 38 rokov nánes 10 angl. míľ dlhý, 700 stôp široký a 8 stôp hrubý. Kolké plavy a nakopenia musely previesť potopné vody behom stá rokov trvajúcej činnosti svojej! Massy tieto boli hromadne naplavené, potom kroz nové záplavy piargom a hlenom pokryté, až na uhlie zmenené pozdejšími pokoleniami opäť sa objavily. Iné ložiská uhlia utvorily sa na spôsob nášho boru na mieste starého močiarneho rastlinstva, ktoré vo vrstvách hlenových zaviazlo a potom v uhlie prešlo. Podobne dajú sa vysvetliť takzvané zoogenné kameniny, ložiská vápencové a kriedové, ktoré povstaly z nahromadených zhynulých zvierat.

Ale aj zvláštne rozdelenie fossilíí, rozpoloženie zvierat a rastlín vo vnútri zemskom dla istých druhov a rodov vysvetľuje sa z tohto stanoviska. Povedá sa, žeby vraj potopa len celkom neriadnu zkažu a miešaniu všakových zvierat a rastlín bola zapríčinila.

Avšak zpúšťa sa pri tom z očí tá všeznáma skutočnosť, že rozličné ústrojné bytnosti, ako na suchu, tak aj vo vode majú isté ohraničené okresy, kde sa zdržujú. Povaha pôdy, vody, miestna výška alebo hĺbka má tu najväčší vplyv. Ohromné náplavy kamenia, piargu a hleny, aké potopné vody pôsobili, musely zaiste rastliny a zvieratá v jích osobitných okresoch zasypať a prihrnúť. Niektoré boli z vlastného okresu svojho do druhého odplavené, a práve tak boli často celé vody na tom samom mieste hromadne zasypané. Takto hľa poskytuje nám paläontologia pohľad na rozličné okresy, v akých bývalý ústrojný svet jestvoval, a v ohľade tomto môže byť veru užitočnou vedou. Áno skutočné paläontologické pomery v sedimentárnej čiastke zemskej kóry vysvetľujú sa úplne z potopnej katastrofy, máme-li na zreteli už spomenutý biologický zákon o rozdelení organismov na určité okresy alebo bydliská, ktoré im potrebné podmienky života poskytujú. Bo z tohoto zákona prirodzene nasleduje, že flora a fauna jedného miesta musí sa zmeniť, ako-náhle toto premenu podstúpi. Zmeňme les v pole a potom v močiar, nuž rozumie sa samo sebou, že zmení sa radom aj obyvateľstvo. Avšak kroz potopu musely zmeny také vo veľkých rozmeroch všade nastúpiť a opakovať sa. Tu ležal jeden kraj hlboko pod vodou, tam rozprestieral sa čo morava (močarina); na inom mieste bol kraj pieskom a štrkom zamúlaný, pustý, až utvorila sa v rozmanitých nánesoch hlenových úrodná pôla. Aj výšky vôd v početných medzizemných morách alebo jazierách (Binnenseen) menily sa všakovak, a všetky tieto topografické, orografické a hydrografické premeny musely očividne ťahať za sebou aj premeny zvieracích a rastlinných obyvateľov. Tak vysvetľuje sa i tá paläontologická skutočnosť, že v istých vrstvách isté druhy často nenadále miznú a zrazu zase nové druhy v nakopených vrstvách tejže miestnosti sa objavujú. Mohlo by sa tu snáď nadmietnuť, že vysvetľovanie toto upotrebiť sa dá len na vodu zvieratá a čiastočne na rastliny, nie ale na zvieratá zemské, ponevác tieto hlenom a ssutinou zväčša neboli zahrabané v prirodzených bydliskách svojich, lež vlnami preč odplavené. Na to odpovedáme, že veľmi mnohé zvieratá našly smrť svoju v ssutinách a hlenových nánesoch, kde také na spôsob ústov (lavín) sa zrútily, niektoré boli na úteku pozdejšie vodami zastihnuté alebo čo mŕtvolky na iné miesta odplavené a zahrabané. Poznámka táto má však oprávnenosť svoju len natoľko, nakoľko voda, ktorá po čas potopy na povrchu zemskom tak rozsiahle panstvo mala, nenie podstatným živlom pre život zemských (t. j.

na suchej zemi žijúcich) zvierat; bo vodnie zvieratá mohli v potopných vodách zvláštne bydliská svoje zaujať, kdekoľvek jim to zodpovedalo, a zdržovať sa v nich za dlhý čas, až v hlenových nánesoch zahynuli. Ostatne tvoria zemské zvieratá len veľmi chatrný zlomok v paläontologickom bohatstve fossilíí; fossilné pozostatky človečích kostí sú ale zriedkavé a pochybné alebo dajú sa najlepšie vysvetliť čo produkty pozdejších časov. Bo zemské zvieratá, ako aj vtáci, musely priam z počiatku potopy zahynúť a porušenie vziať ešte prv, než skamenieť či fossilnými stať sa mohli.

Diel II.

I. Noe a rodina jeho.

V úzkom spojení s dejepisnou udalosťou potopy stojí etihodná osoba Noemova. Slušné je teda, aby sme tomuto druhému prarodcovi ľudského pokolenia zvláštnu pozornosť venovali.

Noe, syn Lamechov, narodil sa r. 1056 po stvorení sveta, t. j. 2944 pr. Kr. alebo 2948 pred letopočtom občianskym. Uprostred zkazenosti všetkých ľudí oného času našiel Noe milosť v očiach Hospodinových, a Boh, vidiac, že „všetko telo porušilo cestu svoju“ na zemi“ (kn. stv. 6, 12.) riekol k Noemovi: Koniec všetkého tela uzavrel som u seba; naplnená je zem nepravosťami ľudí a vyhubím ich so zemou. Urob si koráb z dreva otesaného: sprav v ňom izbice a obtiahni ho smolou vnútri i z vonku. Bude mať tristo loktov dĺžky, päťdesiat loktov šírky a tridsať loktov výšky. Okno v korábe spravíš, a v lokti dokonáš vrchol jeho*); dvere však korábu postav

¹⁾ T. j. že všetci ľudia prevrátený život viedli, skutky tela konali. Sv. Ambroz povedá: „Potopa tela splodila potopu vôd. Zdržuj teda smysly a náruživosť svoje pod vládou rozumu a môžeš s tým, čo je tvoje, zachrániť sa pred každým nebezpečenstvom potopy.“

*) Nektóri prekladajú toto miesto kn. stv. 6, 16: „Sprav na korábe okno, ktoré neprevýši jeden lokef;“ ale protiví sa tomu hebrejská osnova. v ktorej — ako povedá Cornelius a Lapide — zámeno „jeho“ vzťahuje sa nie na okno, lež na koráb. Boh nepovedá tu, jak veľké má byť okno korábu, ale aby hrebeň krovu na korábe bol len na lokef vysoký. Povážime-li, že koráb mal byť na 300 loktov dlhý, nuž nasleduje z toho, že mal mať nízky krov, aby tým ľahšie vetrom odolal. Dostačovalo, keď krov ten bol v prostriedku

na boku: tri patrí mať bude. Bo privediem vody potopy, abych usmrtil všetko telo, v ktorom je dych života pod nebom: zahynúť má všetko, čo je na zemi. A s tebou uzavrem smluvu, a vôjdeš do korábu ty i synovia tvoji, žena tvoja i ženy synov твоjich s tebou. A zo všetkých zvierat všetkého tela po páre vovedieš do korábu, aby žily s tebou, z pohlavia samca a samice. Z každého druhu vtákov, z každého druhu zvierat nákladných a z každého druhu zemeplazov. Vezmi k sebe zo všetkých zvierat čistých sedem párov, samca i samice. Nasnášaj do korábu všetku potrebnú potravu, aby slúžila za pokrm tebe a jim.“ Noe učinil všetko, čo mu Boh bol prikázal, a roku 1656 po stvorení sveta (t. j. 2344 pr. Kr. alebo 2348 pred letopočtom občianskym) doviedol Boh k Noemovi všetky zvieratá, aby jich do korábu vzal; potom rozkázal vôjst aj jemu so ženon, s troma synmi: Semom, Chámom, Jafetom, s jích ženami, a zavrel zvonku dvere. Od tohoto okamihu počaly rozlievať sa po zemi vody potopy. Noe mal tehdy 600 rokov. Sedemnásteho dňa druhého mesiaca tohože roku pretrhly sa pramene veľkej prepasti a otvorily sa žlaby nebeské; dážď pršal za 40 dní a nocí. Vody rástly, tak že pozdvihly sa na 15 loktov (asi 4 siahly) ponad končiare vrchov a zostávaly 150 dní bez ubývania, následkom toho zahynulo všetko, čo na zemi žilo a v povetří, vynímajúc zvieratá, ktoré s Noemom boli v korábe. Avšak Boh, rozpomenúc sa na Noema, poslal na zem vietor, ktorý umenšoval vody, a pršky boli

nečo vyšší než na krajoch, aby dážďová voda ztiekať mohla. Nektó je tej mienky, že Boh v kn. stv. 6, 16 slovom „okno“ *necheel* povedať, aby Noe spravil jedno okno, ale (kollektívne) „okná:“ a v skutku v hebrejskej osnove je na tom mieste: „sprav svetlo korábu,“ čo, jestli by o tom viac písané nebolo, dalo by sa rozumieť o viac oknách. Avšak v kn. stv. 8, 6 píše Mojžiš takto: „Keď minulo 40 dní, otvoriac Noe okno, ktoré spravil, vypustil krkavca.“ Tuto je v hebr. osnove iné slovo, ktoré znamená okno, a síce jedno okno. Mojžiš píše ďalej v kn. stv. 8, 13: „A otvoriac Noe krov korábu pozeral a videl, že oschnul povrch zeme.“ Prečože Noe, aby to vedel, nepozrel cez okno, ale cez krov? Aby na všetky strany ohliadať sa mohol, pretože cez okno len malú čiastku zeme bolo možno vidieť. Z tohoto vysvitá, že vôkol korábu nebolo okien. Keď ale uvážime všetky okolnosti, muselo byť to okno na boku korábu veru dosť veľké, aby aj svetlo obyvateľom prislúchovalo, aj k obnoveniu zdravého povetria slúžilo. Muselo sa nachádzať pod samým krovom, aby ho ani dážď ani vlny potopy nedosiahly. Dľa pravdepodobnej mienky býval Noe vo vyššom patre korábu, tam teda bolo aj okno.

zastavené¹⁾. I opadovaly vody na zemi sem tam sa vliiace a počaly sa zmenšovať po 150 dňoch; koráb zastavil sa na horách armenských (abo araratských, ako udáva osnova hebrejská). Prvého dňa desiateho mesiaca ukázaly sa končiare hôr a po 40 dňoch vypustil Noe krkavca, ktorý sa nenavrátil²⁾ až vyschly vody na zemi. Potom vypustil holuba, ktorý, pretože nenašiel miesta, kdeby noha jeho odpočinula, do korábu sa navrátil. Po 7 dňoch vypustil znovu holuba, a navrátil sa k nemu večer, nesúc v zobáku ratolesť so zeleným listím³⁾. Čakal ešte 7 dní a vypustil holuba, ktorý sa k nemu už nenavrátil. Potom otvoril krov na korábe, a videl, že na povrchu zeme bolo už sucho; čakal ešte až do 27. dňa 2. mesiaca roku 601 veku svojho (za 57 dní), dokiaľ zem lepšie nevyschla, a dostal od Pána rozkaz aby vyšiel z korábu so svojou ženou, so svojimi synmi, so ženami synov svojich, a so všetkými zvieratami, ktoré v korábe boli. Vyšiel teda Noe z korábu⁴⁾. Potom obetoval Pánu v zápalnú obeť zo všetkých zvierat čistých, čo z korábu vyšly a obeť jeho mal Pán za príjemnú i riekol mu: „Nijako nebudem viac zlorečiť zemi pre ľudí, bo myseľ a smýšľanie ľud-

1) „Zastavené boli pršky, nie akoby snáď až dosaváď za 150 dní bolo pršalo, lež preto, pretože Boh počas ubývania potopy aj obyčajné dážde pristavil,“ poznamenáva Cornelius a Lapide. — Tá okolnosť, že sv. Písmo spomína victor, ktorý potopné vody umenšoval, zdá sa poukazovať na to, že Boh nie spôsobom zázračným, lež prirodzeným, t. j. pomocou jestvujúcich prírodných síl na ubývanie potopy pôsobil.

2) Dľa hebrejskej osnovy: navrátil sa; dľa Sedemdesiatich a Vulgaty: nenavrátil sa; alebo „vyšiel, chodil a prichádzal, obkľúčajúc koráb a sadajúc na strechu jeho.“ Snáď nevletel do korábu len preto, pretože už vonku na mrcinách hojnú potravu nachádzal.

3) Keď na vysočinách v okolí korábu voda natoľko opadla, že už niekoľko týždňov po ubývaní jej stromy a rastliny vyvíňovať sa počaly, nenasleduje, žeby všade tak bolo bývalo. V ohľade tohto boli zaiste smerodajnými orografické (vrchopisné) pomery; preto nie bezzákladná je tá mienka, že stá rokov potrebné bolo, až potopné vody všade úplne opadly. Z rozličných polohopisných (topografických) príčin možné bolo aj, že niektoré kraje pod vodou až dosaváď ostaly, kdežto na iných miestach povstala suchá zem, ktorá pred potopou nejestvovala. — Že ostatne v Armenii kedysi aj olivy rástly, potvrdzuje Strabo vo svojom zemepise, ako poznamenáva Bullet.

4) Pôvod plavectva alebo plavby vôbec nenie známy. Za prvotnú ideu jeho mohlo slúžiť podanie o Noemovom korábe, rozšírené u všetkých národov. Tak domnieva sa Poujoulat v „Corresp. d'Orient.“ (Obšírnejšie má o tom Kalmetov „Dictionnaire de la bible.“)

ského srdca od nhladi náchylné sú k zlému, preto neubijem viac všetko, čo žije, ako som učinil. Dávam vám panstvo nad všetkými zvieratmi, i ponechávam vám, aby ste z nich požívali, ako požívate semená a plodiny zemské. Vynímam jedine krev, ktorú požívať vám zabráňujem. Rastnite a množte sa. Uzavrem s vami smluvu, a nikdy nebude usmrtené všetko telo vodami potopy; a na dôkaz slova svojho postavím dúhu¹⁾ na oblakoch, i bude sľaby zálohom prislúbenia môjho a smluvy mojej s vami.“

A Noe počal, súc roľníkom, sadiť révu; i napíjúc sa vína, opil sa a ležal obnažený v stánku svojom. Chám, otec Chanánov, najdúť ho v tomto stave, posmieval sa mu a upozornil naň dvoch bratov svojich, čo vonku boli. Tí ale, miesto žeby z neho posmech robili, odvrátili sa, a pristúpiať zpiatkom zastreli plášťom nahotu otca svojho. Ako Noe z vína vytriezvel a dozvedel sa, čo mu učinil Chám, riekol: „Zlorečený buď Chanán, syn Chámov, buď otrokom chlodom bratov svojich.“ Možno tu myseľ, že Noe chcel šetriť osobu Chámovu z bázne, aby kľatba, ktorú vyriekol by na syna svojho, nezastihla ostatných synov Chámových²⁾, čo na jeho skutku žiadneho podielu nemali. Zlorečil Chanánovi v duchu prorockom, pretože Chananejčania, potomci jeho, mali byť jedné vyhubení od Izraelitov. — Noe doložil: „Požehnaný buď Pán Boh Semov a Chanán buď otrokom Semovým.“ Tým bol on aj v skutku v osobe Chananejčanov od Hebreov podmanených. Konečne riekol Noe: „Nech rozšíri Boh imanie Jafetovo, nech prebýva v stánkoch Semových a Chanán buď otrokom jeho.“ Proroctvo toto splnilo sa, ako Gréci a potom Rimani, potomci Jafetovi, vydobyli Aziu, ktorá bola údelom Semovým.

Noe žil po potope ešte 350 rokov a zomrel 950 rokov starý (r. 2006 po stv. sveta), zanechajúc troch synov, Sema, Cháma a Jafeta, medzi nichž dľa všeobecnej mienky rozdelil celý svet, aby ho zaľudnatili³⁾. Semovi dal Aziu, Chámovi Afriku a Jafetovi Europu.

1) Toto neznamená, akoby snáď pred potopou žiadna dúha nebola jestvovala, lež, že znak tento pred potopou len prírodný stal sa po potope kroz ustanovenie Božie znakom nadprirodzeným, istým dôkazom, že Boh potopu na svet už nedopustí.

2) Kn. stv. 10, 6: „Synovia Chámovi, Chus a Mezraim, a Futh a Chanán.“

3) Euseb., Graec. Chron. seu Thesaur. Temp.; Philostr. de Haeres. u Kalmeta v „Dict. d. l. b.“ — Čo týka sa vysokého veku Noemovho a sv. patriarchov vôbec, poznamenávame: Dá sa ovšem rozumné predpokladať, že Boh na časnú odplatu spravodlivosti svätým

Niektorí domnievajú sa, že okrem týchto 3 synov mal ešte viac iných. Lže-Beroz privlastňuje mu ich 30, ktorí vraj menovali sa titani po mene Titäy, matky svojej. Bola kedysi aj tá mienka, že Teutoni či Nemci pochádzajú od syna Noemovho, ktorý nazýval sa Thuiskon. Lže-Method spomína aj Junitha abo Jonika, domneľého syna Noemovho.

Sv. Peter nazýva Noema kazateľom spravodlnosti (II. 1. 2, 5.), ponevác slovom a svätým životom svojím zo stodvadsať rokov pred potopou pokánie kázal, oznamujúc ľuďom hnev Boží, ktorý na nich vyliat sa mal. Kázne jeho sprevádzané budovaním korábu nemaly výsledku, lebo potopa našla ľudí pohrúžených v starých neriadoch a so všetkým zamestnaných, len nie so starostou, aby spravodlnosti Božej zadosť učinili (Mat. 24, 37.) — V takzvaných veršoch sibyllinských nachádza sa jeden odsek pod záhlavím: „Opis ľudí pred potopou a kázanie Noemovo.“ Theophil Antiochenský domnieva sa, že meno „Deukalion“, ktoré je to čo „Noe“, pochodí od gréckeho „deuté“ a „kalien“¹⁾ t. j. podte volať, ponevác vraj Noe ľuďom pred potopou hovorieval: „Podťe, Boh volá vás k pokániu.“ — V prvom liste sv. Petra (3, 18—20) povedá sa tiež, že Kristus „súč obživený duchom, v ňom išiel kázať duchom tým, ktorí boli v žalári, čo niekedy boli neveriaci, keď za dňov Noemových očakávali trpezlivosť Božiu, zakiaľ hotovený bol koráb, v ňomž málo osôb, totižto jedine osem zachránené sú uprostred vody.“ Tieto slová sv. Petra vykladajú sv. Otcovia v rozličnom smysle. Najviacerí z nich pod menom žalára rozumejú tu miesto, ktoré v apoštolskom vyznaní viery spomínáme, keď hovoríme, že Ježiš Kristus „vstúpil do pekiel“. Bo veď nie všetci tí, ktorí kázaniu Noemovmu neuverili, zostali závrtdliví až do konca; viacerí, keď videli potopu, verili a pokánie činili. Iní daktori pod žalárom rozumeli telo, ktoré je stáby žalárom duše, a mali zato, že Ježiš Kristus kroz ducha svojho, nímž naplnil Noema, kázal ústami tohoto patriarchu neveriacim pred potopou, ktorých duše vtedy v žalári tela boli, v ten čas ale, ako písal sv. Peter, v žalári pekelnom sa zdržovali (August., Beda, Tem., Hugo a i.) Dľa mienky orien-

patriarchom, ktorých ako miláčkov svojich zvláste si vyvolil, osvecoval a spravoval, aj zemský život predlžil, keď odhliadneme od iných príčin, z jakých tak neobyčajne dlhý život za možný sa drží.

¹⁾ Δεῦτε καλεῖ ὁ θεὸς εἰς μετανοίαν, διὸ οὕτως Δευκαλίων ἐκλήθη. Kalmet, „Dict. de la Bible.“

tálov dostal Noe od Boha rozkaz vziať Adamovo telo do korábu, aby ho pred vodami potopy zachránil. Noe predvidiac blízku smrť svoju, zavolať syna Sema, sveril mu do opatery telo Adamovo i prikázal mu ísť k Melchizedechovi, kňazovi Najvyššieho, a s ním pohrobiť ho na mieste, ktoré mu označí anjel Pána. Sem vyhľadal teda Melchizedecha, a pochovali spoločne Adama na Kalvárii, ktorá je vraj stredišťom sveta. Istá modlitba, ktorú Noe počas pobytu svojho v korábe každodenne mal odriekať, znie takto: „Pane, Tys' opravdive veľiký a niet nič veľkého, porovná-li sa s Tebou. Vzhliadni na nás okom milosrdenstva; vysvoboď nás z tejto potopy vód. Zaklínám Ťa k tomu pre lútosť Adama, prvého človeka Tvojho, pre krev Abela, svätého Tvojho, pre spravodlnosť Seta, miláčka Tvojho. Nepripočítaj nás k tým, čo zrušili príkazy Tvoje, lež rozprestri na nás milosrdnú pečlivosť Svoju, ponevác si Ty naším Spasiteľom, a všetky tvory hlásaj budú chválu Tvoju. Amen.“

Privlastňovali sa Noemovi aj jakési spisy. Niektorí Hebreji domnievali sa, že Mojžiš uvádzal jedno Noemom zostavené dielo, keď písal: „Tieto sú rody Noemove“ (kn. stv. 6, 9.) abo: „Tieto sú rody dietok Noemových“ (kn. stv. 10, 1.) Áno Lže-Beroz privlastňuje mu knihu „o tajemstvách prírodných vecí“ a kabalisti tvrdia, že kniha táto potajomky vzatá bola Noemovi od Cháma a daná Mizraimovi. Vypráva o nej Vil. Postel v záhlaví svojho spisu „De originibus, seu de varia ac potissimum orbi latino ad hunc diem incognita, aut inconsiderata historia, etc. Ex libris Noachi et Hanachi.“ Aj Lambecius hovorí o jednej knihe Noemovej pod názvom: „Methoda zjavená prorokovi Noemovi od anjela Pána, aby mu ukázal šestnásť podob. z ktorých budúcnosť veštíť možno.“ Avšak toto všetko s právom kladíme do radu bájov a povier, bo niet dôvodu, žeby Noe kedysi bol nečo písal. Aspoň od neho nič písaného nemáme.

Žena Noemova nazýva sa od gnostikov Noria, od sv. Epifánija Barthenos abo Bathenos, od niektorých starých rabbinov Noema abo Tethiri. Ale aj toto je práve tak neisté, ako čo povedá sa o knihách Noemom zostavených. — V arabskom výklade 1. knihy Mojž., ktorý pripisuje sa sv. Hippolytovi, naznačené je, že Semova žena menovala sa Nahalath Mahnuk, Cháмова Zetdkath nabu a Jafetova Arathka. — Muzulmani dávajú Noemovi názov otca a náčelníka všetkých od Boha poslaných, všetkých prorokov; označujú ho aj menom Al-nogi, t. j. ten, čo bol zachránený a zachránil iných. Hovorí, že bol od Boha poslaný, aby hlásal ľuďom

pokanie a jedného Boha, že obrátil 80 osôb, ktoré v korábe s ním sa zachránili. Ako vraj počal pracovať na chýrnej lodi, posmievali sa mu všetci a pravili: „Ty buduješ loď? — Nuž prived' aj vodu; hľa z proroka stal si sa tesárom!“ On však odpovedal na posmešky tieto: „Vy posmievate sa zo mňa terez, a ja tiež smiať sa budem z vás, keď skúsíte jednúc na škodu svoju, že je jedon Boh na nebi, čo zlých trestá.“ Ebn-Abbas vypráva, že Noemovi, keď bol v rozpakoch ohľadom podoby, akú mal dať korábu, zjavil Boh, aby ho shotovil v podobe rybácieho brucha a upotrebil k nemu drevo istého stromu arabsky sag rečeného, čo je platana Indov. Hneď ho vraj zasadil a o dvadsať rokov bol natolko mohutný, že poskytoval látku pre celú velikánsku loď, ktorá behom dvoch rokov vybudovaná bola, majúť troje patier (poschodí): najvyššie bolo určené pre vtákov, najspodnejšie pre zvieratá krotké i divoké, a prostrednie pre ľudí. — Ako nastal už čas potopy, počalo vraj „v peci vrieť a blbotať (abo kypeť¹⁾), osemdesiatí veriaci vošli s Noemom do korábu, len Chanán syn Chámov zdráhal sa doň vôjsť²⁾. Potom ako koráb svoju plavbu po svete už za 6 mesiacov konal, „prikázal Boh zemi a riekol jej³⁾: Zem, pohlti vody svoje; nebe vyčerpaj vody, ktoré si vylialo.“ Ihneď počala voda opadovať; rozkaz Boží bol vyplnený. Koráb zastavil sa na hore Girudi, a z neba slyšaný bol hlas: „Beda bezbožníkom!“ Tíže Muzulmani veria, že Noe vyšiel z korábu 10. dňa 1. mesiaca roku — arabsky — meharrah rečeného a že on v ten deň ustanovil pôst, ktorý na pamiatku vysvobodenia z potopných vôd po dnes zachovávajú. V Noemovi vidia druhého Adama, čo zaľudnatil celý svet, ponevác od troch synov jeho berú pôvod svoj všetky národy. Sem bol vraj otcem Hebreov, Arabov, Peržanov, Syrčanov a Grékov; Chám Indov, Afrikánov, černochovo a všetkých južných národov; Jafet Skýtov, Mongolov, Gétov, Tatárov, Chínanov, obyvateľov vysokého severu a i. Takto Muzulmani.

¹⁾ Muzulmani myslia, že Noe zdedil pec, v ktorej Eva chlieb pekávala, a že počas „pomsty Božej“ počala pec tá vydávať zo seba veľké bubliny vriacej vody. Arabsky menuje sa tannur a líši sa od našich obyčajných pecí tým, že zvrchu sa otvára; je kamenná alebo hlinená.

²⁾ Dľa jedných vošiel Noe do korábu v Kufahu pri ústí Tigrisu, dľa iných na mieste, kde potom ležal Babylon.

³⁾ Alkoran, k. Hod.

Okrem spomenutých troch synov privlastňujú orientáli patriarchovi potopnému ešte aj štvrtého, Maghestana, ktorý v hebrejských svätoknihách je neznámy. Hrob Noemov nachádza sa dľa mienky jích v Mezopotámii pri samostane Deir-abuna, čo značí tolko, ako „samostan nášho otca.“ — Perzský zemepisec spomína jedno miesto v Arabii, a síce v najvýchodnejšom vidieku tejto krajiny, ktoré zovie sa Ard-h-Nuh, t. j. zem Noemova, čo zdá sa potvrdzovať mienku, dľa ktorej — ako poznamenané — koráb Noemov v Kufahu bol staváň.

2. Noe v bájeslovi Grékov a Rimanov.

Báj o Deukalionovi a Pyrrhe (jeho žene) je na vidomoči vymyslený z dejopravy noemovskej. Deukalion shotovil na náradu svojho otca drevenú loď, do nejž vošiel so ženou svojou Pyrrhou a vzal všetko k životu potrebné, aby vyhnul povodni, ktorá takmer celé Grécko zaplavila. V povodni tejto zahynuli bezmála všetci obyvatelia krajiny. Zachránili sa iba tí, čo zutekali na najvyššie vrchy. Keď už potopa prestala, vyšiel Deukalion z lode svojej a octnul sa na hore Parnas. Tu prednášal Jovišovi obete svoje, a ten poslal k nemu Merkúra, aby sa ho pýtal, čo žiada. Prial si byť obnoviteľom ľudstva, a Joviš k tomu privolil. I počal s Pyrrhou hádzat za seba kamene, a tieto zmenily sa v práve tolko mužov a žien.

Pohani razili pamätne peniaze, aby rozpomienku na strašnú udalosť potopy zachovali. Na jednom vidno hlavu kráľa Filipa, na druhom cisára Sept. Sev. Pertinaxa, na opačných stranách ale štvorhrannú podlhovatú loď, v nejž objavujú sa Deukalion a Pyrrha; aj z vonku lode vidno muža a ženu a nad loďou troch vtákov, z nichž jedon donáša v pazúroch ratolesť olivovú. Peniaze tieto razené boly vo frygijskej Apamei, kde dľa jednej domnenky koráb Noemov sa zastavil¹⁾.

Ako Deukalion, tak — dľa poznamenania viacerých učencov — vyobrazovali Noema u pohanov: Ogyges, Coelus (Uranus), Janus, Protheus, Prometheus, Vertumnus, Bachus, Osiris, Vadimon, Saturnus²⁾ atď.

¹⁾ Viď „Ararat.“

²⁾ Máme tu pred očima len Grékov a Rimanov, ponevác u iných pohan-ských národov má Noe tiež svoje zvláštne mená, ako dolunižej uvidíme.

Vidno tu rozličné pretvary (metamorfozy), aké Noe dľa náhľadu učeného skúmateľa Delort de Lavaura pod obrazotvornosťou básnikov podstúpil.

Saturnus mal z Rhey (Cybely), ktorá aj sestrou jeho bola, viacero detí, z nichž najpamätnejšie boli: Joviš (Jupiter), Neptun a Pluton. On sožral všetky z bázne, že z prestolu zvrhnutý bude; avšak matka zachránila troch najpamätnejších synov a ukryla ich v jednej jaskyni. Onedlho potom giganti abo titani (obri, t. j. dietky zemské) vyhlásili válku Jovišovi a celému nebu, do ktorého vystúpili chceli. Ako však veľmi vysoko sa povzniesli, boli zrútení a od Joviša poviazaní.

V báji tomto je ponáška na troje jediných detí, ktoré Noe v korábe zachránil. Titani sú oní noví odvážliví synovia zemskí, čo po potope bábeliskú väžu až vyššie oblakov stavajúc podujali s úmyslom, aby sa vymanili zpod moci Božej. Zrejmy je tu aj pomer troch zachránených detí Saturnových a rozdelenia sveta medzi ne k podeleniu celej zeme medzi troje detí Noemových.

Janus, v bájoch často spomínaný namiesto Saturna, predstavuje takže biblického Noema. Ovíd dáva vzniknúť svetu (po potope) z rúk jeho práve tak, ako z prvého chaosu bol povstal¹⁾. Básnik tento uvádza Janusa vyprávajúceho, že zaklúčil prvý svet, ktorý potopa do chaosu ponorila (práve tak, ako ho zaklúčil Noe, keď koráb zatvoril), a že otvoril i dľa povolania svojho videl rodiť sa opäť svet nový (ako Noe, keď koráb zase otvoril a s rodinou svojou z neho vyšiel, aby svet poznovu zaludnatil). Janus privlastňuje si a vysvetľuje túto obnovu sveta asi tak, ako vypráva Hesiod prvý vzniknutie jeho. Preto vyobrazovali Janusa s dvoma obličajmi, z nichž jeden hľadel za ním, čo dialo sa v starom svete, a druhý bol obrátený ku svetu novému, ktorý znovuzrodil a zakladal sa videl²⁾. To vzťahuje sa na Noema, ktorý videl koniec jedného sveta a založenie druhého. Práve tak zodpovedá Noemovi aj význam mien „Clusius“ (zatvárač) a „Patulcius“³⁾ (otvárač), ktoré dávali

¹⁾ Me Chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant. L. I. Fast.

²⁾ Ede simul causam, cur de coelestibus unus

Sitque quod a tergo, sitque quod ante videt. L. I. Fast.

³⁾ Nomina ridebis modo, namque Patulcius idem,

Et modo sacrificio Clusius ore vocor.

Quidquid ubique vides, coelum, mare, nubila, terras,

Omnia sunt nostra clausa, patentque manu,

Praesideo foribus coeli etc. L. I. Fast.

podobizni Janusovej, pretože zatvoril prvý svet a otvoril druhý. Preto aj dávali mu predsedáť bránam, vchodom a východom, z čade pochodil latinské meno jeho Janus (t. j. vrátnik, od janu a, vráta abo brána) a meno januára, prvého mesiaca roku. Vyobrazovali ho s kľúčom v jednej ruke, a prsty druhej ruky jeho poukazovali svojím rozpoložením na 365 dní, z ktorých rok pozostáva¹⁾, pretože bol považovaný za pôvodcu rokov, meraných dľa pohybu hviezd, ktoré dľa mienky jich on doviedol. Všetko to patrí Adamovi a Noemovi, prvému a druhému náčelníkovi ľudstva; báj zamieňa jedného s druhým, ako Janusa so Saturnom, jehož grécke meno Chronos vyznamenáva čas. Čas, ktorý započal sa s Adamom, zdal sa znovu počínať s Noemom, pre nehož obnovil Boh zákon a prisľúbenie svoje ohľadom časov, rokov, dní, nocí a štyroch častí roku (1. Mojž. 8).

Básnici krásne líčili zlatú časodobu. Jedni, ako Virgil²⁾, kládli ju pod Saturna, iní pod Janusa, ako Qvíd³⁾, ktorý tomuto bohovi privlastňuje výpoveď, že za vlády jeho bohovia na zemi sa zdržovali a s ľuďmi obcovali, pretože tu panovala nábožnosť so svätosťou a zločiny nezahňaly spravodnosť. — Saturnus videl končiť sa tento blažený vek za panovania Joviša, ktorý ho z prestola zrútil, a pod ním násilie, samozvanstvo, bezprávie a bezbožnosť železný vek založili. Od tých čias verní a spravodliví ľudia, s ktorými bohovia tak radi obcovali, boli vraj už veľmi zriedkaví.

Idea táto shoduje sa s prvými dňami Adama v zemskom ráji, ako aj s prvým stoeletím Noema po potope. Adam neostal dlho

¹⁾ Ovšem, že rok občiansky vymeraný bol v Ríme na 365 dní teprv pod Jul. Caesarom; ale idea sochy Janusovej abo snáď aj sama socha prišla z Egypta abo Grécka, z čade vzal Caesar také upravenie roku dľa dobrozdania istého hviezdára, ktorého z Alexandrie bol povolal. Egyptskí kňazi — abo dľa niektorých spisovateľov Thales Milesiánsky, — ktorí viac stoeletí pred Caesarom merali rok dľa behu slnca, ustálili ho na počet 365 dní.

²⁾ Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo.
Aureaque, ut perhibent, illo sub rege fuere
Saecula. L. I. Aeneid.

³⁾ Tunc ego regnabam, patiens cum terra deorum
Esset et humanis numina mixta locis.

Nondum justitiam facinus mortale fugarat:

Ultima de superis illa reliquit humum. L. I. Fast.

v tejto rozkošnej. zahrade ¹⁾; súc vyhnaný z nej, videl končiť sa vek zemskej blaženosti, nútený bol obrábať zem a zakúsil rozličné nehody. Medzitým ľudia ostávali bez otroctva i bez panstva až do časov Noemových. Áno vtedy v prvom stolytí sveta obnoveného potopou bol nový zlatý vek ²⁾, panovala úplná svoboda, spoločnosť majetkov a jednota jazyka ³⁾ v jednej rodine ľudskej až do rozdelenia jej za Falega. Noe videl koniec týchto blažených časov medzi potomstvom svojím. Jeho pravnuk Nimrod ⁴⁾, vnuk Chámov, nespokojný s delbou od pradeda prevedenou, odvážil sa uchvátiť podiel Semov, zaviedol svoju ctižiadosť vojny a výboje, podmanil si zbrojou krajinu babylonskú a založil prvú ríšu ⁵⁾. Bezprávie a bohaprázdnosť zahľaly vtedy zbožnosť a spravodlnosť ⁶⁾.

¹⁾ Miesto zemského rája kladie Kalmet do Armenie, Huot východne povyšše ústia Eufрата; avšak mienka prvého je pravdepodobnejšia. Srovnaj „Tabula paradisi terrestris iuxta systema Harduini S. J. presbyteri“ a Dr. Lüken, „Stiftungsurkunde des Menschengeschlechts.“

²⁾ V tomto prvom veku obnoveného sveta obcoval Boh dôverne s ľuďmi niekedy sám a často kroz posielanie anjelov. Potom však pozdejšie pokračoval v obcovaní tom len zriedka a s niektorými, ako s Abrahamom, Jakubom a Mojžišom, ktorí mu verní ostali.

³⁾ „Zem ale bola jedného jazyka a jednakých rečí.“ 1. Mojž. 11, 1.

⁴⁾ „Bol Nimrod silný lovec pred Pánom — — — Počiatok krajiny jeho Babylon, a Arach, a Achad, a Chalané v zemi Senár; zo zeme tejto vyšiel Assur a vybudoval Ninive.“ 1. Mojž. 10, 9—11.

⁵⁾ Snáď bol to Bel assyrský alebo Ninus, o ňomž hovorí Justín na počiatku dejepisu svojho. — Eupolem (u Euseba kn. IX. priprav. evanj. kap. 17.) vypráva, že dľa podania Babylončanov bol prvý Bel, ktorý mal za synov druhého Bela a Chanána, otcu Fenicianov. Týmto druhým Belom mohol byť Nimrod, pravnuk Noemov, alebo dľa nich Saturnus, z ktorého spravili Bela či Bála.

⁶⁾ Buď nám tu dovoleno poznamenať, že na prvotnú jednotu jazyka v zlatom veku ľudstva a rozdelenie jeho na rozličné reči dľa jednotlivých národov s koncom tohože veku poukazuje dobre aj starobylá povest Estov, národa to k fínskej čeladi v Rusku patriaceho, známa pod názvom „varenie rečí“, ktorá takto začína: „Ľudia sa rozmnožili, a jích pôvodné bydlisko stalo sa jím tesným zvláštne preto, ponevác sa medzi sebou nesnášali. Tu želal Starý (t. j. Boh), aby rozptýlili sa po celom svete i vyznačil rôznym tľupám ľudí jích zvláštne sídla. Aby medzi sebou ešte viac odcudzení boli, uzavrel dať každému národu jeho vlastné mravy, osobytne meno a zvláštnu reč. V určitý deň maly všetky národy dostaviť sa k nemu na „modrom alebo kotlovom grúni,“ aby prijaly zvláštne obyčaje, vlastné mená a mluvy svoje“ atď. Viď „Das hentige Russland (in Europa) von H. v. Lankenau und L. v. d. Oelsnitz, Leipzig 1876“ na str.

Vzhľadom na to, čo povedá sa vo svätej dejoprave, že Noe kroz svojích troch synov ľudskej pokolenie rozplemeňoval po celej zeme (1. Mojž. 9.), že ju obrábať a zúrodňovať učil, révu sadil a pijúc víno opil sa i zaspal polonahý v stáne svojom, pripisovalo

436. — V povesti „spev Wannemuna“ vyprávajú Esti, že boh tento (Wannemun) vynaučoval vo speve ľudí a zvieratá. „Len človek pochopil všetko; preto preniká spev jeho až do hĺbky srdca a až ta hore k bohostánkom. Starý (t. j. Boh) spieval o veľkosti neba, o kráse zeme, o ozdobe brehov embašských, o jích niekdajšom okúzení, o šťastí i nešťastí ľudskeho pokolenia. Spevom svojím bol on sám tak dojatý, že horúce slzy ronil, ktoré mu cez šesť kabátov a sedem košiel prenikaly. Potom vzletel k príbytkom Všeotca, aby mu spieval a hral — a len posvätným ušiam dovolené je slyšať kedy netedy z výsosti najvzdialenejšie zvuky. Aby spev celkom zabudnutý nebol, posielal on dosavád z času na čas poslov svojích na zem; aj on sám navráti sa jednú, keď oko šťastia zase spočívať bude na nivách týchto.“ Ako v povesti tejto očividne predstavuje sa prvotný blažený stav a či zlatý vek človečenstva, tak v tamtej spomína sa pôvodná jednota reči, ktorá pôsobením Božím prestala, aby rozličným mluvám miesto urobila, čo s biblickým podaním v podstate sa shoduje. Zvláštne však zasluhuje povšimnutia tá okolnosť, že v povesti o „varení rečí“ kladie sa pôvod rozličnej reči do blízkeho pomeru so žiylom vody, ktorá vraj v kotle na trojnohe postavenom vreľa, vydávajúc v postupných stavoch vrenia rozličné zvuky, podľa ktorých Starý (t. j. Boh) jednotlivým národom jích mená a mluvy určoval. Najprv teda spomína sa voda, potom rozmanitosť rečí; najprv dľa 1. Mojž. bola potopa, a len potom vzaly počiatok svoj rôzne reči. — Žeby jedinou a prvou učiteľkou reči bola len príroda — ako istí vedomci dotušujú — to doprosta zapierame. Ovšem. že slová onomatopeické tvoria značnú čiastku reči, avšak nie jej podstatu a prapodobu. Od Boha stvorený a dľa schopností svojích svobodne tvorivý duch ľudský nenie otrokom prírody, lež — hoc aj podlieha jej rozmanitým vplyvom — ostáva svobodným i v myšlienkach i v jích výraze, t. j. v reči. Keby výlučnou učiteľkou reči bola príroda, musely by europejské reči naše mať zaiste väčšiu podobnosť s mlouvou Indianov v Amerike, ponevác títo v podstate tomu samému vlivu prírody podliehajú, čo my, a práve tak päť smyslov a taký ústroj jazyka majú, ako my. — V knihe stvorenia čítame, že „Boh priviedol k Adamovi všakové zvieratá polnie a rozličných vtákov nebeských, aby videl, ako jích má pomenovať; a akoby jích nazval človek, také malo byť jích meno. I pomenoval mená všetkých hoviad a vtákov nebeských a zvierat polných.“ Toto privedenie zvierat k prvému človekovi malo ten účel, aby vzbudilo sa v ňom povedomie, že v protive ku zvieratám určený je k vyššiemu spoločenskému životu; avšak privedené boli

sa Saturnovi vynučovanie ľudí v obrábaní a hnojení zeme, aby úrodnou bola; ctili ho ako boha úrody, ktorý predsedá roľníctvu a dávali mu v Ríme názov Stercutius, t. j. ten, čo role hnojíť učí. Vzdávali mu úctu aj preto, pretože vraj prvý vinicu sadil ¹⁾ a ju

zvieratá aj preto, aby ich pomenoval, a toto pomenovanie malo zodpovedať bytnosti zvierat a mať platnosť na zemi. „Rozmýšľaj táto,“ povedá Ewald, „vysvetľuje pravý pôvod reči.“ Reč — ako nám tu sv. Písmo ukazuje — nie je žiadon vynález, ktorý by kroz obcovanie ľudí medzi sebou zponenáhľal bol urobený; ona bola skôr nežli obcovanie toto. Tým menej je reč akosi zavišenu sústavou, poslon z prejavovania rozličných zvieratských pocitov, jej prvé prejavovania sú už pochopy, mená, ktoré veci zodpovedajú a trvajú platnosť majú. „Reč,“ ako s právom tvrdí V. Humboldt, „je výron (emanácia) ľudského ducha a jej počiatky — práve tak, ako pôvod všetkého, čo v prírode sa deje, zvlášte organického (ústrojného) a živého — ležia mimo oboru nášho pochopovania.“ Ľudský duch vidí predmety pod zrak jeho padajúce, chápe ich (t. j. zbiera ich v pochopy), a prejavovanie týchto pochopných predstáv kroz hlásky jazyka — je mluva alebo reč. S prebúdzaním sa ducha jeho (t. j. s počatím sa jeho povedomia a postavenia oproti vonkajšiemu svetu) budí sa v človeku aj schopnosť reči. Zvíra, trebárs by malo najohľadnejší jazyk k napodobneniu hlások, nenaučí sa nikdy hovoriť, pretože mu zehľadza schopnosť chápania: myslenie povedomé. Naproti tomu človek, aj tam, kde — ako u prvého človeka — všetko napodobnenie je nemožné, učí sa mlúvu čo myslíaca bytnosť sám od seba, keď najprv vonkajší svet v pochopy poníma (chápe) a tým sfaby vnútorne hovorí, potom ale pochopy tieto aj hlasom svojim zo seba vydáva a prejavuje. Toto je prvé vzniknutie reči, ako ho sv. Písmo učí. Pretože reč takýmto spôsobom z jedného koreňa vyšla, ostala v jednej spoločnosti ľudskej len jednou, ako biblia ubezpečuje, lebo čo spoločný majetok ľudskej spoločnosti mohla od koreňa svojho len tou cestou kráčať, ktorú už raz bola nastúpila; a akokoľvek ďalej sa vzdělávala a rozvíjala, ústrojne musela ostať jednou, zakiaľ ľudstvo jedným ostávalo. A keď, ako to aj Pott uznáva (vo spise „Die Ungleichheit menschlicher Rassen vom sprachwissenschaftlichen Standpunkt,“ str. 205), „vlastné primitívne tvary pod dejepisný obzor náš už nikde nepadajú a pravy, ako sú korene, čo rečiam za základ slúžia, pred našimi očami sa nedejú,“ muselo predhistorické násilné potrhávanie ľudstva, čímž hlavy zrazu prevrátené boli, vyvieť rôzne kmenové mlúvy, aké teraz na svete jestvujú, čo je dôvodom za bábelské pomatenie reči, o ktorom biblia vypráva. Dr. Lúken, „Stiftungsrunde des Menschengeschlechts,“ str. 111.

¹⁾ Plutarch a Macrob. Saturnales k. 7. — Visitator curvam servans sub imagine falcem. Aeneid. 7.

obrábať učil. Na pamiatku opilstva Noemovho slávili sviatok Saturna, povestné saturnálky, s bujnou a pijatiku. Ponevác Noe v opilstve obnažený ležal a syn jeho Chám podľžu úctu mu nevzdal, odhaliac so zlostným posmechom nahotu jeho, čo bolo príčinou, že Noe vyniesol ortiel, aby Chámovi potomci boli otrokmi bratov svojich, preto slávili sa saturnálky s najkrajnejšou bezuzdnosťou menovite medzi otrokmi, ktorí po tieto dni v neodvislosti žili. Práve z tej príčiny, privlastňovali Saturnovi aj jeden zákon, dla ktorého zabránené bolo, hľadať bez trestu na obnažené božstvá ¹⁾.

Srp, s ktorým Saturnus bol vyobrazovaný ²⁾, odvodzujú podajedni ztade, že čas, jemuž Saturnus ako boh bol predstavený, všetko zráža a kosí; iní ale ztade, že učil skludzovať polnie úrody, teda z povďačnosti za žatvu, ktorá dla názoru pohanského od neho pochádzala.

Konečne predstavovali Saturna na pamätníkoch s Janusom; na jednej strane vyobrazovaný bol s dvoma obličajmi, na druhej s loďou, ktorá bola tu bezpochyby hieroglyfom korábu Noemovho. Bo symbol tento, keby bol označoval jedine plavbu Saturna do Italie, nebol by ani dosť jasným ani primeraným. Aurelius Victor poznamenáva, že bolo to onedlho potom, ako celá zem pokrytá bola potopou, keď nektorí, čo zachránili sa, prišli do Italie a tam sa osadili. Boly to dietky Jafetove, uznávajúce Noema za pôvodu kmeňa svojho; z Noema spravily si Saturna a Italiu zvaly Saturniou ³⁾. Podobne menovala sa Italia v bájoch aj Latium (t. j. úkryt), pretože Saturnus pred lnevom Jovišovým v nej sa ukrýval. Pochádzalo to od podobizny, na níhž predstavený bol Saturnus dla Adama, ukrývajúceho sa po spáchanom hriechu, abo pravdepodobnejšie dla Noema, ktorý pred bičom Božím hľadal úkryt a spásu v korábe svojom.

Báj o Saturnovi a ctenie tohoto božstva priniesli do Italie Pelasgovia abo Gréci ⁴⁾; títo však mali ho z Egypta. Že ale bohoúcta táto prevzatá bola vlastne od Hebreov, dokazuje tá okolnosť,

¹⁾ A falcifero lex sene lata jubet,
Ut poena graviore luat temeraria quisquis
Andet in invitos lumina ferre deos.

²⁾ Menoval sa i falcifer, t. j. srponoš.

³⁾ Hac ego Saturnum memini tellure receptum. Ovid. Fast.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen. — Tenže.

⁴⁾ Dla starého básnika Accia. Macrob. Saturnales.

že dľa svedoctva Macrobia konali ju s pokrytou hlavou, ako naučili sa od Pelasgov a potom od Herkulesa. Veď bol to zákon Mojžišov (3. Mojž. 21, 10.), aby kňaz hlavu neodokrýval. — Tacitus povedá, že „odpočinutie od práce v deň siedmy, u židov sabbat rečené, privlastňuje sa Saturnovi, k jehož úcte ustanovené bolo¹⁾, pretože predkovia židov Saturna(?) nasledovali.“ Z tohoto vysvitá, že Saturnus nenie nikto iný, ako Noe, jehož meno v hebrejčine značí odpočinutie od práce práve tak, ako slovo sabbat²⁾.

1) Septimo die otium placuisse; et honorem cum Saturno haberi. Hist. kn. 5. kap. 4.

2) Nie tak na vzniknutie sveta, ako na Noema a potopu zdá sa vzťahovať aj nasledujúci germánsky báj: „V mhlóriši (Nifelheim) nachádza sa hadami naplnená studňa Wergelmer, a ztade duje ľadový víťor, zakiaľ od Muspelheimu horúce pary sem prenikajú. Tieto horúce pary zrazily sa v potyku so studeným ľadovetrom na kvapky, z nichž povstal zlý obor Ymer, otec ľadových obrov. Syn jeho, ľadový ohor Bōr, pojal za manželku Belstu, dcéru obra Bergthora, a táto porodila mu troch synov. Odina, Wile-a a Ve-a. Títo traja zabili svojho deda Ymera, z jehož rany vyliel sa ohromný prúd krvi, v ktorom všetci ľadoví obri až na jedného sa ntopili. Tento bol Bergalt (Bergelmer) a zachránil sa so svojimi na jednom člue.“ — L. Fürstedler, „Die Götterwelt der Alten,“ str. 173. — Podobné gréckym a rímskym sú aj báječné povesti slavianske. „Kronos (čas) premôže otea Urana, zasnúbi sa s Rhejou i zplodí tri dcéry (Hestia, Demeter, Hera) a troch synov (Hades, Poseidon, Zeus).“ Toto upomína na tri dcéry a troch kráľovcov v povestiach slavianskych. Grécko-rímské báje o zlatom, striebornom, medenom a železnom veku môžu sa pripodobniť železným, medeným, strieborným a zlatým horám alebo zámkom v týchže povestiach. Tak aj v povesti slovenskej spomínaný Kráľ Času ponáša sa na Kronosa alebo Saturna, ktorý v bájesloví grécko-rímskom Noema predstavuje. Na potopu zdá sa poukazovať i názor o morskem svete, vyjadrený menovite v povesti „Kráľ Času,“ kde udáva sa, že pod skleneným vrchom tiekol potok (voda, more) a za tým potokom idúc dostal sa človek do sveta iného, podzemného. — Popelvára na ceste k slnku prenáša morským svetom ryba, chrbátom svojím nad more vyčnievajúca; on radou sluka vystrojený činí ju neškodnou a ujde jej zlobivej moci. — Viď „Úvahy o slovenských povestiach“ od P. Dobšinského, str. 43. Konečne podotýkame ešte, že dľa ponímania slovenských povestí je voda aj rodným živilom človeka, a to bezpochyby len z tej príčiny, pretože ľudstvo svoj druhý počiatok (kroz Noema a synov jeho) uprostred potopných vôd vzalo.

3. Noemov koráb.

Slovo koráb, lat. archa, gréc. *αρχή* alebo *ἀρχή* hebr. *the-bath*, značí jakúsi skryňu (súsek) alebo kašňu. Výrazu *the-bath* upotrebuje Mojžiš aj pre síťový koš, v ktorom na Níle bol vystavený; bola to jakási lodička alebo čajka na spôsob skryne. Starí vyprávajú, že Egyptčania k plavbe po Níle užívali síťových košov, ktoré tak ľahké boli, že ich na ramenách niesli, keď prišli k melčinám alebo vodopádom, cez ktoré plaviť sa nemohli. — Koráb Noemov mal — ako zdá sa — podobu takých egyptských lodí; obsah jeho bol však nekonečne väčší, pretože mal 300 loktov dĺžky, 50 šírky a 30 výšky. Berúc hebrejský lokeť po 20—20½“ musel mať z vonku 512½' dĺžky, 85½' šírky a 51½' výšky. Bereme-li ale lokeť po 18“, obnášala dĺžka jeho 450', šírka 75' a výška 45'. Len málo je kostolov v Európe, ktoré by ho obľadom dĺžky prevýšili. Budovaný bol v podobe podlhovateho štvorhranu s krovom snád kosmo nahnutým, aby naň padajúca voda dolu ztekla. Po výške bol rozdelený na štvoro patier (poschodí). Predpokladáme-li, že z celej 30loktovej výšky korábu pripadalo na prvé patro 3¾, na druhé 7, na tretie 8 a na štvrté 6½ lokta, pozostávalo ešte 5 loktov pre hrúbku podstrešia (povale), troch mostovín (či podláh pre tri ostatné patrá) a spodku podlodia.

Prvé z troch patier mohlo byť takzvané podlodie, druhé mohlo slúžiť za stájne, tretie mohlo obsahovať sýpku a štvrté kliecky. Berúc však podlodie nie čo patro, lež iba za držadlo pitnej vody, povedá Mojžiš, že koráb mal len troje patier, a keď mu vykladači sv. Písma ešte aj štvrté pridávajú, rozumejú pod týmto podlodie. Štvornožcom slúžily za príbytky stájne a vtákom kliecky. Niektorí myslia, že stájni bolo tolko, koľko druhov zvierat; čo však vonkoncom nebolo potrebné, pretože je vlacero druhov zvierat a vtákov, čo veľmi dobre spoločne žijú a túže chôvu požívajú.

Počet zvierat, ktoré do korábu vjst musely nenie tolký, akoby sa niekto domnieval. Zo štvornožcov vošlo ich len asi 130 druhov, z vtákov práve tolko, a zo zemeplazov vyššie 30 druhov. Zo zvierat väčších od koňa poznáme len asi 6 druhov, a málo je takých, čo by sa mu vyrovnaly; veľký počet ale je takých, čo sú o veľa menšie, ba menšie od ovce. Všetky štvornohé zvieratá, zahŕňujúc sem aj 3650 oviec čo potravu pre zvery mäsožravé, zahŕňujú len asi tolký priestor, ako 120 volov, 3730 oviec a 80 vlkov. Z vtákov od labute väčších je len málo, a takmer všetci

sú menší. Čo týka sa zemeplazov, je väčšina jich tiež malá. Mimo toho sú medzi nimi početné, čo za dlhý čas vo vode žiť môžu (oboježivníci), a ktoré teda do korábu vzaté byť nemusely. — Všetky zvieratá mohli byť ľahko ubytované v 36 stájach a všetci vtáci v práve tolko kliebkach, dáme-li každej stajni a kletke po $25\frac{1}{2}'$ dĺžky, $29'$ šírky a $13\frac{1}{2}'$ výšky.

Sladká voda v podlodi mohla byť v tolkom množstve, že dostačovala do roka k napájaniu aj trikrát viac ľudí a zvierat, nežli jích v korábe bolo. Sýpka (sklad) v prvom patre mohla obsahovať väčšie zásoby potravín, nežli potrebné boli k výžive všetkých zvierat za jeden rok, či už položíme, že všetky živily sa senom, ovocím a zeleninami alebo zbožím, keď — čo je v okolnosti tejto veľmi pravdepodobné — nebolo tam snáď žiadneho, ktorého sa v čas potreby bez mäsa nezaobišlo, a či za to máme, že v korábe boli ovce určené k potrave mäsožravcov. Kremä príbytkov pre zvieratá, vtákov a zásoby jích mohol Noe v treťom patre usporiť 36 izieb pre hospodársky riad, remeselnícke nástroje, zrná a semená, aby po potope zem posial atď. Mohol si tamže umiestiť kuchyňu, dvoranu, štyry chýže a prechodište 48 loktov dlhé¹⁾.

Proti korábu Noemovmu robí sa viac námietiek. Tak zpytujú sa daktori: koľko času potrebovalo sa k jeho stavaniu? — Vykladatelia sv. Písma sú zväčša toho náhľadu, že 100 rokov. Domnenka táto nato sa opiera, že Mojžiš prv než v kn. stv. kap. 6 píše o tom, že Boh Noemovi rozkázal budovať koráb, v poslednom veršu kn. stv. kap. 5 vraví: „Noe ale, keď bol päťsto rokov, splodil Sema, Cháma a Jafeta.“ Opiera sa ďalej domnenka táto aj na učenie sv. Otcov Jána Zlatoústeho, Hieronyma, Augustina a iných. Fromondus (vykladač sv. Písma † 1658) píše vo výklade I. Petr. 3, 20, že sv. Augustín (v 15. kn. posl. kap. o meste Božom) a iní sv. Otcovia učia, že Noe za 100 rokov koráb budoval. Dr. V. Loch a Dr. W. Reischl vo svojom nemeckom preklade a výklade sv. Písma, vydanom r. 1867, v kn. stv. 7, 1. píšu: „Budovanie korábu trvalo dľa ústneho podania (tradície) za jedao stoletie.“ — Iní sú tej mienky, že koráb bol budovaný za 120 rokov a opierajú sa

¹⁾ O predmete tomto dôkladne pojednával Pelletier de Ronen vo spise svojom o arche Noemovej; podobne aj J. Buteo (Borrel), povestný matematik. Tento posledný bol regulárnym kanonikom sv. Antona a stal sa obnoviteľom mathematickej vedy vo Francúzsku (v 15. storočí), kde už veľmi zanedbaná bola.

na slová Božie v kn. stv. 6, 3. „Nezostane duch môj v človeku na veky, lebo je telo, a budú dni jeho stodvadsať rokov.“ Sv. Otec Augustín (v 15. kn. o meste Božom) povedá, že týmito slovami predpovedal Boh 120 rokov života tým ľuďom, čo kroz potopu zahynúť mali, že slová tieto hovoril Boh roku 480 Noema, že však Písmo sv. tých 480 rokov Noema okrúhlym počtom päťsto menuje. Inde ale tenže sv. Otec hovorí: že Boh tie slová povedal „20 rokov skôr, než počal sa budovať koráb, o ňomž nachádzame, že za 100 rokov bol budovaný.“ Z tohoto učenia sv. Otca vidno, že na prvom mieste usiluje sa výpoveď kn. stv. 6, 3. s prvou domnenkou smieriť, na druhom ale mieste rozoznáva čas, v ktorom slová kn. stv. 6, 3. povedané sú, od času, v ktorom koráb stavať sa počal. Sv. Ján Zlatoústy a sv. Hieronym hovoria, že tie slová kn. stv. 6, 3., aby ľudia pokánie činili, vyriekol Boh roku 500 života Noemovho, že ale potom tých 120 rokov pokánia zkrátil, keď nie po 120, lež po 100 rokoch, t. j. roku 600 života Noemovho potopu zapríčinil, ktorá dľa predpovedania bola by prísť mala roku 620 života Noemovho. Sv. Ján Zlatoústy odvolávajú sa na Jerem. 18, 7—10 povedá, že slová kn. stv. 6, 3. vyriekol Boh podmienčne, a že teda potom ten čas pokánia, keď ho ľudia, čo potopou mali zahynúť, k hriechu zneužívali, o 20 rokov zkrátil. Niektorí iní predrečené slová kn. stv. 6, 3. vykladajú nie o čase budúcej potopy, ale o budúcom obyčajnom trvaní života ľudského, staby Boh bol povedal: „od toho okamženia trvať bude riadny (obyčajný) vek života ľudského 120 rokov.“ Avšak už sv. Augustín a sv. Hieronym dokazovali z knihy stvorenia, že slová tie tak rozumeť nemožno. A v skutku Noe žil po potope 350 rokov, Sem úhrnom 600 rokov, iných obyčajný vek po potope je ešte 200—400 rokov (viď kn. stv. IX., 28. XI.). Trvanie života je rozličné dľa podnebia a zamestnania. U nás žijú ľudia len zriedka 100, obyčajne ale 70—80 rokov. Nemožno je teda spomenuté slová Božie vykladať o trvaní života ľudského. — Podajedni sú tej mienky, že Boh vydal rozkaz koráb budovať len asi 20 rokov pred potopou. Opierajú sa o slová, ktoré riekol Boh Noemovi v kn. stv. 6, 18: „Vôjdeš do korábu ty a synovia tvoji, žena tvoja a ženy synov tvojich s tebou,“ a ztade asi takto mudrujú: keď rozkaz k budovaniu korábu vyšiel, vtedy mal už Noe nielen troch synov, ale títo boli už aj ženatí. Dľa veku oných starodávnych ľudí, ktorí obyčajne 800—900 rokov žili, nastával čas plodenia tak pozde, že iba okolo 70—80. roku veku svojho k plodeniu schopní boli a vtedy sa aj ženili; keď

teda Sem, Chám a Jafet po roku 500 veku Noemovho sa narodili, mohli byť ženatí len asi roku 580 života jeho (t. j. Noema), a v tomto čase rozkázal Boh Noemovi koráb budovať, pretože by nebol mohol povedať: „vôjdeš do korábu ty a synovia tvoji, žena tvoja a ženy synov твоjich,“ keby sa títo ešte neboli oženili.

Keď mienky tieto uvážime a kap. 5—8 kn. stv. pozorne čítame, musíme vyznať, že niet tu miesta, kdeby sa zreteľne udávalo, kedy vyšiel rozkaz budovania korábu a jak dlho bol staváný. Možno to vysvetliť ešte nasledujúcim spôsobom: Mojžiš prv než o potope vyprávať začína v poslednom verš kap. 5. kn. stv. píše: „Noe ale, keď mal 500 rokov, splodil Sema, Cháma a Jafeta.“ Z týchto slov — ako sme podotkli — zavierajú mnohí, že Noe sto rokov pred potopou dostal rozkaz koráb budovať, pretože je potom reč o budovaní korábu, a potopa prišla roku 600 veku Noemovho. Čítame li ale to, čo onen verš kn. stv. (5, 32) predchádza: patrné je, že Mojžiš tými slovami nechcel udať čas budovania korábu, ale že jich z inej príčiny predniesol; on totižto v kap. 5 kn. stv. píše, jak dlho žili a v ktorom roku veku svojho plodili predkovia Noemovi počnúc od Adama. Ako teda svätý spisovateľ o druhých bol písal, kedy splodili, aj potom, keď o Noemovi hovoriť počal, hneď poznamenal, koľko mal rokov, keď splodil Sema, Cháma a Jafeta, a udal čas ten len tak okružle, pretože z kn. stv. 11, 10 dá sa zavierať, že Sem narodil sa roku 502 veku Noemovho. Zo slov Mojžišových, ktorými udáva, koľko rokov mal Noe, keď splodil Sema, Cháma a Jafeta, ani to nevyplýva, že v nasledujúcej kapitole (VI.) chce hovoriť len o takých udalostiach, ktoré roku 500 života Noemovho a pozdejšie sa staly. A vskutku z počiatku nasledujúcej kapitole (t. j. šiestej) hneď po oných slovách — kedy Noe splodil — píše Mojžiš, prečo Boh chcel svet potopou trestať; táto však príčina potopy počala sa pred ňou veľmi dávno, lebo ju Mojžiš v kn. stv. 6, 1. takto vyprávať začína: „A keď sa počali ľudia množiť na zemi a naplodili dcier.“ Tam nachádzajú sa aj vyššie podotknuté slová knihy stv. 6, 3., o ktorých sv. Augustín dobre hovorí, že sú povedané roku 480 veku Noemovho, pretože Mojžiš, keď v kn. stv. 5, v ostatnom verš spomenul 500-tý rok Noema, potom v kn. stv. 6, 1—4. donáša ešte dačo z predošlých časov k doplneniu dejeprirody, a tak netreba so sv. Jánom Zlatoústym a sv. Hieronymom myslieť, že slová kn. stv. 6, 3. hovorené sú roku 500 veku Noemovho. V slovách kn. stv. kap. 5, v. posl. a kap. 6, v. 3. niet reči o budovaní korábu, ani

dačo tomu odporného. Nižšie v kn. stv. 6, 7. sú slová Pána Boha, ktorými jasno predpovedá potopu, ale ani v tých niet reči o budovaní korábu. V nasledujúcich troch veršoch hovorí Mojžiš zase o Noemovi a jeho troch synoch. Potom ako už vo verši 11. a 12. o nepravosti ľudí pred potopou živších prehovoril, nasledujú vo verši 13—21 slová Pána Boha k Noemovi, ktorými prikazuje mu budovať koráb a vypráva, jako má všetko usporiadať a kto do korábu vôjde, lebo že všetko, čo je na zemi, má byť utopené, krome tých, čo v korábe budú. Ani tu nepovedá sa, kedy Boh tie slová vyriekol. Keď Mojžiš v ostatnom verš kap. 6. kn. stv. poznamenal: „Učinil teda Noe všetko, čo mu Boh prikázal:“ v nasledujúcich veršoch (kn. stv. 7, 1—4.) vraví: „I riekol Hospodín k nemu: Vôjdi ty a všetek dom tvoj do korábu lebo ešte, a po sedem dňoch dám pršať na zem za štyridsať dní a štyridsať nocí, a vyhladím všetkú podstatu (živú), ktorú som učinil, z povrchu zeme. Tu je už udaný čas, v ktorom Boh slová tieto k Noemovi riekol; v tamných ale výrokoch božských (kn. stv. 6, 7. 13—21.) — krome prvého (kn. stv. 6, 3.) — není označený čas, v ktorom sú vyslovené. Áno o prvom (kn. stv. 6, 3.) a druhom (kn. stv. 6, 7.) výroku Božom ani to není napísané, komu zuely. — Z toho, že Mojžiš o Noemovi začal písať a ho chváli (v kn. stv. 6, 8. 9.), že „našiel milosť pred Hospodínom,“ že bol „muž spravodlivý a dokonalý v rodoch svojích,“ že „s Bohom chodil,“ ako aj z učenia svätých Otcov môžeme zavierať, že Boh aj spomenuté slová k nemu hovoril; a pretože Mojžiš v kn. stv. kap. 6 už sám niečo hovorí už slová Boha mluviaceho prednáša, môžeme za to mať, že sa Boh Noemovi pred potopou štyrikrát zjavil, ačkoľvek je len prvý a štvrtýkrát naznačené, kedy sa to stalo. Tá domnenka teda, dla ktorej počalo sa budovanie korábu len asi 20. roku pred potopou, neprotiví sa knihe stvorenia, ale neodporuje jej ani tá mienka, podľa ktorej koráb staváný bol za 100 alebo 120 rokov, pretože slová Božie o budovaní korábu (kn. stv. 6, 13—21.) sú spolu prorocké, nimiž predpovedá, čo sa stať malo, ktorí mali byť zachránení, a ktorí potopou zahynúť; slová tie nehovoril Boh k synom Noemovým a jich ženám, lež k Noemovi, ktorému sa zjavil, lebo Mojžiš pofažný rozkaz takto vyprávať počína: „I riekol Boh k Noemovi.“ Keďby teda aj synovia Noemovi len toho roku boli sa oženili. v ktorom potopa prišla, predsa by slová Božie v kn. stv. 6, 18: „Vôjdeš do korábu ty a synovia tvoji, žena tvoja a ženy synov твоjich s tebou“ boli pravdivé bývaly; bo mimo príkazu sú ony

proroctvom toho, čo stať sa malo, a Boh nehovoril jích prítomným synom Noemovým a jích ženám, lež Noemovi. Že príkaz budovania korábu vyšiel prv než asi 20. roku pred potopou, vysvitá z toho, že Noe mal predpotopným ľuďom pokánie kázať. Keď on zavčasu, na pr. 100 rokov prv než potopa prišla, začal koráb budovať: nuž nielen slovom, ale aj zvlášte skutkom, jaký utajiť sa nedal, napomínal ľudí k pokaniu; bo veď do takej práce nedá sa nik bez silných pohnutiek a dokonáleho presvedčenia. Na to, že Noe zavčasu počal budovať koráb, poukazujú aj slová sv. Pavla v liste k Židom 11, 7., kde takto hovorí: „Vierou Noe vzav odpoveď o tom, čoho ešte nebolo vidieť, bojac sa pripravoval koráb k zachovaniu domu svojho, skrze ktorýžto odsúdil svet.“ — Proti tomu, žeby Noe za 100 rokov bol budoval koráb, nadmieta sa, žeby mu za toľko rokov drevo pod rukami bolo shnilo; ale na túto námítku môžeme odvetiť, že v kn. stv. nestojí, žeby Noe celý koráb pod holým nebom bol stavala, a že jestvuje drevo, ktoré aj vyššie ako za sto rokov neshnije. V kn. stv. 6, 14. prikazuje Boh Noemovi dľa osnovy hebrejskej, aby koráb budoval z dreva gofer. Slovo toto rozumejú vykladači Písma sv. zväťša o dreve smolnatom, a preto je aj tá domnienka, že koráb bol budovaný z cedru alebo iného smolného dreva (pinus, Nadelholz, ihličie); iní nazdávajú sa, že budovaný bol z dreva cypresového i myslia, že slovo gofer udržalo sa v gréckom slove κυπάρισσος (küpar-issos), ktoré znamená cypresu. Drevo však cypresové je tiež veľmi trváce. Drevá tesané alebo štvorhranné dajú sa ľahko smolou zalepiť a zaliť; možno teda, že týmto náhľadom vedení boli tí, čo slovo gofer preložili na drevo tesané alebo štvorhranné ¹⁾).

V Armenii a Assyrii, kde koráb — ako s právom sa predpokladá — bol stavaný, je k budovaniu tak veličiznej lode len cypresa primeraná. Alexander Velký, chcejúc budovať loďstvo, nútený bol zadovážiť si cypresové drevo z Assyrie ²⁾. Kalmet dáva prednosť mienke, ktorá je za drevo cedrové. Vôbec prichodí tu vyznať, že vec nenie rozhodnutá. Mahomedáni považujú za materiál korábu „sag“ alebo indickú platanu.

¹⁾ ἐκ ἑύλων τετραγώνων.

²⁾ Teraz upotrebujú Angličania k budovaniu lodí zvlášte drevo zo stromu tleeka (angl. teak-wood), ktorý v Indii rastie. Drevo to je čierne a veľmi tvrdé, o veľa tvrdšie nežli dubové, avšak nie tak krehké. Ťažko ho obrábať aj ocelovými nástrojmi. — O Alex. Vel. a loďstvo jeho vypráva Strabo kn. XVI.

Najdôležitejšia námítka proti korábu točí sa okolo veľkosti a obsahu jeho. Akože bolo možno zbudovať loď pre ľudí a tak početné zvieratá i zásoby potravín na jedon celý rok? — Aby na otázku túto odpovedali, pustili sa mnohí do vyskúmania rozličných podrobností o veľkosti lokfa od Mojžiša uvádzaného, o počte zvierat v korábe a o všetkých rozmeroch ohromnej budovy tejto. Po skúškach, výpočtoch a merbách s najväčšou geometrickou dôkladnosťou prevedených uzavierajú najprísnejší počtovatelia, ako aj najskúsenejší stavitelia lodí, žeby ani najzbehlejší mathematici neboli prispôsobili a upravili pomery rôznych oddielov korábu s väčšou správnosťou, než Mojžiš udáva. Čo sv. dejprava povedá o korábe, to nielen nepodáva zbraň nevercom k naštrbeniu vážnosti sv. Písma, lež naopak poskytuje nám dôvody k jej utvrdeniu; bo veď zdá sa byť nemožným, žeby jedon človek za čiasov Noemových, kde plavba ešte sdokonálená nebola, svojím duchom a dôvtipom bol mohol vynújsť takú správnosť pomerov alebo takú súmernosť a srovnalosť, akú vidíme medzi rozličnými oddielmi korábu a jích účelom; zkade nasleduje, že stavenie takej lode má sa privlastniť vnuknutiu Božiemu a nadprirodzenému osvieteniu.

Ohľadom štvorhrannej a podlhovatej podoby korábu robené námítky postrádajú základu, povážime-li, že nebol sriadený k rychloplavbe, lež jednoducho k udržaniu sa za dlhý čas na vodách, aby zachovali sa ľudia, zvieratá a rozličné semená; ale možno dokázať príkladmi, že i rýchlo sa plaviť i veľkú tarchu uniesť mohol. Tak počiatkom 17. stoloetia dal istý Hans Horn ¹⁾ zbudovať dve lode dľa vzoru a pomerov korábu, každú na 120' dĺžky, 20' šírky a 12' výšky. Lode tieto stihli takže osud korábu Noemovho; byly zprvu predmetom posmeškov a vtipov u tých, čo jich videli. Medzitým skúsenosť ukázala, že o tretinu viac uniesly, než iné; nepotrebovaly ani väčšieho prístroju, a predsa lepšie i o vela rýchlejšie plávaly. Všetko neprimerané na nich pozostávalo iba v tom, že byly sriadené pre čas mieru, nie ale aj pre delá.

Počet ľudí a zvierat do korábu vošlých poskytoval kritikom hojnú látku k dohadovaniu sa. Dotyčne počtu ľudí nebolo by ani sporu, keby pridžali sa všetci osnovy Mojžišovej a sv. Petra; bo veď Mojžiš výslovne spomína, že do korábu vošiel Noe so svojou ženou, s tromi synmi a jích tromi ženami (kn. stv. 7, 13.); sv.

¹⁾ Hans Horn bol mennonit a pustil lode tieto na more v severnom Holandsku r. 1609.

Peter ale píše (1. list. 3, 20.), že len osem osôb zachránily sa od vôd potopných. Avšak duch ľudský nepokojný, všetečne zvedavý a plodný v obrazotvornosti vedel si dobre zväťšif počet tento. Nýsleli niektorí, žeby osmoro ľudí nedostačovalo k uspokojeniu potrieb u tolkých zvierat, iní zase, žeby to znamenalo milosrdenstvu Božiemu úzke medze klásť, keby sme riekli, že od potopy len tak málo ľudí zachránené bolo. Mahomed sníva v alkoráne, že Boh Noemovi prikázal vziať do korábu všetkých, čo sa mu nabídnú, ale predpovedal mu vraj, že takých len veľmi málo bude. Vykladáci alkoránu myslia, že mimo 8 osôb vošli do korábu ešte 72, deti to synov Noemových s čeliadkou svojou; len jediný Chenán, vnuk Noemov zdráhal sa vraj vôjst a bol vlnami zachvátený. Niekoľkí rabbini učia, že zachránil sa od potopy istý kráľ z Basanu, čo koňmo postavil sa na strechu korábu; iní, že Filemon, kňaz egyptský, so svojou rodinou k Noemovi sa utúlil. Aj babylonská sybilla povedá, že zachránila sa tam s mužom svojím; no sú to všetko len bájky.

Počet zvierat určiť je o veľa ťažšie, než počet ľudí. Sám Mojžiš privádza nás do rozpakov, keď hovorí: „Vezmeš do korábu zo všetkých zvierat čistých sedem a sedem, samcov a samice, a zo všetkých zvierat nečistých dvoje a dvoje, samcov a samice“ (kn. stv. 7, 2.). Potažne slov týchto predkladá sa viac otázok, a síce najprv, ktoré boly zvieratá čisté a nečisté; a potom či vošlo jich do korábu 14 čistých a 4 nečistých, alebo len 7 čistých a 2 nečistých. Osnova hebrejská doslovne preložená znie: „Vezmeš zvierat čistých sedem, sedem samcov a samíc, a zvierat nečistých dvoje. Ona kladie teda len raz „dvoje,“ kdežto osnova samaritánska, Sedemdesiati a Vulgata majú dvarazy „dvoje;“ áno aj sama hebrejská osnova v 7. kap. 9. verš. má dvarazy „dvoje,“ totižto „dvoje a dvoje,“ čo ťažkosť v úplnej sile ponecháva, pretože osnova môže značiť už „sedem a sedem“ (t. j. 14), už „sedem z toho, sedem z iného druhu zvierat, dvoje z jedného, dvoje z druhého druhu zvierat,“ ako aj v Evanjeliume sa povedá, že Spasiteľ poslal učeníkov svojich „po dvoch“ (t. j. dvoch a dvoch), tak že títo odchádzali dvojmo, nie štyrmo¹⁾. — Zdá sa ďalej, že rozdiel označený v zákone Mojžišovom medzi zvieratmi, jíchž požívanie dovolené alebo zakázané bolo, nenie tu od Mojžiša len tak predčasne a mimochodom spomenutý, ale že známy bol už aj Noemovi, keď

mu Boh bez nejakého vysvetľovania kázal vziať väčší počet zvierat čistých, nežli nečistých, a že ohľadom Noema zvieratá čisté i nečisté boly tie samé, čo ohľadom židov, pretože tu Mojžiš žiadneho rozdielu nerobí. Pod menom čistých maly by sa pod istým rozumieť zvieratá, čo mohly byť obetované, ako: vól, kozol, baran, alebo niektoré druhy vtákov, ako: holub, hrdlička atď. V povšednom živote dovoľuje Mojžiš značne väčší počet zvierat; avšak na tu uvedenom mieste pod menom zvierat čistých sotvy máme rozumieť ešte iné okrem tých, čo obetované boly. Pár nečistých zvierat mohol ovšem záležať iba z jedného samca a jednej samice; ale medzi sedemčíselnými mohlo byť dvoje samcov a päť samíc. Jedon zo samcov podržaný bol na obeť, druhý na plemä. — Medzitým zo dvoch vecí môže stať len jedna: alebo totižto zachovaný bol od potopy jeden pár z každého druhu živých bytností alebo po potope bolo nové stvorenie. Nik neopováži sa tvrdiť, že bolo nové stvorenie; naopak dejepis učí, že Noe so svojou ženou, s tromi synmi a a tolko nevestami i s párom každého druhu zvierat zachránil sa od potopy prostriedkom zvláštnej k tomuto cieľu shotovenej lode. Kto však napriek tomu tvrdí, že loď Noemova — súdiac dľa rozmerov, jaké jej sv. dejepavca potopy dáva — nemohla zahrňovať v sebe jedon pár každého druhu zvierat s potrebnou potravou na tak dlhý čas, ten by vari rozumnejšie jednal, keby vyznal jedno-ducho, že alebo nerozumie mieram od Mojžiša uvedeným, alebo počtovať nevie. Už Silberschlag¹⁾ usiloval sa mathematicky odôvodniť, že koráb dostatočne bol priestranný a usporiadaný k umiestneniu všetkých obyvateľov svojích i potravných článkov. Na sklonku však minulého storočia vypočítal obsah jeho matematik Thévenard²⁾ nasledujúcim spôsobom:

„Dĺžka korábu bola 300, šírka 50 a výška 30 lokfov. Tri rozmery tieto tvoria krychlový objem 450.000 lokfov. Hebrejský lokef, ktorý bezpochyby pre miery tieto slúžil, mal 20" (bývalej) francúzskej miery. Nasledovne 300 lokfov dá 500' dĺžky, 50' lokfov 83' šírky a 30 lokfov 50' výšky; z čoho vysvitá, že obsah (objem) korábu obnášal 2,075.000 krychl. stôp. Priestor k pohodlnému umiestneniu jedného človeka mal by asi 6' výšky, 2' šírky a 8' hrúbky (v obvode), čo urobí pre jedného človeka 96 krychl.

¹⁾ „Die hl. Schrift,“ Berlín 1680—83.

²⁾ Tento bol náčelníkom staviteľstva, vice-admirálom, ministrom námorníctva a pôvodcom diela „Mémoires relatifs à la marine,“ nar. 1733, † 1815.

¹⁾ Kalmet, „Diet. d. l. bible.“

stôp. Podelíme-li počtom 96 tam tých 2,075.000 kr. st. pre obsah korábu vypočítaných, obdržíme kvotient 21.614^{56/96} k. st. t. j. tolko ľudí mohlo nájsť miesta v korábe, keď položíme, žeby jeden pri druhom pohodlne a bez prekážky umiestnení boli. Avšak vykážeme každému človekovi pohodlný príbytok, aby voľne sa obracať a pri dostatočnom povetrí zdravým byť i všemožne hýbať sa mohol. Berúc na všetky strany (t. j. na dĺžku, šírku a hĺbku) po 10', urobilo by to priestoru 1000 kr. st., teda o veľa viac, než potrebné je k ubytovaniu jedného človeka; ale predpokladajme, že priestor taký v prítomnom páde bol potrebný. Rozdelíme-li 2,075.000 kruz 1000, vidíme, že v potopnej lodi poľahku a pohodlne ubytovať sa mohlo 2075 ľudí. Ponevác ale Noemova rodina len z 8 osôb záležala, dajúc každej na byt 1000 kr. st., odtiahnime 8000 kr. st. od veškerého obsahu korábu (t. j. od 2,075.000) — a ostane nám 2,067.000 kr. st. priestoru k umiestneniu všetkých zvierat, zásob, potravín, náradia a nástrojov potrebných k výžive ľudí i zvierat.

Zbližne vypočítanie priestoru, aký ľudia a zvieratá zaujímať mohli.

Vykážme všetkým zvieratám pomerne pohodlný priestor, ako sme ho ľuďom vyznačili.

Rozmery priestoru pre každého jednotlivca	Domnelé množstvo živých jednotlivcov	Priestor pre každého jednotlivca	Priestor pre každú triedu jednotlivcov
10' výšky	8 osôb	1000	8000
10' šírky			
10' dĺžky			
12' výšky			
12' šírky	20 zvierat oboj. pohl.	1728	34.560
12' dĺžky			
11' v., 11' š. a 11' d.			
10' v., 10' š. a 10' d.			
9' v., 9' š. a 9' d.	20 " " "	1331	26.620
8' v., 8' š. a 8' d.	20 " " "	1000	20.000
7' v., 7' š. a 7' d.	40 " " "	729	29.160
6' v., 6' š. a 6' d.	60 " " "	512	30.720
5' v., 5' š. a 5' d.	80 " " "	343	27.440
4' v., 4' š. a 4' d.	120 " " "	216	25.920
3' v., 3' š. a 3' d.	200 " " "	125	25.000
2' v., 2' š. a 2' d.	400 " " "	64	25.600
1 1/2' v., 1 1/2' š. a 1 1/2' d.	600 " " "	27	16.200
1' v., 1' š. a 1' d.	800 " " "	8	6.400
	1000 " " "	3 3/4	3375
	1200 " " "	1	1200
4560 zvierat, samcov i samíc 8 osôb			
4568 živých jednotlivcov			280.195

Veškerý obsah korábu: 2,075.000 krychlových stôp.

Ostane asi 7/8 z celého obsahu korábu pre zásoby, to jest 1,794.805 kr. st. Tento zvyšný priestor urobí 37.391 nákladných tún, bereme-li dľa námornického zvyku na tunu 48 kr. st. Veškerý objem korábu obnášal teda 43.229 nákladných tún, t. j. (1 tuna = 2000 funtov) 864.580 centov váhy, nasledovne bol viac než dostatočný pre 8 osôb a 4560¹⁾ zvierat, ktoré dľa predrečeného len asi 1/8 z neho zaujímaly. Vezmime už, že rozličné zásoby a náradia zaujímaly 4-krát väčší priestor, nežli ľudia a zvieratá (4 × 280.195), teda 1,120.780 kr. st., zbývalo by ešte 954.220 kr. st. prázdneho priestoru abo takmer tretina celého obsahu. — Netreba tu zovrubne vysvetľovať, ako všetko v korábe ubytované a usporiadané bolo. Lahko je myslieť, že veľkí, prostrední a najmenší štvornožci zdržovali sa v prvom patre, ktoré nad podlodím (brkom) asi 20' mohlo byť povýšené. Druhé patro mohlo byť 12' vysoké, a potom ostávalo ešte 18' výšky až po krov — teda dostatočný

¹⁾ Tento počet zvierat obojeho pohlavia, ktoré dľa náhľadu Thévenardovho do korábu vjásť musely, nezdá sa byť prehnaný, keď porovná sa s počtom zvierat každého druhu na suchej zemi jestvujúcich. Aristoteles, Plinius, Gesner a Aldovrand pozorovali iba 150 prvotných druhov zvierat. Čo týka sa hmyzu a zemeplazov, načítali jich len asi 48 druhov. Dľa nich bolo hý teda jestvovalo iba 198 (aho 396 párných) druhov živočíchov. Avšak pozdejší skúmatelia a cestovatelia odokryli nové druhy, tak že teraz známy počet živočíchov je ohromne veľký. — Dnešní prírodovedci poznajú asi 150.000 druhov živočíchov na suchu a vo vode jestvujúcich. Zo zemeplazov — počítajúc k nim aj takzvané amfíbie (ohožeživelníkov) — poznáme 1300 druhov, a síce 1000 žijúcich, 300 fossilných. Tiež objavené sú v najnovšom čase početné druhy vtákov v Číne a jiných krajinách. — Z tohoto veľkého množstva živočíchov musíme ale ohľadom korábu povšimnúť si len tých, čo vo vode za dlhší čas žiť nemôžu aho na pozostatkoch predpotopného sveta zachrániť sa nemohly; ponevác vodnie živočíchky a také, čo na pr. v machu, listí a haluzách po vode plávajúce sa zachovali, nepotrebovaly prístrešia korábu. Okrem toho vzaté boli do korábu bezpochyby len hlavné rody a druhy zvierat a vtákov, z ktorých potom behom mnohých století dľa rôznych pomerov podnebia a podmienok života ostatnie sa vyvinuly. Snáď zachránilo sa teda v korábe len 380—400 párných živočíchov, ako sme horevyššie podotkli. Mnohé druhy predpotopných živočíchov aj celkom vyhynuly a na miesto nich zpo-nenáhlila vyvinuly sa nové z tých, čo zachované boli. Nebolo tu treba nového stvorenia; veď aj z jednej rodiny Noemovej vyvinuli sa behom století ľudia rôznej pleti a postavy. Podobne mohlo 300—400 párných živočíchov byť dostatočným pre veľké množstvo rozmanitých druhov, aké terajšia prírodoveda pozná.

priestor pre vtáctvo, okrádlený hmyz, červy a plazy, pre ktoré mohli byť sriadené zvláštne pripravy podľa druhu na jích rozličné druhy a zvyky v každom zo spomenutých patier (zahrňujúc sem aj prízemie), pretože dosť priestranné boli. Konečne ako pevné, tak aj tekuté zásoby pre tento počet živých bytostí mohli byť uschované v priechodoch alebo skladoch v každom kúte korábu a na všetkých troch povalách pre poľahké druhy obyvateľov¹⁾.

4. Ararat.

Povestná hora Ararat, na ktorej dľa sv. Písma (kn. stv. 8, 4.) koráb Noemov po potope sa zastavil, je v Armenii²⁾. I. Struis tvrdil vo svojom cestopise, že na temeni hory tejto nachádzaly sa rozvaliny korábu a že jeden tamejší pustovník dal mu kríž z dreva korábového shotovený; ale dľa ubezpečovania iných cestovateľov nenašlo sa tam nič podobného. Jozef Flavius vypráva v „starožitnostiach“ svojich (I. 3.), že pozostatky korábu ukazovali sa ešte za jeho čias v istom vidieku adiabenskom a či káronskom, v kraji to veľmi úrodnom na škoricu. Orientáli zovú Ararat ar-daghom alebo parmak-daghom, t. j. prstovrchom, pretože stojí osve vzpriamený ako prst. Z východnej strany od Erivanu asi 12 hodín vzdialený a zo všetkých strán osilhotený vypína sa uprostred jednej veľikánskej roviny. Je sfaby odtrhnutý od ostatných dlhú reťaz tvoriacich hôr armenských a býva od prostriedku až po temeno často aj 3 alebo 4 mesiace snehom pokrytý. Karavány vidia ho z diaľky 10 dní, pretože je 16.000—17.000' vysoký. Neďaleko od Araratu je mesto Tauris a samostany, ktoré Armeni mesesusarmi zovú na pamiatku, že tam koráb zastal. Niekoľkí mysleli, že koráb zastavil sa pri meste Apamei vo Frygii na rieke Marsyas, lebo mesto toto prijalo vraj názov svoj od korábu a na pamätníkoch (medaillach) malo razenú postavu muža predstavujúceho riekku Marsyas s týmito slovami: ΑΗΑΜΕΩΗ ΚΙΒΩΤΟC ΜΑΡCΙΑC, t. j. (pamätník) Apamejčanov, koráb (a rieka) Marsyas. Aj vo veršoch sybillinských spomína sa Ararat na pomedzí Frygie u prameňov rieky Marsyas³⁾. Avšak mienka táto nemá žiadneho základu. — Ararat menuje sa od Peržanov Asis, t. j. vrch šťastný

¹⁾ Kalmet, „Dict. d. l. bible.“

²⁾ Žeby slovo Ararat znamenalo len vôbec vysočinu alebo hornatý (vrchovatý) kraj, ako niektorí myslia, ťažko je dokázať.

³⁾ Kalmet, „Dict. d. l. bible.“

a blažený, pretože ho Boh vyvolil za prístav pre koráb Noemov; u týchže nosí aj meno Kuhi-Nuh, t. j. vrch Noemov. U Armenov je podanie, že od čias Noemových nik nemohol vystúpiť na vrch tento, pretože je na temeni ustavičným snehom pokrytý; že Noe priam po vyjdení z korábu osadil sa v Erivane a že asi hodinu od tohoto mesta bol onen utešený kraj, v ktorom patriarcha révu sadil na mieste, kde aj dnes ešte znamenité víno sa rodí.

Slovutný Cuvier píše: „Isté je, že podanie o potope jestvovalo v Armenii už dávno pred Mojžišom Chorenským, vodcom dejepircov armenských v stredoveku; mesto, ktoré dľa Joz. Flaviana nazvané bolo zostúpenišťom (abo zastaveniskom) jestvuje ešte na úpätí Araratu pod menom Našidževan, čo skutočne má ten význam“¹⁾. — Aj Klaproth²⁾ drží biblický Ararat za armenský južne od Araxu ležiaci, a spisovateľ armenský Kabargy vypráva, že obyvatelia tohoto kraju nemajúc s Kebrejmi žiadneho styku a neznajúc jích dejepisné knihy už v šedej starobylosti menovali ho Airarat, okolitú krajinu ale airaradskou alebo našidževanskou. „Jedna reťaz hôr,“ píše zemepisec Maltbrum, „menuje sa Ararat, a porovnáme-li všetky miesta Písma sv., kde je o Ararate reč³⁾, presvedčíme sa, že v haluzách Taurusu, ktoré do Armenie a Kurdistanu siahajú, hľadať máme chýrne hory, na nichž hebrejský dejepisec kladie druhú kolísku ľudského pokolenia.“ (Geogr.) Novší cestovateľ E. Boré vo spise o Chaldej odovzdanom francúzskej akadémii nápisov podotýka aj koráb Noemov a vypráva takto: „Chaldejci bývajú ešte na horách, jíchž reťaz otvára sa medzi Mossulom, Diarbekiom, Vanom a Sulejmaniou i pokrýva krajinu svojimi nepočetnými vetvami. Odlúčení zachovali si tu sta v nedobytnej tvrdzi svoju neodvislosť a divokú svobodu, ktorú vážia si nad všetky iné statky. Hory tieto menovali sa za starodávna Gordvy alebo Kardvy dľa Písma sv. a výmluvy chaldejskej; preto aj syrský preklad sv. Písma nepovedá, ako hebrejská osnova alebo podanie armenské, že koráb zastal na Ararate, lež na temeni hory kardviekej. Prví kresťania postavili na mieste vyznačenom kroz podanie samostan, takrečený „dom korábu“ (beit-chevelah), kde slávilí výročitú pamiatku dňa, v ktorý Noe s rodinou svojou z korábu

¹⁾ Disc. sur les révol. du globe.

²⁾ Asia polyglotta.

³⁾ Kn. stv. 8, 4; 4 král. 19, 37; Izai. 37, 38; Jerem. 51, 27. — Vôbec kde vo sv. Písme spomínajú sa mená: Ararat, Thogarmah a Minni, tam rozumie sa Armenia.

vyšiel. Turci menujú Ararat aj Džudi a Armeni Masis ¹⁾. Ostatne hory Kardvy, Masis abo Ararat sú len ohnivá ohromnej refaze hôr Taurus rečených, ktoré od Libanu až po Kavkaz aziatickú pôdu presekávajú a rozličné mená nosia.“ — Dľa tohože Boré-a aj viac miestnych veľmi starých mien v okolí Araratu zdá sa zvečňovať tradicionálnu pamiatku na prvotné osadenie sa rodiny od potopy zachránenej. Tak meno malého okresu Arhnaioda, ležiaceho východne od Araratu odvodzujú od troch slov, ktoré znamenajú asi tolko čo u Noemovej nohy, ponevác vraj Noe, keď z korábu vystúpil, tuto stál. Mesto Marant ležiace v Aderbaidžane u jazera urmijského má vraj meno svoje od slov mair a ant, t. j. „tu je matka,“ ponevác na mieste tomto mala byť pochovaná Noemzara, domnelá žena Noemova. Pôvod mien týchto je predkresfanský, lebo jich spomína už Ptolemej a historik Jozef.

Na Ararat vystúpil 26. sept. 1830 dr. Parrot, učbár fyziky v Dorpate, s jedným jáhnom blízkeho kláštora cčmiadzinského a našiel na temeni vrchu aj plochu, ktorá asi 200 krokov v obvode mala a dľa poznánky jeho za oporu korábu slúžiť mohla ²⁾. Ale najpamätnejší výlet na Ararat podujal r. 1850 ³⁾ ruský plukovník (a potomný generál) Chodzko, ktorý na oba končiare vystúpil a na temeni Veľkého Araratu cieľom kavkasskej triangulácie takmer celý týdeň s meraním strávil.

Sv. Písmo v hebrejskej pôvodine spomína výslovne Ararat ako miesto, kde koráb po potope sa zastavil, Vulgata „montes Armenie;“ nemecký preklad má: „auf den Bergen Armeniens“ a náš slovenský od Palkoviča: „na hore armenskej (Ararat),“ čo varí na jedno vychádza, ponevác meno vysočiny na strednom Araxe v Armenii je Ararat a ním označuje sa už v starom Zákone stredisko istej starodávnej ríše, keď spomínajú sa kráľovia Araratu ⁴⁾. —

¹⁾ U Armenov závodí viac vrchov s Araratom o česť, že slúžily za prístav korábu Noemovmu. Tak menom Masisa označuje sa aj veľmi vysoký končiar, povznášajúci sa nad pustatinou, kde zomrel sv. Rehov Osvecovateľ, v blízkosti Erzingamu. Niektorí spomínajú aj Arkadz, jehož vrcholec podobne ako na Ararate, oproti ktorému stojí, belie sa večitým sňahom.

²⁾ Parrot upevnil tam v lade veľký čierny kríž.

³⁾ Vystúpil naň aj zemeznalec Abich r. 1862.

⁴⁾ Kalmet, „Dict d. l. bible.“ — V hebrejskej osnove doslovne stojí „na vrchoch Ararat.“ Dľa Izai. 37, 38 Ararat značí Armeniu, teda vo Vulgate je preklad: „super montes Armeniac,“ z čoho a zo

Od výšiny tejto počalo sa teda dľa podania druhej zaľudnatie zemského okršleku. Jej poloha v blízkosti stredozemného, čierneho a chvalinského (kaspického) mora ako aj aralského, vanského, urmijského jazera, perzského a arabského zálivu, uprostred nichž sta nejaký ostrov sa vypína, srovnáva sa veľmi dobre s týmto cti-hodným podaním. Podobne srovnáva sa s ním aj mienka, že z bytovísk chvalinskej pračelade ľudskej na juh od chvalinského mora po Indukuš rozložených vyšly roje dnes tak známych indoeuropejských národov, jíchž reči majú tak i jeden koreň a prapôvod ¹⁾. „V úvahách o slovenských povestiach“ (§ 83.) poukázal Dobšinský aj na spoločnú tradiciu, ktorou národy tieto v praveku sviazané boli, i srovnáva sa s tým, že chvalinská pračelad, ktorá vyrojila čeliadky svoje (Arov, Iranov, Aramäov, Semitov, Pelasgov, Keltov, Germanov, Slavianov) na vše sveta strany, nie v Indii ²⁾, ale na juh od chvalinského mora ³⁾ mala svoje sídla — teda v končinách, medzi ktoré Ararat pripadá.

Ararat je rozčesnutý na dva končiare, z nichž jeden 5155 metrov vysoký menuje sa Veľkým, druhý 4180 m. v. Malým Araratom. Oba končiare vzdialené sú jeden od druhého asi 13 kilometrov a spojené priebybou, ktorú vo výške 2680 m. priesmyk prekračuje. Na ktorom z týchto dvoch vrchov Araratu zastal Noemov koráb, to sv. Písmo určite neudáva. Najstarší vykladači biblie majú za to, že na Veľkom Ararate, a mienka táto stala sa na západe pamujúcou. Veľký Ararat tento objavuje sa čo obrovský, zľahka zaokrúhlený, večitým sňahom pokrytý klin, majúci na úpätí v priemere asi 40 kilom., ktorý plavcom na chvalinskom mori z ďaleka sa ukazuje a už z Derbentu za krajovú známku jim slúži. Vrcholec, z nehož sňahopolia a ladovce na 1000 metr. dolu siahajú, pozostáva zo slaboklenutej naokrúhlej plochy, ktorá — ako spomenuto — má v obvode asi 200 krokov. Povaha kamenia je celkom vulkanická, a katastrofa od 2. júla 1840 dokázala, že

starobylej tradície vysvitá, že sa koráb zastavil na pohorí (auf dem Gebirge) Ararat, t. j. na Ararate.

¹⁾ V. Pauliny-Tóth, „Slovenské Bájeslovie.“

²⁾ Ponevác India medzi morá a vysočizné Himaláje stiesnená už zeme-pisne nepríhodná je k vysielaniu rojov ľudstva na tie strany sveta, kde rozišli sa indoeuropejci, a to zvlášte v dobe svojho lovectva a pastierstva. „Nár. Nov.“ roč. VIII. č. 46.

³⁾ Kde sú vysočiny a potom i nížiny k údoliam riek a k morám. „Nár. Nov.“ tamže.

ohnište vo vnútre vrchu navzdor snáď viactisícročnej nečinnosti (ponevác o vulkanických výbuchoch jeho z historickej doby až dotiaľ niet žiadneho svedoctva) ešte nevyhaslo. Výbuch ten udal sa na polnočnej strane vrchu v takzvanom prielaze sv. Jakuba (očividne v starom kráteri) a bol sprevádzaný strašlivým zemetrasením, pri čom zničená bola na ovocie bohatá dedina Arguri, najstaršia to osada ¹⁾ na Ararate, spolu aj s vyššie ležavším kláštorom sv. Jakuba, a zahynulo 1900 ľudí. Na mieste háhory utvorilo sa zprvu jazero, ktoré však už o niekoľko dní svoje hate pretrhlo a podzemným rachotom sprevádzané škaredú vodu a prúdy hustej hlenovitej massy dolu svahom vrchu vylievalo. Vyvržené kamene (medzi nimi 100-centové balvany) patria zväčša k rozličným druhom trachytu, z ktorého — ako zdá sa — hlavná massa vrchu záleží. I Malý Ararat je výtvorom vulkanizmu; vrcholec jeho tvorí odčesnutý koniec štvorhrannej pyramidy s plochou, majúcou v štvorhrane asi 150 krokov. — V najnovšej dobe písali o Ararate: Wagner, „Reise nach dem Ararat;“ Parmelee, „Life among the mounts of Ararat;“ Kaulen a iní.

Diel III.

I. Potopa v podaní Chaldejčanov

Pamiatka na svetodejnú udalosť potopy stala sa dedičstvom všetkých potomkov Noemových, nachádzajúc výrazu v bájoch, povestiach a dejepisných podaniach rozličných národov starého i nového sveta. Uviedli sme už v predošlom niektoré báje, k jíchž osnovaniu bezpochyby zavdala podnet len — ovšem už nejasná — rozpomienka na udalosť túto. V nasledujúcom poukážeme na podania rozličných národov o potope, ktoré — vyzvlečieme-li jich z bajočného rúcha, jakým behom dlhých časov zpotvorené byly — s biblickou správou (o potope) podstatne sa srovnávajú a tak vážnosť i vierohodnosť sv. Písma v oči nevercom do jasného svetla kladú. Vidíme teda potopu noemovskú najprv v podaní chaldejskom.

Noe je u Chaldejčanov Xysuthros. Ako meno „Noe“ tak aj „Xysuthros“ vyznamenáva „odpočinutie“ alebo „potešenie.“ — Beroz

¹⁾ Slovo Arguri složené z „arg“ a „uri“ značí dľa Boré-a toľko, čo „sadir révu.“

Chaldejský, o čomž povedá Jozef Flavius (1. kn. proti Appion. § 19.), že všetkým vedu pestujúcim Grékom známy je zo spisov svojich v gréčtine písaných, sobral a vypísal najstaršie dejepisy chaldejské i podáva tiež zprávy, čo Mojžiš, o potope, o korábe, ktorý v Armenii zastal atď. Na nešťastie ostaly nám po Berozovi iba niektoré zlomky spisov jeho. Čo vzťahuje sa na predmet náš, to — ako aj zprávu Abydenovu o potope — zachoval dľa Alexandra Polyhistora Eusebius, biskup cäsarejský.

Zpráva Berozova znie takto: „Po smrti Otiartovej vládnul jeho syn Xysuthros ¹⁾ 18 sarov (64.800 rokov). Pod týmto prišla potopa veliká, o nejj vo svätých listinách takto sa vypráva: Kronos zjavil sa mu vo spánku a oznámil mu, že 15. dasia všetci ľudia potopou zahynú. Prikázal mu teda, aby vzal počiatok, prostriedok a koniec všetkého, čo písomne naznačené bolo a zakopal to v slnečnom meste Sippare; potom mal zbudovať loď, s rodinou svojou a s najdrahšími priateľmi do nej vstúpiť, nabrať zásoby pokrmu a nápoja, dobytku, vtákov a štvornohých zvierat, slovom prichystať všetko, aby po vode sa plavil. Keď zpýtal sa Xysuthros, kde má loď tú obrátiť, dostal odpoveď: k bohom, modli sa, aby ľudia dobré potkalo.

Xysuthros uposlúchnul a vybudoval loď 5 stádií (3125 stôp!!) dlhú a 2 (1250 stôp) širokú. Posnášal všetko, ako mu bolo prikázané, pojal do lode svoju ženu, deti a najlepších priateľov. Potopa prišla, a ako skoro pominula, vypustil Xysuthros vtákov. Nenášly ani krmu ani miesta, kdeby byly sadnúť mohli i navrátili sa nazpät k lodi. O niekoľko dní potom vypustil jich Xysuthros znovu, ale prišli k lodi nazpät s blatom na nohách. Po tretíraz pustené viac sa nenavrátili. Z toho badal Xysuthros, že je zem svobodná od vody. Urobil dieru na povali lode, a videl, že zastala na istej hore. Vystúpil von s manželkou, dcérou a kormidelníkom, klaňal sa zemi, postavil oltár a obetoval na čom bohom. V okamihu tomto zmiznul so svojími sprievodcami. V lodi zaostavší, vidiac, že Xysuthros nazpät neprichádza, vykročili tiež na zem a hľadali ho, vyvolávajúc meno jeho. Xysuthra už viac neuzreli, ale hlas z neba jim privolal, aby nábožní boli k bohom, ponevác on (Xysuthros) prijíma odplatu nábožnosti svojej, súc preč vzatý, aby prebýval u bohov, a podobnej cti že dostalo sa jeho manželke,

¹⁾ Xysuthros bol desiaty kráľ, ako Noe bol desiaty patriarcha. — Volney, „Recherches nouvelles sur l'histoire ancienne.“

dcére a kormidelníkovi. Kázal jim vrátiť sa do Babylonu a dľa výpovede bohov písma v Sappare uschované vykopat a odovzdať ľuďom. Povedal jim tiež, že krajina, v ktorej sa nachádzajú, je Armenia. To uslyšiac, obetovali bohom a išli pešky do Babylonu. Čiastka tejto v Armenii roztroskotanej lode Xysuthrovej nachodí sa ešte na horách kordyäjských v Armenii, a niektorí donášajú z lode naškrabanú zemsú smolu čo prostriedok proti nemociam. Prijdúc do Babylonu vykopali písma sipparské, založili veľa miest, zbudovali svätiny a vystavali znovu aj Babylon.“

Dľa Mojžiša Chorenského spomína Beroz v shode s knihou stvorenia 10 pokolení pred potopou a 3 slovutných pohlavárov pred stavaním bábelskej väže. Berozská Sybilla, ktorú má Volney za dcéru Berozovu, povedá dľa tohože Mojžiša Chorenského: „Pred väžou a pred rozdelením mluvy ľudskej, po plavbe Xysuthrovej v Armenii vládli nad zemou, potom ako ju medzi sebou podelili: Zeruan, Titan a Yapetosth.“ Úryvok tento zo spisov Mojžiša Chorenského naráža zrejme na Sema, Cháma a Jafeta ¹⁾.

2. Potopa v podaní Indov a Číňanov.

Niemenej ako chaldejské, poskytuje indické podanie o potope — akokoľvek zpotvorené smiešnym bájočným šperkom — očividné ťahy podobnosti s dejepravou Mojžišovou. U Indov je Noe Satyavrata ²⁾. Slávny zakladateľ učenej aziatickej spoločnosti v Kalkute William Jones obznámil nás s mnohými tradíciami Indov, z nichž jedna z 8. kn. Bhagavaty ³⁾ preložená takto vypráva: „Ako zloduch Hajagriva uchvátil Vedy ⁴⁾ zpod bedlivosti Brámovej — — — pokazilo sa celé pokolenie ľudske, vynímajúc sedem bohatých osôb a Satyavratu, ktorý vtedy v Dravire kraľoval. Jedného dňa zjavil sa tomuto kniežaťu, ako v potoku Kritamale sa umýval, Višnu

¹⁾ Volney, „Rech. nouv. s. hist.“

²⁾ Tento zodpovedá Saturnovi práve tak ako Ganes Janusovi. Indický Ganes je bohom osudu, zdaru i nezdaru, domáceho šťastia i nešťastia, pomoci i prekážky, stráže a ochrany pri všetkých predsa-
vzatiach, zvlášte aj bohom manželstva: obraz jeho maluje sa oby-
čajne na dverách, nekedy s kľúčom v ruke. — Dľa slavianskeho
bájeslovía panoval nad časom Krodo alebo Sitivrat, ktorému zodpovedá
grécky Kronos, rim. Saturnus a indický Satyavrata.

³⁾ Báseň táto zovie sa aj Bhagavat-Džita.

⁴⁾ T. j. zákony alebo knihy zákonov sveta.

v podobe malej ryby; a keď už táto podoba jeho v rozličných riekach zmohutnela, preložil ho Satyavrata do oceánu, zkaže potom k svojmu ctiteľovi tieto prekvapujúce slová preriekol: O sedem dní zničí potopa všetky tvory, čo ma obrazily; ty však budeš zabezpečený v jednej zázračne budovanej lodi. Vezmi teda liečivé zeliny a všakové semená, i vôjdi bez bázne do lode so 7 osobami, ktoré svätosť jích odporúča, so svojimi ženami a s pármí všetkých zvierat. Uzreš potom Boha z tváre na tvár a dostaneš odpoveď na všetky otázky. — Po týchto slovách zmizol, a po uplynutí 7 dní počal oceán potápať nábrežia; na zem cedil sa ustavičný dážď. Satyavrata rozjímajúc o božestve zočil veľikú loď, po vodách plovajúcu a zariadac všetko dľa úpravy Višnu-ovej, vošiel do nej. Keď potom už prestala potopa, zabil Višnu zloducha, odobral mu Vedy ¹⁾, vynaučoval Satyavratu v božskej vedomosti, vymenoval ho za siedmeho Menu-a ²⁾ pod prímenom Vaivasavata.“

Podobne, len o veľa obšírnejšie, vypráva sanskritská báseň Mahabharata, 250.000 veršov obsahujúca a pod správou Wilsona v Kalkute tlačená.

Indická svätokniha Šaster opisuje štyri veky sveta, takzvané jury. Prvý vek, krita-jug, obsahuje stvorenie sveta od jedného Boha, ktorý chcejúc zjaviť vznešenosť a moc svoju uzavrel stvorit svet rozumnými bytnosťami obydlený. Najsamprv stvoril štyri živly: zem, oheň, vodu a povetrie, potom slnce a mesiac na oblohe, aby podelil dni a časy roku. Zem a more vydaly zo seba zvieratá. Konečne stvoril človeka, ktorý na jeho rozkaz zo zeme vyšiel. On

¹⁾ Hajagriva skryl sa s Vedami na dno mora. Višnu pretvoril sa v rybu, vyhľadal Hajagrivu, rozpáral mu brucho a vyňal z neho Vedy. — Táto avatara alebo pretvor Višnu-a (t. j. matsja-avatara) trvala vraj 2500 rokov; v nej predstavuje sa Višnu ako z ryby vychádzajúci a podávajúci Brámovi knihu, alebo aj s kolom (terčom, okrúhlou sekerou) v ruke atď. Už Kollár poznamenal vo spise svojom „Sláva bohyně“ na str. 250, že kto tento indický obraz Višnu-a srovná s Krodom v slavianskom bájesloví, na prvý pohľad presvedčí sa o jích totožnosti. Krodo vyobrazuje sa ako muž s holou hlavou stojáci na veľkej rybe, v ľavej ruke s terčom, v pravej s nádobou ovocím a kvetím naplnenou, práve tak, ako aj Višnu vyobrazuje sa často s terčom v jednej a s rohom hojnosti v druhej ruke. — Pretvor tento na rybu známy je v japánskom bájesloví pod menom k a n o n.

²⁾ Noc, hebr. Noh, Nu alebo Nuh; Menu je to samé, prvá syllaba „Me“ je len člán.

poznal Stvoriteľa svojho a klaňal sa mu, aby ale muž nebol samotný, dal mu Boh ženu. Prvý muž menoval sa Puru, prvá žena Parkuti. Prvý tento pár ľudí splodil 4 synov: Bramina, Kšetriu, Šudru a Vaišju, ktorí zem zaludnali. Bohatstvo a hojnosť spôsobily, že všetko o nedlho do zmätku prišlo. Bramin, ktorý ľudom zákony Božie oznamoval, stal sa nedbanlivým, bojovník Kšetria ukrutným a panovitým, kupec Šedra „šudil“ a umelec Vaišja prehnal cenu nastavoval. U potomkov zmohla sa zkáza natolko, že Božество pochytilo proti nim zbraň hnevu svojho. Tu mrákota zahľadla nebe, morá sa vyľadly a pohltily pokolenie ľudské. Telá boli znivočené, duše ale shromaždil Všemohúci do lona svojho atď. Trita-jug, t. j. druhý vek sveta, obsahuje obnovenie tohoto; bo keby vraj svet v takom stave zpusťovania bol ostal, nebol by dosiahnutý konečný cieľ stvorenia. Boh uzavrel teda obnoviť ľudstvo a kroz tri dokonalejšie bytosti, než predošlé, založiť svet nový. Zostúpil z neba na vysokú horu Meruparvati a riekol: „Povstaň Brámo, prvý zo stvorených bytostí druhého veku!“ — A hneď vyšiel Bráma zo zeme a klaňal sa Stvoriteľovi svojmu. Práve tak stvorený bol Višnu a Rudra (Šiva) na druhý i tretí rozkaz. Aj títo klaňali sa Stvoriteľovi svojmu. Boh zaumienil si upotrebiť tri bytnosti tieto za námesníkov svojích pri diele, ktoré vykonať hodlal. Brámovi naložil stvoriť tvory; Višnu mal zachovávať všetko stvorené, a preto dostal vládu nad slncom, mesiacom, horami a dolinami, nad usporiadaním rokov a jich časov i bol rozdávačom bohatstva, zdravia, hodností atď. Rudrovi naložil hubiť tvory, pretože vedel, že sa pokazia a trestuhodnými budú; ustanovil ho pánom smrti a súdu, vojny, moru a všetkého, čo možno považovať ako trest za previnenia. Zprvu bolo všetko v najlepšom poriadku. Ľudia boli nábožní, klaňali sa Bohu a trom mocou vystrojenými bytnosťami. Pomaly však rozmohla sa opäť zkaženosť medzi ľuďmi a Všemohúci vyslovil Brámovi svoju nevoľu. Tento išiel k ľuďom a vystríhal ich pred súdom. Oni sa aj polepšili; ale premena táto netrvala dlho. Na to primlúval sa Bráma u Všemohúceho za pokolenie ľudské; ale tento nedal sa ukrotiť a pojal Brámu k sebe, aby nemusel vidieť biedu, ktorá na ľudstvo prísť mala. Potom zjavil Boh Višnovi svoj úmysel, že chce vyhubiť ľudské pokolenie. Aj tento prosil za ľudí, ale márne. Boh rozkázal Rudrovi, aby na hriech doviedol záhubu, vypustil vetry v útrobach zeme zatvorené. Deň zmenil sa v noc, vrchy sa zrútily a Ganges vystúpil z riečiska svojho. Večný dovolil Višnovi vziať do ochrany niekoľko málo osôb,

aby ľudské pokolenie v trefom svetoveku rozplemeniť sa mohlo. V dvapar-jugu, t. j. v trefom veku sveta, utíšil Rudra vetry a pokoj opäť zaviedol. Z troch kmenov zachránení zase sa rozmnožili a neprávosti, ktoré za druhého veku boli panovaly, znovu sa páchaly. Tu Všemohúci, rozzlobený nad poštelým ľudstvom, čo po toľkých kárach zmúdreť nechcelo, rozmlúval sa s Rudrom. Na rozkaz jeho otvorila sa zem a pohltila zaživa všetkých ľudí. Zachránili sa len niekoľkí z každého kmene s dovolením Večného, aby urobil sa s nimi nový a posledný pokus k zaludnateniu sveta. V kali-jugu, t. j. vo štvrtom veku žil jeden slávny kráľ menom Kristnei, ktorý počiatkom tohoto veku nábožnosťou vynikal a veľmi pamätný bol. Bol on jeden z tých málo ľudí, čo počas náramného zemetrasenia na konci tretieho veku sa zachránili. Horlil za náboženstvo, a preto aj prekitala čnosť za panovania jeho. Keď ale skončí sa čas, po ktorý Višnu na zemi má zostať, keď už starostlivosť jeho o zachovanie vecí potrebnou nebude — pretože s prítomným svetovekom všetko koniec vezme — potom ho Večný do neba povolá. Višnu zmení sa v jazdca pod menom Kalki a znivočí celé pokolenie ľudské; zem sa rozpadne a v jednom novom čase nastane zase prvý vek sveta, počne sa nová zem a nové nebe. Tak kniha Šaster.

Prvé a bezpochyby najstaršie priezvisko Višnu v staro-indickej reči je Narajana. „Nara“ značí vodu a „jana“ pribývanie (abo dľa Boppa chodenie, trasenie, chvenie). Meno Džišna abo Višnu vzniklo — ako zdá sa — vzťahom na to prvé; bo Višnu značí toľko, ako víťaz, a víťazom stal sa ako Narajana, keď počas potopy v rybu pretvorený dása Hajagrivu prevládal. Pamätné je, že svätoknihy indickej pripisujú Višnovi 10 avatarov, ktoré — ako zdá sa — zodpovedajú 10 predpotopným kráľom (abo patriarchom¹⁾). Premeny tieto vzal na seba k tomu cieľu, aby na oblažení sveta pracoval a proti zlým bohom, duchom a kráľom ho obraňoval. — Ako spomenutá kniha Šaster udáva, žil na konci dvapar-jugu Krišna, t. j. Višnu v zjavení (pretvare) Krišnu, a prv než zomrel, predpovedal,

²⁾ Egyptčania v dejinách Atlantidov počítajú takže 10 pokolení pred potopou. Sanchoniaton Frygijský hovorí tiež o 10 pokoleniach bohov abo hrdinov, zaplňovavších čas, ktorý trval za prvého plemena smrteľníkov. Aj Tatári a Arabi zachovávajú pamiatku týchže 10 pokolení, označujúc ich menami patriarchov, v kn. stv. uvedených.

že o 30 rokov po jeho smrti započne sa štvrtý vek sveta, kali-jug; Utavovi ale, jednomu z miláčkov svojích riekol: „Keď mesto Dovaragei potopené bude a rodina Jadavov vyhubená, potom počne sa kali-jug, v ňomž ľudia budú prevrátení, zlí, falošní, suroví, krehkého tela, plní nemocí a krátkeho života.“ Čas potopy určuje sa dľa Bhagavaty na koniec tretieho veku pred počiatkom štvrtého. Ovšem že v knihe Šaster opisuje sa na konci tretieho veku len náramné zemetrasenie, avšak vypráva sa aj, že 36 rokov po smrti Krišновеj — tak ako tento predpovedal — skutočne počal sa kali-jug, t. j. štvrtý vek sveta, a slová „keď mesto Dovaragei potopené bude“ atď. poukazujú na potopnú katastrofu, ktorá pred počiatkom kali-jugu nastúpila. Veľké zavodnenie zeme v krita-jugu vzfahuje sa dľa Šastera na prvú dobu sveta, t. j. na ten čas, kde dľa biblie „Duch Boží vznášal sa nad vodami,“ prv než tieto od suchej zeme odlúčené boli.

Klaproth¹⁾ dokazuje, že čas príchodu potopnej katastrofy dľa Indov shoduje sa s časom od Mojžiša udaným. K lepšiemu porozumeniu toho uvažme najprv smiešnu chronologickú sústavu Indov. Jích slnečný rok pozostáva dľa Bhagavadamu z 360 dní. Sto slnečných rokov pripadá na vek jedného človeka; pre nižších bohov je ale slnečný rok len ako jeden deň, a 360 slnečných rokov sú ako jeden rok. Riadny časobeh sveta — ako videli sme v knihe Šaster — delí sa na štyri veky, z nichž:

krita-jug	zahrňuje	v	sebe	4800	rokov	menších	bohom,	t. j.	1,728.000	rok.	sln.
trita-jug	"	"	"	3600	"	"	"	"	1,296.000	"	"
dvapar-jug	"	"	"	2400	"	"	"	"	864.000	"	"
kali-jug	"	"	"	1200	"	"	"	"	432.000	"	"

Rok 1878 nášho letopočtu je 4978. rok kali-jugu, jehož prvý rok zodpovedá teda roku 3100 pr. Kr. Tento riadny časobeh sveta zovie sa sadir-jugom a obsahuje 1200 rokov menších bohov alebo 432.000 rokov slnečných. Tisíc sadir-jugov alebo 12,000.000 rokov menších bohov (t. j. 4,320,000.000 rokov slnečných) sú pre Brámu len ako jeden deň od rána do večera. Tento deň Brámov (dina-kalpa) obnáša s nocou 24,000.000 rokov m. b. (t. j. 8,640,000.000

¹⁾ Asia polyglotta, 1823. — Kalmet, „Dict. d. l. bible.“ — Keď dľa Šastera pripadla by vlastná potopa v krišna-avatare a nie v matsja- alebo kurma-avatare, nemá nás to mýliť; veď máme tu do činenia len s obrazotvornosťou, ktorá rozličné prírodné prevraty, na jaké avatary ponkazujú snáď len z jednej potopnej katastrofy, si utvorila; bo veď aj vystúpenie Gangesa v trita-jugu zdá sa súvisieť s potopou.

rokov slnečných). V noci je Bráma v spánku pohrúžený, a zem je vtedy zavodnená dina-praloyou alebo potopou až do rána.

Čas, na ktorý dľa Indov potopa pripadá, zodpovedá roku 3100 pred Kr.¹⁾ Dľa samaritánskej biblie bola potopa r. 3044 pred Kr. Rozdiel obnáša teda len 56 rokov, čomu nebudeme sa diviť, považíme-li, že výpočet tento zakladá sa na postupnom trvaní životov u početných jednotlivcov a pochádzať môže len ztade, že pri počítaní s väčšími číslami zlomky vystaly. Podľa toho teda srovnával by sa indický letopočet ohľadom času potopy s biblickou dejepravou.

Potopu poznajú aj Číňania. Jích letopisy ovšem nevyprávajú o nej tak dôkladne, ako indická báseň Bhagavata alebo Mahabharata, ale udávajú predsa, že za čias Fu-Šia (t. j. asi 3100 rokov pred naším letopočtom) istý burič Kung-Kung (ktorý nezdá sa byť zosobnením zlého princípu) upieral svrchovanosť Čuan-Chiovi a v zúrivosti svojej uderil rohom vrch Pan-Džeu tak náramne, že stĺpy, čo nebe držaly, sa zlomily, väzby zeme sa roztrhly a nebe zrútilo sa od severozápadu k juhovýchodu; zem sa roztopila a z toho povstala veľká potopa.

Čínska chronologia srovnáva sa dľa Klaprotha, práve tak ako indická, s knihou stvorenia. Roku 1878 boli by sme v 15. roku 76. čínskeho cyklu²⁾. Prvý rok týchto čínskych cyklov, t. j. r. 61 panovania cisára Šuang-Tia, zodpovedá roku 2637 pr. Kr. — Dľa spoľahlivejších dejepiscov³⁾ predchádzali Šuang-Tia traja cisári,

¹⁾ Vyznať musíme, že učitelia nezdajú sa byť ešte na čistom ohľadom trvania indických jugov. Tak kladú na pr. niektorí počiatok kali-jugu na rok 1000 pred Kr. Dľa Klaprotha pripadá ale prvý rok kali-jugu na r. 3100 pred Kr.

²⁾ Každý cyklus má 60 rokov.

³⁾ Za príkladom Voltaire-a odvolávajú sa mnohí na vysoký vek Číňanov, aby letopočet biblický podvrátili a tým aj vážnosť sv. Písma podkopali. Čo týka sa vysokého veku Číňanov a jích ríše, odvolávajú sa na starobylé čínske letopisy; avšak jakú cenu a vážnosť majú spisy tie, ľahko nahliadneme, povážime-li, že na zlopestný rozkaz čínskeho cisára Hoang-Tia, ktorý panoval r. 230 pr. Kr., v obvode celej ríše všetky knihy, okrem lekárskejších, právnických a staviteľských, spálené byť musely. Pokuta smrti očakávala všetkých, o ktorých by sa dokázalo, že rozkaz ten verne nevyplnili. Len o 60 rokov po smrti Chi-Hoang-Tia, t. j. asi r. 160 pr. Kr. dal jedon z nástupcov jeho dovolenie, sobierať pamätosti, ktoré predtým napísané, teraz ale iba z pamäti a z ústneho podania známe boli. Sami zostavitelia veľkých letopisov čínskych Kang-mo, ktoré od čínskych dejepiscov najvyššie sa cenia, soznávajú, že dejiny svojho

totižto: Niu-Kua, Šin-Nung a Fu-Ši; tento posledný považuje sa za zakladateľa ríše. Spočítame-li teraz roky panovania týchto troch cisárov, dodajúc k nim 60 prvých rokov panovania Šuang-Tia, ako aj 2637 rokov pr. Kr., obdržíme nasledujúcu časodobu od založenia čínskej ríše:

Fu-Ši vládáril	115 rokov
Šin-Nung	140 „
Niu-Kua	130 „
Šuang-Ti pred cyklami	60 „
Prvý rok prvého cyklu . . .	2637 pr. Kr.

Spolu 3082

Máme teda tri pamätné a takmer rovné časodoby:

1. Potopa Noemova dľa osnovy samaritánskej r. 3044 pr. Kr.
2. Potopa indická a počiatok kali-jugu r. 3100 pr. Kr.
3. Potopa čínska za Kung-Kunga r. 3082 pr. Kr.

Vidíme tu, že Indi a Číňania nielen majú známosť potopy Mojžišom opísanej, lež kladú ju aj na túže dobu, čo hebrejský dejepisec; bo vezmeme-li z troch uvedených počtov prostrednie číslo, obdržíme ako čas potopy r. 3075 pr. Kr. Rozdiel, aký v počtoch týchto nachádzame, padá na váhu práve tak málo, ako rozdiely medzi osnovami: samaritánskou, hebrejskou, Sedemdesiatich, Vulgaty atď.

Avšak naším úmyslom bolo tu jednoducho ukázať, že biblická potopa ako udalosť svetodejná nachádza v podstate stvrdenie svoje aj v podaní Indov a Číňanov, čo menovite z indických básni (Bha-

národa len asi na 200—300 rokov pred letopočtom kresťanským s istotou stopovať môžu. Z tohoto môžeme súdiť, na akom základe stojí na pr. tá výpoveď, že terajší Číňania, keď okolo r. 2600 do Číny sa prisťahovali, tam už isté národy našli, ktoré z potomstva Noemovho byť nemohly. — Áno veľmi je pravdepodobné, že aj mená prastarých cisárov čínskych označujú len patriarchov, ktorí pred potopou a po tejto žili; na čo zdá sa poukazovať aj dlhé panovanie, také sa jim v čínskych letopisoch privlastňuje. Veď dľa Khondemira, jedného z najučenějších východných spisovateľov, ktorí Čínu prv poznali, než Europejci o nej tušenie mali, bola táto zaľudnená od jedného syna Jafetovho (vnuka Noemovho), ktorý vynášiel vraj hodbabuťstvo a iné užitočné veci. Sú-li už niektorí sinologi a prähistorikovia terajší odchoďnej mienky, nuž je k želaniu, aby dejepisnú istotu na inom základe hľadali, ako na čínskych letopisoch, keď proti biblickému letopočtu nečo nadmietajú.

gavaty, Mahabharaty) a z podania o Kuug-Kungovi jasne vysvitá, i keďby snád mienka Klaprothova ohľadom srovnalosti času neobstála. —

3. Potopa v podaní americkom.

Rozpomienka na potopu zachovala sa aj u rozličných národov Ameriky. Tak začínajú sa na pr. dejiny Mexikánov s potopou ¹⁾, ktorá dľa dvoch tam bežných chronologických sústav prišla r. 1417 alebo 18.028 po stvorení sveta. Ohromnému rozdielu týchto počtov nebudeme sa diviť, pomyslíme-li na hypotезy o trvaní indických jugov, aké v novšom čase Bailly, Wil. Jones, Bentley a iní vystavili. V Mexiku nájdené sú malby, predstavujúce potopu, menovite u Aztekov, Miztekov, Zapothekov, Tlaskaltekov a Mešokánov. Noemom týchto národov je Koxkox, Teo Cipaetli alebo Tezpi. Zachránil sa so ženou svojou v jednej lodici a či — dľa iného podania — na plti z ahuahueti (cupressus distichia); preto vyobrazuje sa s člnom na vode alebo s plťou, na ktorej odpočíva. Na malbách tých vidno vrch čnejúci nad vodami, jehož temeno strom korunuje; na úpäť vrchu objavujú sa hlavy Koxkoxa a jeho ženy Xochiquecaly. Z lava vrchu vyobrazený roh je fonetickým (hlasovým) hieroglyfom mena jeho Kolhuakan; vrch tento je mexikánsky Ararat. Ľudia po potope narodení boli vraj nemí: holub porozdával jim z výšky jedného stromu rozličné mluvy v podobe prútikov. Dľa iného podania mexikánskeho vošiel Tezpi do priestrannej lodice, akali rečenej, so svojou ženou, s dieťkami, zvieratmi a semenami, jíchž zachovanie pre ľudstvo vzácnym bolo. Ako veľký duch Tezkatlipoka vodám ustúpiť rozkázal, vypustil Tezpi z lodice svojej jastraba, takzvaného zopilotu (vultur aura). Vták tento živiaci sa z mrciny nenavrátil sa pre veľký počet mŕtvov, ktorými zem práve vyschnutá posiatá bola. Tezpi vypustil aj iných vtákov, z ktorých však len jediný kolibri sa navrátil, držiac v zobáku ratolest s lístkami. Vidiac potom, že sa zem zazelenieva, opustil Tezpi lodicu pri vrchu Kolhuakan.

Ovšem už sám pohľad na telesá morské, nájdené na končiaroch najvyšších hôr, mohol vzbudiť v ľuďoch, čo medzi sebou nemali žiadneho obcovania, ideu veľkých povodní alebo zátov, ktoré ústrojný život na zemi za istý čas rozbúrally; ale očividná srovnalosť týchto

¹⁾ Tak píše Humboldt.

podaní s podaním rozličných národov Azie a s biblickou dejevou¹⁾ poukazuje na to, že zo spoločného žriedla čerpané boli, a nasledovne že praobyvatelia americkej pevniny s obyvateľmi ostatných častí sveta spoločný pôvod majú. Keď našly sa v Amerike mnohé stopy starobylej vysokej vzdelanosti, nespísa sa z toho zatavať, že tamejšie národy sú staršie, nežli ostatní potomci Noemovi; bo veď aj najstaršie národy na východe stáli na vysokom stupni vzdelanosti²⁾. Čím bližšie totižto stálo človečenstvo k božskému pôvodu svojmu, tým lepšie ponímalo ono aj podstatu prírody a čím viac potom klesala v ňom viera v jedného Boha, čím viac pohružovalo sa v hmotárstvo, bezbožnosť a modloslužobníctvo, tým viac klesal aj ideál ľudský a pravá vzdelanosť. Áno z toho, že najstaršie národy bližšie stáli k božskému pôvodu svojmu, možno vysvetliť rýchly a takmer okamžitý vývin veľkých civilisácií v praveku. — Dotyčne Aztekov v Mexiku pripomínáme, že títo, ako aj peruánski Inkasi, majú zaďakovať vzdelanosť svoju starým od nich podmaneným praobyvateľom poľných krajín, Toltekom a Ginchasom. Títo boli podobní Egyptčanom a Etruskom. Diodor vypráva o nich: „Raz Feničania búrou zahnaní odokryli na západe za morom mimoriadne úrodný ostrov, avšak jích súper Etruskovia ztade jich vytisli.“ U Aztekov našla sa rozpomienka nielen na potopu Noemovu, lež aj na hadom svedenú Evu a na jakýsi krst. Jích mravouka stála na podivne vysokom stupni, manželské zákony boli prísne a cudzoložstvo smrťou sa trestalo. Kňazi zachovávali bezženstvo. — Peruáni verili jednu najvyššiu bytnosť, ktorá svet stvorila. Učili, že, ako už všetci ľudia bezbožnosťou a nepravosťou zkažení boli, poslal Boh svojho Syna, ktorý dal ľuďom nový život atď.³⁾

K predrečenému o podaní americkom pripojujeme ešte nasledujúcu potopnú povesť Pima-Indiánov v Arizone⁴⁾:

¹⁾ A to aj v najmenších podrobnostiach. — Kalmet, Dict. d. l. bible.

²⁾ Prastaré národy východu mali veľké vedomosti hvezdárske, mineralogické, lekárske; veď aj meno chemie pochádza od Egyptčanov, a známo je, ako títo vedeli zabalzamovať mŕtvolu. — Konečne mali mechanické prístroje k hýbaniu veľkej farchy, jíchž zostavenie terajším vedomcom nenie známe.

³⁾ Toto poslednie vzťahuje sa ako na zaslúbenie Vykupiteľa v ráji ako pravdepodobnejšie na kresťanskú nauku, ktorá v Amerike snáď ohlasovaná bola od nekoľko ešte prv, než od Krištofa Kolumba odkrytá bola. — Ostatne srov. Gróf Bréda, „Considerations sur le mariage.“

⁴⁾ Dr. F. W. Helle, „Deutscher Hausschatz,“ roč. IV. soš. 8.

„Tarchavé mračná vystupujú z mora, zem trnie a trasie sa, vody skryté v jej lone hučia vždy mohutnejšie a kovové prse hôr otvárajú sa v roztrhlinách. Na poli stojí veštec, hľadá na chmáry, počúva hučanie, skúma zem i nebe. Na najvyššom končiari vrchu vidí stáť orla; tento mu privoláva: Múdry hadaču! zachráň sa! — Veľkú vodu vylieva nebe a vydáva zo seba teleso zemské na vše sveta strany, aby zkázu vzali ľudia a neostalo žiadnej bytnosti! Posmešne hovorí pima-veštec: Hrdý orle! Chceš-li budúcnosť lepšie znáť, nežli ja? Čo Boh predomnou skryl, akože mne to jedon orol ohlasovať môže? To rieknuť odišiel voľným krokom k bezpečnej chalupe svojej. Tvár neba mračí sa, v lone zeme dunie silnejšie. Pomaly vlečie sa práriu vlk koyote; vetriac nešťastie načúva nadol, skúma nahor. Prichádza cestou druhý veštec z kmena Papagoesov, zočí vlka koyota, najschytralejšieho z bratov svojích a mudrca svojho rodu. Povedz mi, vlku, vandrovníku na práriach! čo načúvaš nadol, skúmaš nahor? — Snáď tušíš, predvidíš budúcu nehodu? — Záhubou, vetí vlk koyote, hrozí nebe a zem všetkým obyvateľom sveta; bo vo vode chce nebe teraz zničiť všetek život. Volaj za sebou tých, čo ti dôverujú a veria, aby zbudovali veľkú loď, ktorá vás poniesie po vodách, v nichž svet zničený bude. Ponáhľaj sa, hadaču papagoeský, skôr než vás potopa zastihne! — Ďakujúc, povoláva múdry veštec priateľov svojích; i budujú rýchlo veličinnú loď a vystupujú potom, vedúc so sebou zvieratá všakového druhu, ta hore k bezpečnej arche — ako to nedávno prikázal Veľký Duch ústami vlka. Chmáry v povetrí zatmievajú sa viac, zemou duní vždy otupnejšie. Po druhýraz priletí orol k pima-veštcovi, napomínajúc: Ratuj sa! Vody sa približujú! — ale pima posmieva sa mu: Keď Veľký Duch ku mne neprehovorí, k tebe nikdy mluviť nebude. — Chmáry visia už nižšie, ťažko zostielajú sa po všetkých vrchoch, ťažko tlačia jích temená. Chmárami letí orol, zatrepoce obrovskými krídlami na dvere pima-chalupy, ktoré vybúsené sa rozletia: Zachráň sa! Zo všetkých hôr valí sa voda a vybieva sa záhubne z každej rozpukliny zemskej! — To volajúc, presekáva v letku mračná svojimi peruťami, aby hľadal bezpečnú húst. Čuj, hrmenie! — S rachotom trhajú sa všetky chmáry Čuj, lomoz! — Voda valí sa hore dolu; mrákava zahľadá vrchy a doliny. Nocou vodochmár križujú blesky v širokých dráhach. Na búrou šľahaných lunách kláti sa loď sem i tam zmietaná. Pred i za ňou zápasia s potopou ľudia, čo neuverili ani vlkovi ani orlovi. Nad nepočitnými mŕtvoly tancuje koráb vždy vyššie po šedých

lunách potopy a zavisne konečne potopou sovrený na vrchu Santa Rosa . . . na vrchu Veľkého Ducha. — Kloktajú okolo útesov hôr, po ktorých mŕtvoly s opadajúcou potopou dolu sa zošmykujú, klesá voda vždy hlbšie. Jedon za druhým povznášajú sa vrchy z vód a z najvyššieho z nich vyčnieva ďaleko nad všetky víťazný koráb Papagoesov.“

4. Potopa dľa klinopisov ninivitských.¹⁾

Historická veda urobila v najnovšom čase obrovské pokroky zvlášte v onej krajne, ktorá ako domovina „otca veriacich“ pre všetkých, čo v jedného Boha veria, s právom je zaujímavá — v Mezopotámii Okolo r. 606—604 pr. Kr. bolo veľikánske mesto Ninive — potom ako už r. 789 pod zhýralým kráľom Sardanapálom kroz médskeho kráľa Arbakesa a Babylončana Phul Balaza (Belesys u Grékov) tak základne bolo vyvrátené, že z neho kremä jednej zlomenej sochy dosiaľ nič sa nenašlo — po druhýraz navždy rozbúrané. Druhé rozbúranie toto stalo sa tiež kroz Médov pod Cyaxaresom a Babylončanov pod Nabopalassárom, poťazne jeho synom a námestníkom Nabuchodonozorom. Príčinu k tomu zavdalo ukrutné zachádzanie assyrských kráľov s tymito národami, čo nadostač vysvitá z víťazných zpráv týchže kráľov, v ktorých o svojích ohavných ukrutnosťach so zvláštnou záľubou vyprávajú a hlavne na to poukazujú, ako zajatých kráľov z kože odierať a túto na mestské múry vešať dávali. Ukrutné jarmo assyrské vzbudilo pomstlivosť tak mocných národov, ako boli Médi a Babylonci; bo títo potom — ako zdá sa — nič neostali dlžni premoženým nepriateľom svojim. Predvidiac bezpochyby s istotou ukrutnú smrť svoju, spálil sa teda Sardanapál so svojimi ženštinami, pokladmi atď., a usmrtil sa sám i posledný kráľ Saruk abo Assarakus. A jako vôbec krivda na národoch páchaná dľa svedoctva dejín ťažko sa pomstieva, tak splnilo sa aj na meste Ninive na vlas, čo mu prorok Nahum v mene Pána hrozil (1, 9—12.) — Ninive ležalo v kraji, ktorý pre obchod pomerne dôležitý byť musel. Miesto jeho zaujíma teraz turecké mesto Mossul, počítajúce dľa Opperta 70.000 obyvateľov. Hlavná časť starého mesta Ninive ležala na východnom brehu Tigrisa, menšia na západnom, kde teraz Mossul, a zkaďe aj pahorky zrúcanín staroninivitských na druhom brehu rieky vidieť možno.

¹⁾ Dr. A. Scholz, „Die Keilschrift-Urkunden und die Genesis.“

Ako Ninive už 2500, tak asi 2000 rokov leží v rozvalinách aj veľikánske mesto Babylon, jemuž čo úhlavnému nepriateľovi rodu izraelského od prorokov (Izai. 13, 17 a Jerem. 51, 58) podobná strašná záhuba veštená bola. Cyrus vydobyl toto mesto r. 538 pr. Kr.; avšak nerozbúral ho, lež urobil z neho jedno z troch hlavných miest ríše svojej. Počas zmatkov, ktoré v perzskej ríši po smrti Kambysovej vznikly, zbúril sa aj Babylon a bol podvodom Zofyra a Hystaspisa opäť vydobytý. Aj Alexander Veľký chcel ho spraviť hlavným mestom ríše pre jeho rozsiahlosť — ponevác obvod jeho bol sedemráz väčší než územie Parížu r. 1860, t. j. asi 513 štvorc. kilometrov — a nádheru, čo mu ale smrť prekazila. Seleukus Nikator, ktorý r. 310 pr. Kr. syrským kráľom sa stal, vybudoval 30● stadií (15 hodín) od Babylonu takzvané mesto Seleuciu; tomuto udelil veľké výsady, tak že presťahovalo sa ta aj obyvateľstvo Babylonu. Preto vyjadril sa už Plinius, že „mesto Babylon súseďnou Seleuciou vyčerpané spustlo,“ a Strabo (nar. 60 pr. Kr.): „Veľkou pustatinou je veľké mesto.“

Od tých čias, čo pamätné mestá Ninive a Babylon zahynuly, boly v tamejších krajoch mohutné ríše pozakladané a opäť zmizly, beztoho žeby noví dedičia krajny o preskúmanie života a dejín predchodcov svojích na póde, kde jim bezpochyby aj značný počet pomníkov a nápisov známy bol, boli sa starali. Len kresťansko-europejskej osvete bolo ponechané riešenie tmavej hádanky, ktorá zdala sa byť vonkoncom neriešiteľnou, keď zvláštne písmeny, čo všetky len z jedného živlu, z klina **Y** pozostávajú, neboly síce neznáme, ale jích abecedu a reč nimi písanú nik nevedel. Už asi pred 300 rokmi vyprávali cestovatelia o podivných nápisoch, ktoré na zrúcaninách perzepolských, vanských v Armenii, hamadanských v Médi, babylonských a ktezifonských nájdené boly. Mnohí pokúsili sa o jích rozlúštenie, ale bez výsledku. Slovný cestovateľ Niebuhr bol prvý, čo zbadal, že v nápisoch perzepolských, ačkoľvek všetky spoločnú písmenu klinovú majú, tri rozličné sústavy písma sa nachádzajú. Po trudoľnom pátraní vedeckom ukázalo sa konečne, že prvá sústava perzského klinopísma obsahuje reč perzskú, druhá médsku, tretia babylonsko-assyrskú. A táto tretia reč v perzských klinopisoch, reč Assurova, má už teraz nielen mluvnice na pr. od Opperta (Paríž 1868), lež aj slovníky, zvlášte od Angličana Norrisa. Reč druhého spôsobu, totižto médska, nárečie to mluvy fínsko-tatárskej, ktorá za čias assyrských kráľov už mŕtvou bola a je bezmála tá, ktorú Daniel (1, 4.) mieni: „aby učili sa písma a reč

Chaldejcov“ bude už takže onedlho vyskúmaná. Tieto tri reči: perzská, turansko-médská a babylonsko-assyrská hovorené boli veľkou massou národov v ríši perzskej. Kráľovia perzskí vedeli účtovať so skutočnými pomermi rozsiahlej ríše svojej a sostavovali úradnie listiny na pomníkoch nielen v reči panujúceho národa, totižto Peržanov, lež aj v prekladoch ostatných dvoch rečí. Iba tejto štátnej múdrosti perzských kráľov máme zaďakovať, že sme teraz v stave čítať nápisy babylonské a ninivitské.

Zrúcaniny ninivitské odokryté boli pred asi 30 rokmi kroz Richa, residenta anglického východno-indického družstva v Bagdade. Od r. 1842—1845 zamestnával sa tam vykopávaním assyrských pamätností francúzsky konsul v Mossule Emil Botta. K tomuto cieľu žiadal 8. aug. 1851 francúzsky minister vnútra od národného shromaždenia kredit 70.000 frankov, ktorý mu aj ochotne bol povolený. Súčasne vystrojená bola zvláštna výprava, ktorá vo vykopávaní so značným výsledkom pokračovala, trebárs aj potom bohužiaľ jej navzáctnejšie nálezy na Tigrise 23. mája 1855 zahynuli. Vedecké úspechy tejto výpravy opísané sú od J. Opperta v klassickom diele jeho „Expédition en Mesopotamie.“ Avšak najzdarilejším výsledkom v ohľade tomto korunované boli práce Angličanov, menovite H. A. Layarda. V jaseňi r. 1845 osvedčil sa Stratford Canning k veľkej sláve vlasti svojej, že na určitý čas prevezme na seba útrovy vykopávania, a Layard podniknul toto od r. 1847—50 južne od Ninive, kde 4 veľké paláce odokryl, a síce: palác Salmanasára I., zakladateľa mesta okolo r. 1300 pr. Kr., ďalej palác Assurnazirpála, Tiglathpilesára a konečne Assarhaddona. Dva poslední kráľovia známi sú z biblie. Bohaté boli výsledky kopania aj južne odtiaľ na pravom brehu Tigrisa, kde po krátkom pátraní našiel Layard najstaršie listiny, jaké máme na ten čas pre dejepis assyrský. V uholných základoch našiel uložené osmistranné hlinené prismy (hrany), z nichž každá vyššie 800 tesnopísanými riadkami je pokrytá. U starých Babylončanov bol totižto už dávno pred založením Assyrie zvyk, do základov chrámov ukladať hlinené hrany alebo tabulky, na ktorých najdôležitejšie veci o staviteľovi a o stavbe napísané boli. Nesmrteľnej slávy vydobyl si Layard vynájdéním palácov Binirára, Sinacheriba a Assarhaddona na pahorku Nebi Junus. V severnom pahorku, takzvanom Kujundžiku našiel najväčší dosavád známy palác assyrský od Sinacheriba stavaný a od jeho vnuka Assurbanipála (známeho to u Grékov válečného Sardanapála) prebudovaný, so 71 izbami, ako aj severný palác Assurbanipála.

Najväčší palác ten Layardom nájdený zovie sa aj juhozápadným. V paláci tomto našiel Layard knižnicu Assurbanipála IV., panov. 660—647 pr. Kr., teda knižnicu zo 7. stoletia pr. Kr., a to všetko v pôvodine! Knižnica pozostáva z hlinených tablíc, ktoré najprv popísané a potom vypalované boli. Babylončania a Assyrčania značili každú takú hlinenú tabličku bežným číslom a nadpisovali dielo, ku ktorému jednotlivé tabličky patrily počiatočným slovom prvej tabličky. Mohli takto celé diela písať bez toho, žeby bol zmätok vzniknul. Ovšem je knižnica táto v poľutovania hodnom stave dopravená do britického muzea; bo veď nachádzala sa v horných dvoranách paloty a bola takto počas rozbúrania mesta zúrivosti boriteľov vystavená. Okrem toho popukaly sa mnohé tabličky, ako palác bol zapálený; a konečne utvorily sa následkom prenikajúcej dažďovej vody v mnohých rozpukaných tabličkách kryštále, ktoré jich ešte väčšími rozdrobily. Tabličky tieto sú rozličnej veľkosti, od 1 cola dĺžky až do 1 štvorcovej stopy, ale zväčša polámané. Počet nápisných zlomkov páči Rawlinson na vyšie 20.000. Slovný assyriolog Smith, ktorý cieľom vedeckého pátrania v Ninive pred niekoľko rokmi už tretiu cestu bol podujal, myslí, že počet zlomkov na mieste knižnice ešte sa nachádzajúcich obnáša aspoň 20.000 — i domnieva sa, že knižnica tá počítala najmenej 10.000 celých tabličiek. Zlomky tabličiek do Anglie dopravené usporiadané budú úplne len po dlhom čase a veľkých námahách.

Anglické muzeum je už prítomne veľmi bohaté na pamätnosti babylonsko-assyrské, ktoré v päť veličizných dvoranách sotvy sa smestia. Vidno tam ohromné kolosy z kameňa s vážnymi a bradatými hlavami ľudskými, steny hore dolu pokryté rezbami zázračnej technickej dokonalosti, ktoré nám živo vyobrazujú všakové deje assyrskej dávnovekosti, ako: obliehania, dobývania, pochody so zajatými, poľovačky na levov, stavby palácov atď. Obdivujeme tam obelisky a sochy nikdy nepoznaných kráľov, v sklenených skríňach nakopené, popísané tehly a hlinené hrany, podstavce, umrlčie truhly, zbroje, váhy, nádoby a šperky. Čo je však najdôležitejšie, to sú pomníky vo viac než sto veľkých skríňach poukladané, najväctnejšia to klenota assyriologie: knižnica Assurbanipála. Z tejto knižnice pochodia chaldejské zprávy o stvorení sveta a o potope, ktoré od úradníka britického muzea, spomenutého Smitha, uverejnené veľkú pozornosť vzbudily u časopisectva i u obecnstva, tak že tenže Smith na útrovy časopisu „Daily Telegraph“ do Mezopotámie vyslaný nové vykopávania a výskumy podniknúť sa od-

hodlal a výsledok tejto výpravy v diele „Assyrian Discoveries“ uverejnil ¹⁾).

Čo týka sa klinopisnej zprávy o potope, nuž nie je ona nejaký osobitný spis, lež jednou čiastkou povestí o Izdubárovi (Nimrodovi). Tieto izdubárske legendy mohli byť spísané okolo 2000 pr. Kr., avšak obsah jich bol už dávno predtým ľudovou poviedkou. Jestvujúce ešte tablice písané boli pod vládou Assurbanipála v 7. storočí; ale pôvodina musela byť zostavená už r. 1850 pr. Kr. Uzaviera sa to ztade, pretože povesti, ktoré podávajú, poukazujú na čas pod nadvládou babylonskou, a síce na dobu supremacie mesta Ur, t. j. 2000—1850 pr. Kr., teda na časy prvej ríše chaldejskej. Legendy izdubárske sú teda o veľa staršie než knihy Mojžišove. Ani to nie je isté, či boli pôvodne písané v reči semitickej, a či nie skôr v reči akadskéj, t. j. v turanskom nárečí najstarších obyvateľov Chaldey. V tomto páde boli by staršie než Abrahám. Starobylosť jich vysvitá z početných mluvničných archaismov (zastaralých slov). Jich odpisy, aké v ninivitských klinopisoch máme, plynuli zo spisu, ktorý bol zostavený starším spôsobom písma, takzvaným hieratickým.

Izdubárske povesti písané sú na 12 tabulkách a nachádzajú sa aspoň v 4 odpisoch. Každá tabuľka má 6 stĺpcov a každý stĺpec 40—50 riadkov. Všetky sú polámané, avšak na šťastie je práve 11., ktorá o potope vypráva, najlepšie zachovaná. Osnova tejto poslednej — nakoľko účelu nášmu zodpovedá — je dla správneho prekladu Smithovho ²⁾ nasledujúca:

I. stĺpec.

1. Izdubár riekol k Hasisadrovi ³⁾, ďalekému, dla tohoto spôsobu:
2. Ja vec tú uvážim, Hasisadro,
3. Prečo mi o sebe nerozprávaš,
4. A o sebe mi nerozprávaš,
5. Tvoje upustenie srdce moje vojnu započat
6. Núti (?); ty, ja na to prídem za tebou,
7. — — — Ako si to urobil a prenesený si za živa do shromaždenia bohov.

¹⁾ R. 1875 odokryl aj jeden už porúchaný kus rozprávky o stavaní váže babylonskej; zomrel nedávno.

²⁾ Slovenský preklad je tu doslovný.

³⁾ Hasisadra je to samé slovo, čo u Beroza „Xysuthros“, t. j. biblický Noe.

8. Hasisadra riekol k Izdubárovi dla tohoto spôsobu:
9. Buď ti zjavená, Izdubáre, tajná rozprávka,
10. I buď ti zvestovaný ortiel bohov.
11. Mesto Surrippak, mesto, kde stojíš — — — ustanovený,
12. Toto mesto je staré a — — — bohovia v ňom
13. — — — — — jeho sluha, veľikí bohovia
14. — — — — — — — boh Anu
15. — — — — — — — boh Bel
16. — — — — — — — boh Ninip,
17. A (?) boh — — — — — pán Hadesu
18. Vôľu jich zjavil uprostred — — a
19. Slyšal som jeho vôľu a hovoril (ku mne)
20. Surrippakčane, synu Ubara(tutu)-ov ¹⁾,
21. — — — — sprav loď podľa — — — —
22. — — — — znivočím (?) hriešnika a život — — — —
23. A prines dnuká (?) všetko živé semä do vnútra lode.
24. Loď, ktorú urobiť máš,
25. 600 (?) loktov buď miera jej dĺžky, jej
26. 60 (?) loktov objem jej šírky a výšky,
27. — — — — — líbka odbi ju od brehu.
28. Rozumel som i riekol som k Heovi, pánovi môjmu:
29. Loď, ktorú mi takto spraviť kážeš,
30. keď (?) spravím,
31. (vysmievať ma bude) mladý i starý.
32. Hea otvoril ústa a hovoril i riekol ku mne, sluhovi svojmu:
33. — — — — — povieš jim atď.
34. — — — — — zatvor loď — — — —
35. — — — — — potopa, ktorú vám poslať chcem,
40. Vôľu dnuká a zkrúť dvere na lodi.
41. Do prostriedku jej tvoje zrno, tvoje náradie a tvoje imanie,
42. Tvoje bohatstvo, tvoje slúžobkyne, tvoje otrokyne a mládenčov,
43. Dobytok poľný, zvieratá poľné všetky chcem shromaždiť a
44. K tebe poslať, i majú byť zachované vo dverách твоjích atď.

II. stĺpec.

10. 3 miery zemskej smoly vylial som zvonku,
11. 3 miery zemskej smoly (vylial som) znútri.

¹⁾ Otiartes u Beroza.

Potom až po v. 29. nasleduje opis toho, čo Hasisadra do kórábu vniesol; ako: skryne s obetmi, mnoho vína a pokrmu, všetek svoj majetok, paholkov a slúžky, dobytok a zvieratá polnie i „synov ľudu všetkých.“ Na to oznamuje mu boh Samas, že „chce dať ťažko pršať“ a prikazuje mu vjsť do lode. Potom líči sa zkaža chaldejsko-polytheistickým spôsobom takto:

42. Vul hrmel uprostred neho (t. j. neba) a
43. Nebo i Sarru predchádzali,
44. nosičia prestolu vykročovali ponad vrchy a doliny
45. Zhubca Nergal boril,
46. Ninip vystupoval a porážal,
47. Duchovia prinášali znivočenie,
48. Vo sláve svojej hubili zem;
49. Potopa boha Vula vznášala sa až po nebe.
50. Jasná zem stala sa púšťou.

III. stĺpec.

Od v. 1—18 je ďalší opis potopy, ktorá veškerý život zo zeme zhladila, a ukazuje sa, ako bohovia sami nad potopou sdesení hore do neba Anuovho utekajú a bedákajú; potom nasleduje:

19. 6 dní a nocí
20. Minuly, vietor, potopa a búra prevládaly — — —
21. V 7. deň, priebehom jeho, utíchla búra a všetka potopa,
22. Ktorá sťa zemetrasenie pustošila,
23. Prestala. Moru dal vyschnúť, a vietor i potopa skončili sa
24. Zbadal som more v prudkom vlnobití,
25. A celé ľudstvo v záhube prevrátené,
26. Ako trstiny plávaly mŕtvoly;
27. Užasnul som i sadol som si a plakal,
29. Po obličaji mojom tiekly slzy moje.
30. Zočil som breh na hranici morskej,
31. 12 mier vznášala sa zem.
32. Do krajny Nizir¹⁾ hnala sa loď,
33. Vrch Nizir zastavil loď, a preplaviť sa ponad tento nebolo jej možno.
34. V 1. deň a 2. deň: vrch Nizir ešte vždy tak.
35. V 3. deň a 4. deň: vrch Nizir tiež tak.

¹⁾ Krajna Nizir ležala dľa jedného nápisu Assurbanipála východne od Tigrisa asi medzi 35. a 36. stupňom šírky.

36. V 5. a 6. deň: vrch Nizir tiež tak.
37. V 7. deň priebehom jeho
38. Vyslal som holuba a preč uletel: holub lietal sem i tam a
39. Miesta k odpočinku nenašiel i nazpät sa navrátil.
40. Vyslal som lastovičku, a preč odletela, lastovička lietala sem tam a
41. Miesta k odpočinku nenašla i nazpät sa navrátila.
42. Vyslal som krkavca a odletel:
43. Krkavec lietal a videl opadovanie vody a
44. Žral, plával i odstehoval sa preč a nazpät sa nenavrátil.
45. Vypustil som von zvieratá za 4 vetrami a vylial som obet pitnú,
46. Postavil som oltár na temeni vrchu,
47. Po 7 zelín odrezal som,
48. Pod tie položil som trstiny, pinie a simgar
49. Bohovia shromaždili sa pri vôni jej, bohovia shromaždili sa pri jej lúbeznej vôni;
50. Bohovia prihrnuli sa na obeť sťa muchy atď.

IV. stĺpec.

Potopa je spôsobená od boha Ilu-a (El), preto pozýva Hasisadra k oltáru svojmu všetkých bohov, len Ilu-a nie, pretože tento potopu zapríčinil.

13. Ty knieža bohov, bojovníku,
14. Keď si nahuevaný, spôsobuješ potopu.
15. Kto hriech páchal, svoj hriech páchal, kto zlé činil, svoje zlé činil;
16. Spravodlivý knieža nebuď zhubený, veriaci nebuď znivočený!
17. Namiesto, žebys' potopu spôsobil, nech rozmnožia sa levy a prerieda ľudí,
18. Namiesto, žebys' potopu spôsobil, nech rozmnožia sa leopardy a prerieda ľudí,
19. Namiesto, žebys' potopu spôsobil, nech vypukne hlad a krajna nech bude zpusťovaná;
20. Namiesto, žebys' potopu spôsobil, nech zmáha sa mor a ľudia nech budú vyhubení.
21. Nazrel som do sudby veľkých bohov.
22. Na Adrahasisa zoslali sen a slyšal ortiel bohov
23. Ako ortiel jeho bol vynesný, vkročil do lode Bel
24. Pojal ma za ruku a vzpriamili ma,

25. Kázal mi povstať a moju ženu priviesť k boku môjmu;
26. Uzavrel sväzok, ustanovil v smluve a dal toto požehnanie,
27. V prítomnosti Hasisadru a ľudu takto:
28. Keď Hasisadra a jeho žena, aby rovní boli bohom, preč vzatí budú,
29. Potom nech prebýva Hasisadra na mieste ďalekom na ústi riek ¹⁾).
30. Pojali ma i osadili ma na ďalekom mieste na ústi riek atď.

Že už tu uvedená klinopisná zpráva o tej samej udalosti jedná, čo kniha stvorenia (kap. 6—8.), o tom nemôže byť žiadnej pochybnosti, pretože obe v tak početných bodoch sa shodujú. Zároveň je ale jasné, že biblická zpráva zachovala si v každom ohľade ráz pôvodnosti, ústnym podaním ešte nezmenenej, keďže chaldejská vplyv ústneho podania všade prejavuje. Klinopisná zpráva je síce staršia nežli biblia, avšak sotvy staršia než zpráva, ktorú mal pred sebou Mojžiš, keď knihy svoje písal. Je ona už vonkoncom preniknutá duchom polytheistickým a očividne prácou básnika, ktorý síce známych udalostí sa pridŕžal, ale obrazotvornosti svojej voľný beh dával. Prv než povest táto ustálená bola — čo stalo sa snáď dávno pred vystehovaním sa Abraháma — žila za neznámy počet storočí v ústach ľudu a utrpela takto aj prirodzené zmeny.

Nutno ešte podotknúť, že, kým biblická zpráva zdá sa poukazovať na potopu všeobecnú, klinopisy — práve tak ako Chaldejčan Beroz — len na Mezopotámii ju obmedzujú; ale práve to, že biblia od takého len z národnej vypínavosti poslého ponímania je neodvislá, môže platiť za rozhodnú známku objektívnej pravdivosti jej vyprávania.

Ako vôbec najnovšie výsledky assyriologie v tom presvedčení nás utvrdzujú, že sv. Písmo počiatkové dejiny sveta a spásy čisto a pravdivo vypráva, tak s veľkým uspokojením vyznať musíme, že potopná legenda ninivitských klinopisov s biblickou dejpravou podstatne sa srovnáva.

¹⁾ T. j. tam, kde Chaldejčania kladú ráj.

Potopa a kresťanská symbolika.

V rímskych katakombách sv. Domitilly, Priscilly a Luciny nájdené sú malby, ktoré dľa úsudku Rossiho a iných výtečných znalcov z prvého alebo z počiatku druhého stoletia po Kr. pochádzajú. Medzi týmito malbami pamätný je menovite starozákonný obraz, ktorý Noema v korábe predstavuje. Zvláštna je tá okolnosť, že od prvopočiatku kresťanského umenia nevyobrazuje sa Noe v korábe uprostred svojej rodiny a zvierat s ním zachránených, lež obyčajne len ako jedna osoba, ktorú maliar v otvorenej štvorhrannej kastni (súseku) stojácu predstavuje. Osoba táto vyobrazená je niekedy buďto v mladistvej postave, buďto v podobe ženskej. Tu i tam zase vyobrazuje sa Noe s ramenami na kríž rozprestretými, tak ako starí kresťania sa modlievali alebo ako duše zosnulých k videniu Boha prijaté zobrazené boly. Pravidelne však vystiera Noe ruky svoje naproti holubovi, ktorý mu olívovú ratolesť donáša. Zo zvláštností týchto možno súdiť, že maliarovi nejednalo sa hlavne o to, aby jednoducho dejepisnú udalosť potopy znázornil, lež aby v obraze svojom vyjadril nejakú hlbšiu myšlienku alebo ideu. A ktorá že to bola tá hlbšia idea v obraze Noema zahalená? — Už sv. Peter poukazuje na zachránenie tohoto patriarchu ako na predobraz spasenia nášho kruz vodu svätého krstu. Tak už prví kresťania videli v Noemovi poukazovateľa na tú oblažujúcu pravdu, že sme kruz milosť Božiu zo všeobecnej potopy večného zahynutia vysvobodení a v arche Cirkve k pravému pokoji zachovaní. Oproti tešil sa nevediacej a nemohúcej beznádejnosti pohanstva, ktorému hrob bol „domom večnosti,“ z nehož východu nebolo, videlo kresťanské oko v Noemovi, ktorý z potopy všetko pohlcujúcej smrti do nového, omladeného a smiereného sveta vstúpil, istú záruku niekdajšieho prijatia nášho do večnej krajiny pokoja nebeského. V Noemovi vyobrazený bol Spasiteľ, ktorý založil Cirkev, tak ako Noe zbudoval spasiteľnú archu v čas potopy. „Do archy tejto zatvára sa so svojími, ktorých má zachrániť a posvätiť až k tomu dňu, kde holub vzkriesenia prinesie ratolesť vysvobodenia a oznámi spaseným radosti večnej,“ ako poznamenáva E. Cartier ¹⁾. Noe vystierajúci z archy ruky svoje naproti holubovi,

¹⁾ „La peinture chrétienne.“

ktorý s olivovou ratoľstou k nemu letí, vyobrazuje očakávanie spravodlivých v starom Zákone, čo s Prorokmi túžili po Messiášovi, Darcovi pokoja. Uprostred potopy krvavého prenasledovania (v prvých stoliach kresťanstva) vyobrazuje on pevnú nádej, a archa, z ktorej vystupuje, označuje štvor- alebo osmihrannú krstelicu podľa slov sv. Cypriána: „Osem duší v arche zachránené sú kroz vodu, čo aj nám podobne učiní krst.“ Podľa sv. Justina mučedníka „predzvestuje Noe v drevenom korábe zatvorený Krista na kríži, pretože oba chovajú v sebe zárodok budúceho sveta, jeden pomínutelného, druhý večného.“ V inom smysle kresťanskej hieroglyfiky je koráb Noemov — ako už spomenuto — obrazom Cirkve. Takto uvažujú ho mnohostranne aj sv. Otcovia.

„Nikomu z nás,“ píše sv. Augustin (De unit. Eccl. c. 5. n. 9.) „nenie pochybným, že kroz archu Noemovu, nakoľko vierohodná je udalosť, aby kroz ňu po vyhubení hriešnikov dom spravodlivého bol od potopy chránený, vyobrazená bola aj Cirkev.“ A na inom mieste (de Civit. Dei L. 15 c. 26): „Keď Boh Noemovi spravodlivému prikazuje, aby zbudoval koráb, v ňomž so svojími, to jest s manželkou, synmi a jích manželkami i so zvieratami, čo na rozkaz Boží do korábu vošli, pred pustošením potopy mal byť zachránený, nuž je toto bezpochyby obrazom putujúceho touto časnosťou mesta Božieho, totižto Cirkve, ktorá je spasená drevom, na ňomž visel Prostredník medzi Bohom a ľuďmi človek Kristus Ježiš.“ Svätý Hieronym píše v liste svojom k pápežovi Damasovi: „Hovorím s nástupcom rybára a učedníkom kríža, nasledujúc jedine Krista, pripojujem sa k svätosti tvojej, t. j. k obcovaniu so stolicou Petrovou; viem, že Cirkev založená je na skale tejto. Kto von z tohoto domu bäránka jest bude, bezbožný bude. Kto nebude v arche Noemovej zahynie v čas potopy. Kto s tebou neshromažďuje, rozsyá.“ Dôvodiac, že v Cirkvi sú nielen spravodliví, ale aj nespravodliví a hriešnici, píše tenže sv. Hieronym proti rozkolníkom luciferianom: „Archa Noemova bola obrazom (týpom) Cirkve... ako v nej boli leopardy i kozly, vlci i bäránky, tak aj tuná (totožto v Cirkvi) zdržujú sa spravodliví i hriešnici, to jest nádoby zlate a srieborné s drevenými a hlinenými.“ — Krásne sú aj slová svätého Jána Zlatoústeho, ktorými líči prednosť pravdy pred obrazom, Cirkve pred archou: „Vidz hojnosť pravdy; ako archa uprostred mora chovala v sebe tých, čo v nej boli, tak chová aj Cirkev všetkých blúdiacich; avšak archa len chovala, Cirkev činí niečo viac. Archa ku pr. prijala a zachovávala v sebe zvieratá ne-

rozumné; Cirkev prijíma ľudí neumelých, ale jich nielen chová, lež aj premieňa. Archa prijala krkavca a krkavca vypustila; Cirkev prijíma krkavca a vypúšťa holuba, prijíma vlka a vypúšťa ho čo ovcu. Bo vojde-li do nej človek hltavý a podvodný, akonáhle počuje nauku slova Božieho, zmení myseľ a z vlka stane sa ovcou: pretože vlk cudzie hltá, ovca ale aj svoju vlastnú vlnu dáva.“ Z porovnávaní korábu s Cirkvou odvodzujú sv. Otcovia vôbec mnohé vlastnosti tejže, a ďaleko by nás viedlo, keby sme všetky mienky a náhlady jích v ohľade tomto vyčerpali chceli¹⁾. K účelu nášmu dostačuje, keď poukázali sme aspoň v krátkosti na rozličný spôsob, akým kresťanská symbolika dej potopy vykoristiť vedela.

Za panovania Napoléona III. prišiel k pápežovi Piovi IX. istý francúzsky diplomat a dal si všemožne záležať na tom, aby od sv. Stolicy vymohol schválenie niektorých politických zámerov svojho panovníka. Vidiac, že všetko „kapacitovanie“ ostáva bezvýsledným, vyslovil sa pred pápežom dosť nevrle i upotrebil tej frázy: après nous le déluge, t. j. po nás potopa, alebo: keď nás tu nebude, nech robí sa čokoľvek. Pápež odvetil mu neohrozene a pokojne: „Pane, vy snáď zabúdate, že dľa výroku Božieho už žiadnej potopy nebude.“ Trefná odpoveď táto zarazila vraj diplomatu, ktorý potom aj hneď sa odstránil. — Ovšem, že Boh spravodlivý hriešne ľudstvo potopou už ani netrestá ani trestať nebude²⁾; veď je všemohúci a má pri ruke aj iné tresty. Keď teda sv. Otcovia pripodobňujú Cirkev korábu Noemovmu, majú pred očima inú potopu, ktorou je ona ustavične zmietaná. Kto že nevidí, ako aj za našich časov na Cirkev Kristovu dorážajú zo všetkých strán zúrivé vlny nevery, neznabožstva, hmotárstva a z tohoto pochádzajúcej hniloby mravov, falošnej vedy, tajného i zjavného surového násillia? — Či nie je Cirkev, táto búrou sem i tam metaná lodička Petrova, podobná ratujúcemu korábu Noemovmu, ktorý bohuvernú kresťanskú rodinu uprostred všeobecného pustošenia k nebeskému Araratu nesie? —

¹⁾ Vid' „Sanctorum Patrum opuscula selecta“ od H. Hurtera S. J. sväz. III. str. 217—233 pod záhlavím „De Arca Noe Ecclesiae typo Patrum sententiae.“

²⁾ Čo nám za to ručí, že potopy už viac nebude? — Rozkaz Pána, ktorý riekol vode morskej (Job. 38, 11.): „Až potiaľ pôjdeš a ďalej nepôjdeš; tu budeš rozrážať zúrive luncy svoje“ — a Múdrosť v knihe prísloví (8, 29.): „Bola som tu, keď obkladal more hrádzou jeho a zákon dával vodám, aby končiny svoje neprekročily.“

Pekne zaiste povedá o zázračnej lodi Cirkve sv. Maxim Turínsky: „Táto loď plaví sa nad výškou časnosti tak, že keď aj svet zahynie, všetkých bez úrazu zachová, ktorých prijala v seba . . . a jako po skončení potopy priniesol holub ku korábu Noemovmu znamenie pokoja, tak aj Kristus po súde prinesie Cirkvi Pretrovej radosť pokoja, lebo je On sám ten holub, t. j. pokoj.“

OBSAH.

	Strana
Predmluva	3
Diel I.:	
1. Príčina, okolnosti a rozsiahlosť potopy	7
2. Námitky proti všeobecnosti potopy	17
3. Potopa pri svetle viery a prírodovedy	27
4. Vplyv potopy na rozličné, zvlášte fossilné útvary v zemskej kôre	32
Diel II.:	
1. Noe a rodina jeho	36
2. Noc v bájesloví Grékov a Rimanov	43
3. Noemov koráb	51
4. Ararat	62
Diel III.:	
1. Potopa v podaní Chaldejčanov	66
2. Potopa v podaní Indov a Číňanov	68
3. Potopa v podaní americkom	75
4. Potopa dľa klinopisov ninivitských	78
Potopa a kresťanská symbolika	87

Omyly tlače.

Str.	35	r.	8	namiesto	vody	čítaj	rody
"	37	"	15	"	okamihu	"	okamyhu
"	40	"	8	"	zo	"	za
"	40	"	17	"	kalien	"	kalein
"	42	"	5	"	terez	"	teraz
"	45	"	16	"	Qvíd	"	Ovíd
"	46	"	10	"	ctížiadost	"	ctížiadostou
"	47	"	3	"	zeme	"	zemi
"	51	"	1	"	λῆζνζῆ	"	λῆρνζῆ
"	57	"	14	"	časov	"	časov
"	63	"	15	"	Kebrejmi	"	Hebrejmi
"	63	"	18	"	Maltbrun	"	Maltbrun
"	70	"	7	"	Šedra	"	Šudra
"	72	"	24	"	bohóm	"	bohóv
"	77	"	6	"	sebe	"	seba